

România literară®

SALA DE
LECTURĂ

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

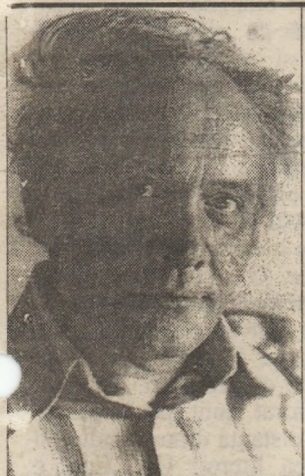
Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

14 - 20 ianuarie 2004
(Anul XXXVII)

1

11687

literatură

Fragment
dintr-un roman inedit
de Mihail Crama

pag. 16-18

Cărțile colegilor mei

Periplu critic de
Ioana Pârvulescu

pag. 21

arte

Lucian Pintilie
Bricabrac

Comentariu
de
Eugenia Vodă

pag. 24

scrisori către
editorialist

Stimate domnule Profesor,

Invenția aceasta cu „scrisori către editorialist” este o poartă de comunicare admirabilă, de nebănuit anteriormente (aș zice, cu un neologism cam strident). Prin ea (pe poartă), se poate pătrunde din toate direcțiile, ceea ce înseamnă că, de fapt, sunt mai multe porți. Și toate deschise.

În ce mă privește, vin cu o poveste și, dacă-mi este permis, cu un îndemn. Întâi, povestea.

Victor Iancu

(continuare în pag. 31)

Avanpremieră editorială

ISAAC
BASHEVIS-SINGER

Fragment din romanul *Șoșă*
traducere de Anton Celaru

pag.
26-27

11687

contrafort

de Mircea Mihăieș

„Care e problema?”

MPINGEREA în arena a vrăjitoarelor, a cititorilor în palmă, stele, cafea și prostie omenească arată disperarea actualei Puteri. Dar și disprețul față de populația la al cărei vot, totuși, aspiră. Să faci un asemenea târâboi bazându-te pe cărțile soioase ale cutărei țate cu fote largi înseamnă a fi dat și tu, Putere politică, în mintea copiilor. Stau și mă gândesc din cerebelul cui o fi ieșit parascovenia: din a lui Mister Palmier? Din a ex-ministrului de la Informații, omul obișnuit să mănânce diversiuni pe pâine? Din a șmecherașului ajuns căpetenia oștirii? Sau chiar din a marelui bos?

Încerc, așa cum mi-am promis, să nu mai rostesc numele bandei de la guvernare, dar vād că-mi vine foarte greu. Mă aflu în situația celui care se luptă cu Necuratul, însă nu vrea să-i pronunțe numele. A-i numi, înseamnă nu doar a le face reclama, ci și a te murdări inutil. Acești indivizi n-au, constat când vreau să-i descriu, nici o consistență. Oricât aș întoarce-o, oricât aș învărti-o, pe lângă funcții și grade, nu e nimic de spus despre ei. În afara potlogărilor, n-ai ce să le atășezi de trupuri. Ce e drept, au grijă singuri să-și pavoazeze prețioasele contururi: care cu o mustață, care cu o burtică „aristocratică”, care cu-o amantă *top-model*, și mai toți cu-o privire tâmpă, de gonaci în slujba șefului unic. Și care cu niscaiva alice de vânatoare.

Aerul deprimat ce învăluie viața politică românească se transmite, desigur, până în cel mai izolat catun al țării. Când la vârf s-au bulucit toate gloabele, nesimțitii, nesătuii și ticăloșii neamului, presiunea asupra marginilor trebuie să fie enormă. De trei ani încoace, pesedeii zburdă ca-n picturile lui Chagall. Compromiterea, sub Emil Constantinescu, a ideii că la „dreapta” se află oameni de

mai bună calitate decât la „stângă”, aneantizarea unor instituții precum Alianța Civică, amuțirea întristătoare a Grupului pentru Dialog Social, „ancanaierea” partidelor în care ne punem ceva speranță, precum UDMR-ul (care-a dovedit că între ungurii noștri presupus pro-occidentali și românășii noștri balcanici nu e, în materie de ciolan, nici o diferență), scufundarea după sistemul „ciocu’ mic” a multor ONG-uri ce promiteau să joace un rol important în democratizarea țării nu anunță nimic bun pentru anul 2004.

S-a văzut, de Crăciun și Revelion, că blocarea la mantinelă a singurilor oameni din opoziție despre care s-a auzit după 2000, Băsescu și Stolojan, s-a desfășurat la perfecție. Abia dacă l-am întrețărît pe primarul general al Bucureștiului apăsând pe-un comutator ce aprindea luminile pe Magheru. Despre Stolojan — parc-ar fi fost plecat nu doar din țară, ci chiar de pe planetă! În schimb, atacul violent asupra creierelor n-a prididit nici o clipă. Programele de televizor sunt concepute după mintea unor oligofreni, cu vādut scop de a-i cretiniza și pe puținii cetățeni rămași imuni la atrocitățile morale pesediste.

Vulgaritatea, superficialitatea crasă, exaltarea imbecilității, senzaționalismul de coteț, sexualitatea respingătoare sunt „ideile” promovate de

absolut toate posturile de televiziune cu bătaie națională. Dacă-ndrăznești să le spui c-au coborât sub nivelul dughenelor de cartier, îți răspund acru: „Nu te pricepi! E un *format* împrumutat din Occident!” Chestia asta cu „formatul” s-o spuie lui mut! Evident că și la televiziunile occidentale se transmit multe tâmpenii. Dar nici una dintre ele nu va da în *prime-time* ororile care fac ravagii la noi. În România se preiau dinadins „formate” dubioase, sușele sentimentaloide, imbecilitățile cu pană, excentricitățile cu iz scabros. N-am prea observat ca vreun post românesc să imite modelele „main stream” din Vest. Chiar și atunci când cumpărăm un program de succes, o facem trăgând cu ochii la Istanbul.

Abili nevoie mare, politicienii Puterii se conformează imediat „formatului”. Culmea e că modelul face ravagii indiferent de vârstă. Fie că sunt trecuți prin ciurul și dârmonul comunismului și securismului, fie că abia le-au mijit tuleiele, au un aer comun, inconfundabil, amestec de aroganță, cinism și odioșenie. Îi recunoști ușor după felul în care-și micșorează amenințător ochii atunci când sunt puși în dificultate. Dar îi recunoști mai ales după vocea lătrată ce rostește noua parolă ce-i așază deasupra vulgului: „Care e problema?”

Dezinvoltura de mahala a

acaparare întreaga plajă a Puterii. Pentru ei, nu există chestiuni nerezolvate, ci doar penibile interpelări ale unor terchea-berchea, scamele sonore ale nepricepuților și obrăznicia celor care îndrăznesc să le vorbească de respectarea legii. Îi spui, de pildă, unuia: „Domnule senator, cum e cu sutele de mii de dolari primiți de la o bancă pe care-ați ruinat-o?”. După ce te va contempla cu milă, nu va ezita să-și plaseze cunoscuta replică: „Și care e problema? Era banii matala?”. Pe altul, tânără și lugubră figură, nici nu-l poți întreba nimic, pentru că magicele vorbe îi ies pe gură cu frecvența expirației. Îl avertizezi c-a luat-o cam devreme cu stilul arogant, c-a pus instituția în fruntea căreia se află în slujba unor nemernici, însă nici n-ai puci să termini fraza că replica vine ca o secure: „Ei și, care e problema?”

Prin ministere, la cabinetul premierului, la președinție, formula a devenit cheie universală. Până și-un Păunescu, mare pofitor de doctorate, n-ar ezita să-ți o trântască între ochi dac-ai avea proasta inspirație să-i spui că un doctorat e o lucrare științifică, adică altceva decât însăilarea de palavre gazetărești pe care-a avut nesimțirea s-o prezinte Catedrei de Literatură română a Universității din București. Iar dacă n-o să-l scoată din teacă pe „Care e problema?”, o să-ți spună, așa cum o

face avocatul său din oficiu, că el e un „personaj atipic”, c-a abordat un „subiect atipic” și-a rezultat, desigur, o „lucrare atipică”.

Bine-bine, dar dacă Păunescu e atât de „atipic”, de ce-o fi vrând el să dobândească un grad didactic atât de *tipic*, cum e doctoratul? E imposibil ca la secretariatul Universității din București să nu fie afișate cerințele privind lucrările de doctorat. Așa se procedează, legal, în orice instituție de învățământ superior. O știu de la propria mea universitate, unde o vitrină expusă într-un punct de mare vizibilitate conține, în detaliu, normele de redactare a tezelor de doctorat. Sunt specificate inclusiv distanța dintre rânduri și mărimea literei! Un „Care e problema?” sictirit printre dinții care-au mușcat de-atâtea ori turul pantalonilor lui Nea Ceasca, va pune, desigur, capăt discuției. Dar nu va rezolva și problema, oricâte semne de întrebare vor așeza pesedeii după ea.

Tonul căznit-superior prin care potențai zilei se stropesc la tine e menit, firește, să te facă una cu pământul. „Adică cum, tu, un neica-nimeni, te-ai trezit să ne contrezii? Tu nu vezi c-o ducem din succes în succes? Nu vezi cât ne iubește poporul? Nu simți ce entuziasm e în țară? N-ai citit sondajul Gallup? Ce urmărești, nenorocitul? Ce nu-ți convine? Vrei să destabilizezi țara? Cine te plătește ca să denigrezi realitățile guvernării noastre?”

Chestia cu Gallup-ul e tare de tot. Dac-am ajuns să-i falsificăm și pe ăia, suntem mari! Dar de plătit, adevărul e că nu mă plătește nimeni. Nici măcar guvernul. La salariul pe care-l am de la Universitate, continui s-o mint și azi pe mama că sunt plătit de trei ori mai bine decât în realitate, pentru că altfel știu c-ar refuza să se lase ajutat.

Dar asta — cu atât mai mult cu cât nu e doar a mea — e cu adevărat o problemă! ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

TUDOREL URIAN - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,

CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 12, 13, 19, 26, 27, 30,

32), SIMONA GALAȚCHI (pag. 2, 4, 5, 10, 11, 22, 23, 29),

ECATERINA IONESCU (pag. 3, 6, 7, 14, 15, 16, 17, 18), NINA

PRUTEANU (pag. 1, 9, 20, 21, 24, 25, 28, 31).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.

Tema numărului: „Care e problema?” (domnului Mircea Mihăieș)

Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU, OANA MATEI, VLAD TRĂCIUC.

Introducere texte: ECATERINA RĂDOI.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației,

SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR).

Corneliu Ionescu (director administrativ), Mirona Laudă (economist principal), Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81).

Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuše Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

SE OBIȘNUIEȘTE la început de an, dorit a-și petrece anotimpurile cu mai multă înțelepciune, într-un confort sufleteș și nu numai, efectuarea unui bilanț al celui tocmai cu turbat tărboli tărâșit în Tartarul tîrîmbelilor. De la asemenea tradiționale exerciții pornind, pe care sondajele le cristalizează în procente, mai ample forări în trecut te pot întoarce cu un deceniu și chiar mai bine în urmă, fie cu efectul salutar al unei băi purificatoare, fie cu acela al descinderii în puturi adânci, unde însăși componența aerului modifică, până la primejdie.

Lectura, în ultimele împurpate amurguri ale lui 2003 a *Jurnalului* – pe anii 1990-1993 – ținut de d-na Monica Lovinescu ne-a fixat acul de cântar între cele două extreme, cauzându-ne, în zona purei rațiuni, senzația retrairii unei existențe pe similare coordonate, iar în aceea a subconștientului incontrollabil a recuperării unor întâmplări, întâlniri, afecte și meditații care nu ne-au aparținut. În 1990, Monica Lovinescu, notoriu factor al rezistenței anti-comuniste din exil, revine în țară, după patruzeci de ani, spre a da cu ochii de un peisaj vulnerabil, de imaginea decrepită a caselor pe care le lăsase curate, albe, proaspete, occidentale. A fost a lui nota de stare a unei societăți profund divizate în urma a ceea ce se numise Revoluție, dar putea să fi fost numai o lovitură de stat, dacă nu un hibrid.

Diarista regăsește și locuri neschimbate, bunăoară Cîșmișul plimbarilor cu părintele său – dar nu va afla locul mormântului mamei, pierită în temniță. Momente de extremă tensiune sunt consemnate cu recea decizie a obiectivității stricte, cu lapidaritatea moștenită din *Agendele* tatălui, ambele, prin marea lor întindere în timp și chiar prin modul în care se continuă,

Privind înapoi cu folos

în spirit, în stil, ca formulă, alcătuind o istorie a vieții culturale românești pe mai multe generații și, prin reflex, a vieții politice, de-a lungul a trei orânduiri. Cu adaosul unei feminizări supuse emoționalității, loviturilor faptului curent, întorsăturilor soartei, într-o existență de o mare intensitate factuală și debitoare a două lumi, cea a exilului și aceea de acasă, în reverberatorii atingeri.

EXISTENȚĂ de luptă, de permanentă concentrare, dusă cu radicalitate, de unde sentimentul de rejet al unor mentori de opinie, altfel de aceeași parte a baricadei, dar jurați moderației, într-o partidă unde anume acesta este atu-ul adversarului. Un dur examen al fidelității, cu pierderi de prieteni, rupturi, amare dezamăgiri, dar și cu suportul unor aliați de toată nădejdea, începând cu cel mai des numit în *Jurnal*, V., adică Virgil, soțul și companionul de idei și de campanii. Rotirea de nume pe parapetul a o mie de zile este fantastică, propune amatorului de mică istorie vii satisfacții, iar sinelui poftitor de sinteze un tablou complet atât al structurii și evoluției exilului românesc în Occident, cât și al vieții din țară, în succesivele întreprinderi ale călătoriilor ce nu lipseau a trece pe la cei mai reprezentativi români de la Paris.

Dramatică prima revenire în țară în acea societate și printre acele evenimente de acum zece-treizece ani, la care acum nu ne mai prea gândim. Diarista își revede casa părintească, ocu-

pată de călăul mamei martire – la procesul de recuperare, chemat de prietenul Doru Cosma, am fost martor, ca unul ce puteam depune – reia vechi relații, înnoadă altele noi, constată la cei ce guvernează capacitatea de a nu se rușina de ceea ce fac, ia act de divizarea opoziției democratice. Era momentul în care președintele Iliescu considera regimul multipartitinic drept depășit, manifestându-și preferința pentru un despotism luminat. La vremea primei minieră de memorialista nota în *Jurnal*: „Ar fi culmea nenorocului istoric să fim, chiar fără Armata Roșie, singurii din Est care să nu avem acces la democrație, mulțumindu-ne cu un comunism moale, cu simple și necostisitoare aparențe de democrație.” Cu codicilul: „Astă seară mă înec în pesimismul integral.” Iar pe 4 martie 1990: „Ieri la București s-au străduit toată ziua să demonteze statuia lui Lenin din fața *Scânteii*, neizbutind. Cum să «plece» el când leninismul au rămas la putere?” Pentru că „există o logică și pentru statui.”

HESTIUNEA la ordinea zilei acum zece-treizece ani era exacta denumire a celor întâmplări în ultima decadă a anului 1989. Opinia diaristei este măsurată: „În orice caz, pare din ce în ce mai clar că revoluția spontană a străzii a fost precedată, urmată sau chiar manipulată de cei câțiva comuniști mai notorii din Front. De unde și protejarea actuală a Securității cu care s-ar fi trecut la un acord, inițial”.

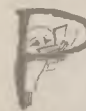
Împrejurarea că, în al cincisprezecilea an de la acele evenimente chestiunea rămâne în aceeași termeni, că noi dezinformări se stivuiesc peste cele vechi – vezi recentele declarații ale președintelui Voronin privitoare la o cerere a lui Ceaușescu de a i se îngădui să aterizeze la Bolgrad, refuzată de Gorbaciov și Iliescu – produc spaima încremenirii timpului, preludând neantul!

ÎN PREAJMA unor alegeri în care opoziția democratică va pierde la scor, Monica Lovinescu are viziunea unei populații care nu găsește în sine puterea de a fi un popor. Nu este singura dezamăgire, o dată ce consemnează: „Așadar, din decembrie încoace n-am trăit o revoluție, ci doar o iluzie lirică.” Nu lipsesc însemnările atroce: „Marți, când mă gândeam să mă odihnesc, își face apariția Ursachi, traumatizat de o scenă trăită de el la București. Se coborâse de pe terasa Casei Vernescu, unde Dinescu le tot aducea de mâncare scriitorilor ca pentru a-i împiedica să privească la mineri de pe Calea Victoriei, și în stradă – era 14 iunie, prima zi a pogromului minier – asistase la uciderea unui adolescent, bătut până ce i s-a scurs creierul și a murit.”

În seara aceleiași zile: „V. îi arată lui Paler cum sună un disc compact. Și pentru câteva minute, Mozart ne spală de istorie. Contrastul e atât de brusc, parcă am fi curățați de mazăre – încât exalt și mă întreb – nu departe de cutremurare – cum ar fi arătat existența noastră numai în muzică, în cărți, în artă și literatură, fără acest angajament care a supt tot restul”. În concluzie: „rezultatul e cum nu se poate mai tardiv, viața a trecut.” Dar oare istoria se repetă? Prin 1992, un prilej i se oferă lui Vadim să respingă cu indignare acuzațiile ce i se aduc: „el e de centru-stânga, citește din Dante și Michelangelo pe care nu-i va schimba cu cârticica șefului de cuib, nu-i antisemit (mai mari antisemiți, constată el, sunt în America, unde Bush...)”. Dar neobositul telesenator? „Că Păunescu îmi scrie «Dragă Doamnă Monica» nu e decât un accident pe parcurs. E drept, dezastrabil. Îl preferam când, plin de ură, cerea să fim V. și cu mine, creșteați cu cuțitul, să ni se

pună sare peste rană ca să ne audă țipetele țării României.” Când același Păunescu este ales să facă parte din delegația parlamentară română la Consiliul Europei (nota din 3 februarie 1993), verdictul e scurt: „*Trop c'est trop!*” Chiar atunci, Doina Cornea era chemată în fața instanței, ceea ce nu se întâmplase pe vremea Ceaușeștilor. Un hăț de ciudățenie? Să te miri, să te tot miri...

„Ne mirăm și ne indignăm de «frivolitatea superioară» (lătmotivul lui Pleșu) din *Dilema*. Acest tip de convivialitate, de dialog relativizând binele și răul, punând pe plan de egalitate a opțiunii pe neocomuniști cu anticomuniști, la limită pe asupritori și victime (...) continuă o veche și prejudiciabilă tradiție românească de la «Pupat toți piața Endependenței». Asta, în timp ce se mimează normalitatea (s.a.), „când de fapt ne aflăm în stare de extremă urgență.” Decepții: Mihai Botez acceptă a fi ambasador la ONU, la sărbătorirea a șaizeci de ani, Eugen Simion primește vizita președintelui Iliescu, de unde: „Scrisoarea prin care am rupt cu el a fost unul dintre gesturile mele cele mai inspirate.” Cum știm acum, când fenomenul se resoarbe, anii 1990-1993 au fost aceia ai adâncirii faliei sociale. Estimp, malurile nu s-au apropiat, între ele se solidifică mărul corupției.

PENTRU estet, pentru insul politicește edificat, *Jurnalul* anilor 1990-1993 devine un memento, pentru tineri el se citește ca un roman de forță epică, în caruselul lui de personaje care se numesc Ionesco, Cioran, Goma, Țepeneag, proză, totodată de investigație a ethosului uman, de ciocniri de caractere, de procese comportamentale, de portret, în fine, al unei puternice personalități ce nu-și înșală condiția de luptător/gânditor, de literat, de om de cultură. În cele din urmă zile ale anului 1993, Monica Lovinescu își pune întrebarea: „Ora va fi a compromisului? Înțeleg, desigur, dar îmi displace profund. Pentru prima oară mi se pare un privilegiu de a nu fi obligată la comentariul săptămânal și radiofonic, chiar dacă era cultural. Pentru că îmi pot oferi astfel mai departe – și mai departe – luxul intransigenței.”

Prea scump pentru noii achizitori de ferme, vile, mașini cu fotoliile îmbrăcate în piele naturală și bordul din lemn de eucalipt, siguri pe ei și pe viitorul lor, încât nu se pot împușca decât singuri...

Important pentru membrii USR

Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România a decis, în ședința sa din 27 noiembrie 2003, ca suma de 1.000.000.000 de lei, oferită de Primul Ministru al României, din fondul aflat la dispoziția sa, pentru sprijinirea publicării de manuscrise literare, să fie folosită în modul următor:

1. Se deschide lista de oferte pentru editare, invitați să facă oferte fiind membrii USR. Juriul este constituit din membrii Comitetului Director. Ultima zi de depunere a ofertelor este 1 martie 2004 (în cazul trimiterii lor prin poștă se va lua în considerare data poștei).

2. Ofertele trebuie să se refere la lucrări originale, nepublicate, să cuprindă o prezentare a cărții cu precizarea datei de predare a manuscrisului. Ele vor fi depuse la secretariatul USR (la doamna Adriana Stoica).

3. Manuscrisele selectate vor fi publicate la Editura Cartea Românească, la comanda USR.

4. Volumele vor purta mențiunea “Această carte s-a tipărit cu sprijinul financiar acordat de Primul Ministru al României”.

Barbu Cioculescu

România literară 3

Expeditor: Geo Bogza

AȚI APUCAT să-l cunoașteți personal pe Geo Bogza? Și dacă da, v-a desenat el vreodată, dintr-o trăsătură de condei, un plop înalt? Am aflat care este valoarea acestui gest din scrisorile lui Geo Bogza către Teofil Răchițeanu, poet din Biharia, profesor și "pustnic" din Munții Apuseni. Bogza desena plopi numai oamenilor despre care credea că au o anumită verticalitate, o "coloană vertebrală". Teofil Răchițeanu a primit, în intervalul 1973-1991 o mulțime de plopi și o mulțime de scrisori de la Bogza. Ele sînt publicate acum la Editura Dacia, alături de cele trimise de celebrul scriitor pe atunci tinerilor și necunoscuților studenți clujeni Ilie Rad și Viorel Mureșan. Partea cea mai importantă a cărții o constituie însă rîndurile către Teofil Răchițeanu, omul căruia Geo Bogza i-a scris cele mai multe și mai lungi epistole în ultimii ani ai vieții, după cum o și spune adesea. Bogza avea 65 de ani la începutul acestei corespondențe și, cu mirare răsplată exprimată, se apropia de 80 la sfîrșitul ei. Destinatarul său era cu 35 de ani mai tînăr, scria poezie și se chinuia să-și găsească locul în lume.

Scrisorile lui Bogza sînt o bucurie pentru cititorul de astăzi, căci transmit imediat o căldură electrică, o formidabilă vocație a prieteniei și un mod poetic de a vedea lumea. Pentru cei care-l știu pe tînărul Bogza, personajul "cu licurici la butonieră" dintre războaie, imaginea de acum *nu* va fi mult diferită. Bogza rămîne tînăr, om al gesturilor spontan-generoase, al entuziasmului, al poeziei, om care se bucură încă "de măreția lumii" (2 febr. 1980). În același timp însă e cuprins "de mari oboseli" și se plînge frecvent de lipsa de timp care nu-i lasă inima "să bată cum ar vrea ea". În plus e mereu mai apăsător de felul în care funcționează lumea literară și lumea comunistă, cele cîteva aluzii din scrisorile sale fiind suficient de transparente pentru a arăta că Bogza rămîne, în esență, un revoltat. O serie de amănunte biografice (unele circulau în lumea literară de odinioară) dau un plus de valoare acestor texte: la fiecare aniversare a nașterii lui Eminescu, Bogza aducea flori la statuia acestuia din fața Ateneului (la a 125-a pune o ghirlandă cu

lecturi la zi

GEO BOGZA

Rînduri către tineri ardeleni

Geo Bogza, *Rînduri către tineri scriitori ardeleni*. O carte gîndită și realizată de Ilie Rad, Colecția "Restituiri", Ed. Dacia, Cluj, 2003, 120 p.

125 de flori), trimitea telegrame prietenilor la date simbolice, păstra acasă capul "câprioarei" vînat de tata lui Labiș [...], cel care a inspirat *Moartea câprioarei*, își petrecea fiecare vară la mare, poate în amintirea anilor de marinărie din adolescență și fiecare iarnă la Predeal. Întîlnirea dintre Teofil Răchițeanu și Bogza se petrece de altfel la Predeal, după ce ani de zile fusese numai epistolară, și este evocată cu lux de amănunte în paginile cu care poetul din Biharia prefățează scrisorile. Iată cea mai șocantă secvență a acestei prime întîlniri, semnificativă și tipică pentru omul Bogza: "La un moment dat, m-a întrebant cît e ora. Eu n-aveam ceas, nu avusesem niciodată așa ceva [...]. M-a luat brusc de braț, am traversat o stradă și ne-am oprit în fața unei prăvălii în care se vindeau și ceasuri. Geo Bogza mi-a cumpărat un ceas de buzunar, pentru care a plătit 2800 de lei (salariul meu de profesor era, atunci de 1400 de lei!). I-a scos pe loc sticla, a desenat, în interiorul cercului format din cifrele care indicau ora, cu creion cîrioca de culoare neagră, un plop, a pus sticla la loc, a mai cumpărat un lanțisor, l-a atașat ceasului și mi l-a dăruit". Din volum rezultă și un portret atașant al tînărului Teofil și este evident că Bogza a simțit atît puritatea lui sufletească, cît și marea lui nevoie de prieteni, dacă i-a răspuns cu atîta constantă afecțiune. Sub semnul lui Bogza este așezată, după cum rezultă din celelalte

două prezentări, cele clujene, prietenia dintre trei ardeleni: Ilie Rad (cel care a avut ideea acestei cărți), poetul Viorel Mureșan, în al cărui destin literar Bogza a crezut încă de la primele poeme publicate și Teofil Răchițeanu. Să apropii oamenii, să-i împrietenesti este, fără îndoială, o vocație pe cale de dispariție. Generația născută la începutul secolului trecut o mai avea. Cartea de scrisori expediate de Geo Bogza tinerilor săi prieteni merită ținută în bibliotecă și deschisă din cînd în cînd pentru bucuria literară și confortul sufletesc pe care le oferă.

P.S. Am citit în ultimul an mai multe cărți bune aparute la Editura Dacia. Partea strict editorială este însă mai mult decît neglijată: titluri care apar într-un fel pe copertă și în alt fel în interior, nume de autori greșite pe copertă, lipsa descrierii CIP a Bibliotecii Naționale Române, care să te lămurească ce variantă este corectă și, în genere, un aspect grafic modest, neplăcut ochiului.

Expeditor: Mircea Dinescu

ANSATĂ la Tîrgul Gaudeamus, cartea de scrisori deschise, pătimașe, civice și polemice ale lui Mircea Dinescu se citește cu *parti pris* pentru expeditor. Acesta are, fără îndoială, vocația implicării în viața cetății, talentul de a spune lucrurilor pe nume și pe cel de a-i sfida pe "sfinții" zilei, fie ei președinți ai Uniunii Scriitorilor, oameni politici sau reprezentanți ai bisericii. Este și singurul care știe să vorbească pe limba lor unor inși care nu înțeleg de vorbă bună și cultivată. Scrisorile politice ale lui Dinescu (cele mai multe sînt de fapt articole publicate în revistele postdecembriste) acoperă intervalul 1985-2003. Un interes aparte prezintă interviul din *Liberation* care, apărut în 17 martie 1989, i-a adus lui Dinescu poliști la poartă și supraveghere permanentă. Ceea ce nu l-a împiedicat ca, în 11 noiembrie același an, să plaseze încă un articol incendiar în *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, despre care s-a vorbit, după cîte îmi amintesc, la Eu-

de Al. Ioanide

Mircea Dinescu, *Corijent la cele sfinte*, Fundația pentru poezie "Mircea Dinescu", București, 2003, 142 p.

ropa liberă.

Dar, cel puțin pentru mine, adevărata surpriză a cărții nu o reprezintă "durul" Dinescu, luptătorul, ci blindul Dinescu, din cele patru scrisori persona-

le trimise lui Andrei Pleșu de-a lungul anului de tristă amintire și grație finală, 1989. Sînt pagini scrise la temperatura maximă pe care o poate atinge prietenia și mi-au amintit de corespondențele masculine din secolul romantic, de oamenii celeilalte revoluții, cea de la 1848, cu o gură mai afurisită, totuși, la 1989. Iată cum se încheie scrisoarea către Pleșu a poetului încă activ Dinescu, din 2 decembrie 1989, cînd destinul nostru politic era înspăimîntător de nesigur: "Totul e să nu murim. În decurs de 9 luni eu am fatat ca niciodată 20 de pisoiași albi sau cu rimă ceea ce mă înghiontește să sper că mai e ceva talent pe fundul borcanului. E bună și singurătatea, cu condiția să nu te acrești decît pe la subțiori.

Ce să-ți mai spun, psihimu? Că te iubesc de-adevăratelea? Că sper că vor veni totuși vremurile cînd, stînd noi doi la o crîsmă din Dudești, ca doi cîrtani, vom da o fugă, pe nepusă masă, pîn' la Roma sau Parij, să le luăm la neveste fote frunzești (fotelemumancur)? Să nu murim, prietene, și le vom arăta noi, Mircea". Din fericire pentru destinatar și pentru expeditor, vremurile acelea au venit în mai puțin de o lună de la premonitoriile rînduri, iar prietenia dintre cei doi mai există și astăzi. ■

REGULAMENTUL

de acordare a Premiului Național de Poezie
"Mihai Eminescu"
pentru debut editorial

Propunîndu-și între obiectivele sale promovarea constantă a creației tinerilor poeți, Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii "Mihai Eminescu" a preluat, începînd cu anul 2001, organizarea edițiilor anuale ale Premiului Național de Poezie "Mihai Eminescu" pentru debut editorial. Acest premiu a fost instituit în 1999, la cea de-a VIII-a ediție a Premiului Național de Poezie "Mihai Eminescu" pentru *opera omnia*, cea mai importantă distincție ce se acordă de către un juriu național, începînd cu anul 1991, poezilor de prestigiu ai literaturii române contemporane.

La concursul pentru acordarea Premiului pentru debut pot participa poeți din țară și din diaspora, care au debutat cu un volum de poezii în anul precedent premierii. Juriul, alcătuit din cinci critici literari din întreaga țară, are în componența sa și un reprezentant al juriului național constituit pentru acordarea Premiului Național pentru *opera omnia*. Organizatorii vor propune juriului cinci nominalizări, stabilite în urma unui sondaj editorial național, nominalizări din care juriul va desemna poetul premiat.

Căștigătorul concursului va primi o diplomă și o coroană cu însemnele stabilite pentru Premiul Național de Poezie (avînd mențiunea "pentru debut"), precum și un premiu în bani cu o valoare stabilită de la an la an.

Decernarea Premiului pentru debut editorial va avea loc în cadrul *Zilelor Eminescu* – ianuarie 2004, o dată cu ceremonia acordării Premiului Național de Poezie "Mihai Eminescu" pentru *opera omnia*.

Relații suplimentare pot fi obținute la Memorialul Ipotești, telefon 0231/517602.

lecturi la zi

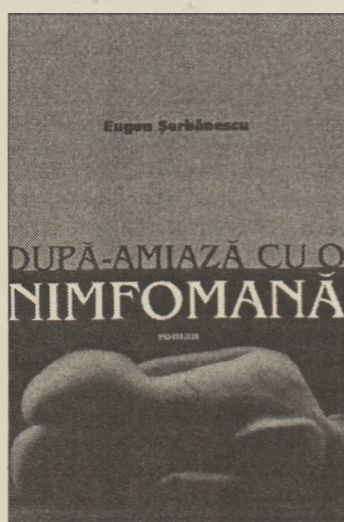
de Tudorel Urian

Cherchez l'homme!

DUPĂ-AMIAZĂ cu o nimfomană, cel de-al doilea roman al dramaturgului și prozatorului Eugen Șerbănescu, ar fi putut avea, foarte bine, statutul unei cărți utilitare de tipul celor care oferă soluții pentru reușita în afaceri sau pentru realizarea negocierii perfecte. Este un soi de manual alternativ, cam iconoclast, e drept, pentru o carieră de succes a femeii în societatea (românească, dar nu neapărat) postmodernă de la începutul mileniului trei. Protagonista romanului, avocata Lucia Anabela Hosta, este, la prima vedere, modelul de invidiat al unei femei de succes. Un C.V. beton (a lucrat ca funcționară a ONU în Bosnia, ulterior a absolvit New York University, a activat în câteva importante firme de avocați din metropola americană pentru ca, revenită în țară, să modereze un talk-show de televiziune și să se implice cu rezultate spectaculoase în organizarea și conducerea unor ONG-uri) și un fizic pe care singură și-l aseamănă cu cel al actriței Rene Russo, iată o combinație predestinată parcă succesului într-o țară cu sisteme de valori precum România în tranziție. Confesiunile Luciei Hosta (între noi fie vorba, nu este nimfomană nu este) dezvăluie și cheia acestui epatant succes social și profesional. Pentru a ajunge la asemenea performanțe, o femeie trebuie să aibă mintea lui Machiavelli și apetitul sexual al eroinelor lui Michel Houellebecq. Nimic din cariera Luciei Hosta nu este întâmplător sau gratuit. Ea este o *self-made woman*, o tină care a știut de la bun început ce dorește să facă în viață și care și-a atins scopul cu o luciditate și un cinism capabile să-ți taie respirația. Motorul acestei fabuloase ascensiuni sociale a unei tinere din Calafat este sexul. Fiecare lucru are prețul său și eroina lui Eugen Șerbănescu mărturisește că și-a plătit fiecare nouă treaptă urcată în carieră prin favoruri sexuale dintre cele mai diverse, de la deja banalizate ingenerări sub biroul șefilor, până la practici sado-masochiste dintre cele mai sofisticate. Viața sexuală a Luciei Hosta este bogată și rafinată (iar descrierea ei în carte, mai mult decât explicită). Senzualitatea personajului este una cu totul specială, dar nu este vorba despre nimfomanie pentru că totul este calculat, premeditat, ținut sub un strict control cerebral. Nu se oferă decât bărbaților care pot contribui într-un fel sau altul la ascensiunea ei socială. O dată pașul făcut respectivul este aban-

donat fără scrupule în favoarea unei alte ținte aflate cu un palier mai sus. Nu se poate vorbi nici de prostituție pentru că avocata nu solicită bani pentru serviciile sexuale oferite. Ea se comportă mai degrabă asemenea unui investitor care cumpără acțiuni, convins fiind că acestea vor produce profit în scurt timp. La momentul oportun aceste acțiuni trebuie vândute, din banii obținuți urmînd să fie achiziționate altele, mai profitabile. Este un soi de joc *Monopoly* în care în locul proprietăților să află bărbații, iar miza finală este ascensiunea socială. Firește, un asemenea grad de luciditate cinică exclude orice urmă de sentimentalism, ceea ce mărește excitabilitatea jocului. Eroina acceptă cu voluptate perversă cele mai degradante ipostaze, umilinte greu de imaginat, cu satisfacția celui care crede că, în final, acestea se vor dovedi a fi cele mai rentabile plasamente. De altfel, cu pragmatismul extrem care îi caracterizează gândirea, această *material girl* (Madonna dixit) vorbește deschis despre criteriile pe baza cărora își selectează victimele, fizicul celui în cauză fiind ultima ei preocupare: „În general, nu aleg decât oameni în poziții importante, funcții executive, patroni, politicieni, miniștri, dar sînt buni și primarii, comisarii vamali, polițiștii, oamenii cu putere, care de obicei sînt căsătoriți. Țștia nu riscă să facă scandal cînd nu îmi mai folosesc, stau blînzi, cu botul pe labe. Burlacii sînt periculoși, iar introvertiții cei mai periculoși. Ghinionul este că mulți dintre șefi sînt introvertiți, ceea ce complică neplăcut situația. Poate că România să mai evolueze, să se mai schimbe introvertiții ăștia, care au probleme existențiale. Viața în secolul 21 nu-și poate permite probleme existențiale, ăștia nu sînt în pas cu vremea” (p. 154). Experiența de viață (sexuală) și formidabilul spirit analitic o fac să împartă bărbații în trei categorii, cu siguranța profesională a unui încercat *shrink*: „Îndrăgostiții, sportivii, cinicii. (...) Nici unul nu-mi rezistă la înce-

Eugen Șerbănescu, *După-amiază cu o nimfomană*, Editura Mașina de scris, București, 2003, 190 pag.

put, dar ce-i departează este comportarea de după. Cu îndrăgostiții, ai văzut, îmi place să fiu dictatorială. Îmi place să-i văd cum joacă pe sîrmă în fața mea. Mă amuză teribil. Sportivii îmi plac cel mai mult, sînt cei mai confortabili, dar nu înseamnă că ei sînt primii pe agenda mea. Rareori ajung în poziție de executivi. (...) Cinicii poate mă ajută, poate nu, dar invariabil mă dau în primire la alții. Țștia sînt cel mai greu de controlat. Însă merită încercarea, întrucît au cel mai mare succes în politică și în viața socială, așa că mă îndrept către ei în primul rînd. Mai e o diferență între sportivi și cinici, cu un plus pentru ultimii. Sportivii au o atitudine pro-activă, se vede că vor să mă aibă, că vor să cîștige «partida». Cinicii, niciodată, lor le este indiferent, or chestia asta mă înnebunește, mă atrage ca un magnet” (p. 144).

Un roman care are ca subiect ascensiunea socială a unei femei prin intermediul sexului este în mod sigur un roman erotic. Mai ales că autoarea confesiunii nu se încurcă în eufemisme atunci cînd descrie numeroasele și foarte picantele scene de sex. Dincolo de imaginile fruste, la limita pornografiei (ba chiar, cel mai adesea, și dincolo de ea) există o

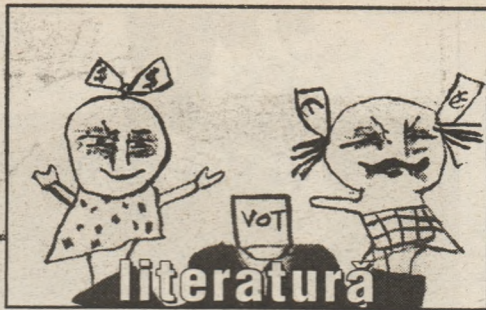
perversitate intelectuală și o inteligență puțin comune, în fața cărora este greu să-ți frînezi admirația. Lucia Hosta este o femeie teribil de deșteaptă, iar unele dintre judecățile sale privind lumea post-comunistă, realitatea românească în perioada tranziției, situația românilor (și româncelor) din Statele Unite, realitatea americană de azi i-ar putea face să pălească de invidie și pe cei mai galonați analiști politici ai momentului. Descrierea apelor tulburi ale post-comunismului este magistrală. Iar modul în care trebuie abordată o astfel de realitate de către o femeie pragmatică și cinică este exemplar pentru stilul dezinhibat al protagonistei: „Post-comunismul se prelungește nebulos, amestecînd de-a valma nostalgii și frustrări, și ale celor care au fost și nu mai sînt, și ale celor care nu sînt ce-ar vrea ei să fie pentru că sînt incompetenți, mentalități noi cu mentalități vechi, parveniți care au dat tunuri și construiesc biserici, cerșind iertarea lui Dumnezeu, îmbogățiți peste noapte care fac dezacordul între subiect și predicat, șnapani cu schelete în dulap, care cumpără demnități de Stat ca să scape de codul penal, alții ca să capete *pedigree*, e un fel de harababură, ici-colo cu oaze de profesionalism indiscutabil, dar puține (...). Am *New York University*, deci am valoare, radiez profesionalism. Sînt o scrieră perfectă a sexului, deci controliez harababura, o domin. În consecință, sînt combinația de succes ideală pentru România de azi” (p. 123). Ascensiunea femeilor în România de astăzi este perfect posibilă. Totul este ca ele să investească suficient în propria imagine (Lucia Hosta vorbește

deschis de operațiile estetice pe care le-a făcut pentru a arăta precum vedetele de la Hollywood), să-și înfrîneze sentimentele, să-și dea frîu liber sexualității și, mai ales, să mizeze pe bărbații potriviți pentru consolidarea carierei lor profesionale. *Cherchez l'homme!* este dictonul pe care se poate întemeia cariera de succes a unei femei frumoase, cultivate și cinice.

Întrebarea care se pune la sfîrșitul acestei fascinante lecturi este în ce măsură cele citite reprezintă o operă de ficțiune sau o confesiune adevărată. Schimbul de *e-mail*-uri din final, dintre autor și personaj, un soi de tic verbal al protagonistei (un destul de bizar „ha” sincopează, supărător, de la un moment dat, foarte multe dintre frazele confesiunii), precum și o anumită viziune asupra vieții greu de imaginat la un bărbat, sugerează destul de clar faptul că la originea acestei cărți se află o confesiune autentică. De ce nu a optat atunci autoarea pentru publicarea cărții sub semnătură proprie, așa cum a făcut Catherine Millet cu *Viața sexuală a Catherinei M.*? Probabil o anumită ambiguitate asupra identității reale a acestei femei fascinante era necesară pentru protejarea sa și a copiilor săi într-o societate insuficient de evoluată pentru a primi cu seninătate o astfel de confesiune șocantă. Care este atunci rolul lui Eugen Șerbănescu în scrierea romanului? Mai mult ca sigur, acela de a fi fost un foarte bun confesor, de a fi dat cursivitate stilului și de a fi pus ordine în materia epică. De altfel, întreaga confesiune este un amestec tulburător și fascinant de sexualitate, erudiție și umor (nu-mi dau seama în ce măsură meritul îi aparține autorului romanului sau protagonistei), iar repovestirea în cheie postmodernă a parabolei *Ce-și doresc femeile* (vezi pp. 168-180) este o mică delicatessă.

Lucia Anabela Hosta (folosesc numele fictiv din roman deși sunt convins că în spatele său se ascunde o persoană reală) este o femeie a dracului de deșteaptă, iar confesiunea sa din romanul *După-amiază cu o nimfomană* poate schimba spectaculos destinul de prozator al lui Eugen Șerbănescu. ■

AM SPUS-O și alta dată, poate că nici o revistă și nici o editură de la noi, după 1990, n-a reușit să realizeze mai mult în domeniul recuperării scriitorilor români din exil ca *Jurnalul literar*. Oricum, ea se situează pe primele locuri. În paginile revistei, ca și în planurile editoriale, aceștia reprezintă o *permanență*. Recent, a văzut lumina tiparului un prim volum din corespondența trimisă și primită de istoricul de artă și poetul Alexandru Busuioceanu între 1942 și 1950, sub titlul *Un roman epistolar al exilului românesc*, îngrijit de Liliana Corobca, cercetătoare mie necunoscută până acum. Titlatura mi se pare adecvată pentru că dialogurile reconstituie o imagine vie și amplă a meandrelor vieții și activității scriitorilor siliți să rămână în pribegie după ce a fost instaurat regimul comunist în țara ocupată de ruși, echivalând, afirmă editoarea, pe bună dreptate, în introducere cu un veritabil roman-frescă. Numeroasele scrisori ce vin sau pornesc de la Alexandru Busuioceanu (1896-1961), axa coagulantă a volumului/volumelor fac să putem descifra o stare de spirit mai generală, psihologii frământate, oscilări între speranță și descurajare, idealuri, cel mai adesea înfrânate, destine, care, multe dintre ele au evoluat în modul cel mai dramatic.

Dialoganții sunt nume cunoscute sau mai puțin cunoscute, uneori de-a dreptul enigmatice: Mircea Eliade, Emil Cioran, N. I. Herescu, Vintilă Horia, Alexandru Ciorănescu, Victor Buescu, Pamfil Șeicaru, Constantin Antoniadă, Alexis Macedonski, Aurel Răuță, Petre Panaitescu-Vifor, Enrique Helfant, Ana Helfant ș.a. Scrisorile lui Al. Busuioceanu sunt expediate în genere de la Madrid și răspunsurile sosesc de la Paris, Palma de Mallorca, Santa Cruz

de Tenerife, Lisabona, Roma, Florența, Buenos Aires.

Autorul *Poemelor patetice* venise la Madrid în 1942, ca director al Institutului Român și Consilier cultural. După 23 august 1944, regimul de la București începe să aplice primele măsuri represive. În 1945, Busuioceanu e trecut în cadrul disponibil și rechemat în centrală. Nu se îmbarcă pe vaporul trimis de guvernul român și ia hotărârea de a rămâne în exil, pe care o și motivează: „Nu am dorința de a mă întoarce în țară până când nu încetează ocupația rusească și până când nu se așează acolo un regim omenesc, care să nu asuprească lumea și să poată inspira încredere.” Și nu alege numai el, cum se știe, calea exilului, ci numeroși intelectuali de varii specialități: scriitori, diplomați. Toți nutresc speranța că se vor întoarce curând la catedrele, posturile și familiile lor. Printre ei însuși Al. Busuioceanu și N. I. Herescu, dialogant activ în acest „roman”, care de fiecare Paste, până în 1946-1947, îi ura prietenului de la Madrid ca „anul viitor să ciocnim ouă roșii la București într-o patrie liberă și întregită.” Din păcate, optimismul său declarat nu rezistă prea mult pentru că lipsa îndelungată a comunicațiilor cu România (scrisorile lor către familii nu primeau răspuns) îl face să se întrebe: „Să fi început oare marele cadrl macabru?” Mai lucid ca toți, Pamfil Șeicaru încetează curând a mai nutri vreo iluzie. Condamnat la moarte în contumacie la 27 mai 1945, el afirmă îndurerat că autoritățile comuniste îi reneagă pe cei ce „îndrăznesc să spună că poporul român este batjocorit, urgisit de ticăloasa prezență a rușilor”. Vestile sunt din ce în ce mai rele. În 1947, vor fi desființate Școlile de la Roma și Fontenay-aux-Roses. Victor Buescu îi relatează lui Busuioceanu despre „comprimările” masive din învățământul superior de la București. În același an, filosoful

Constantin Antoniadă îi descrie situația lui Mircea Eliade la Paris, unde „Sorbona voia să-l însărcineze cu un curs de specialitatea lui, plătit destul de bine. Din politețe, francezii au întrebat Legația; s-a răspuns că într-adevăr omul e bun scriitor, dar are cusurul că a servit regimurile defuncte și că e fascist... Sorbona a cerut probe, nu afirmări și într-o scrisoare dură au dat peste nas Stoilovului comunist. Acesta n-a mai răspuns. Mircea dă crusurile, dar pe gratis.”

„Nădejile sunt mereu mai turburi”, scria Busuioceanu la 29 iunie 1947. Speranța era la americani care „poate într-o zi s-ar decide să se intereseze mai mult și de acea nenorocită parte a lumii care e țara noastră”. Despre aceeași stare jalnică vorbește Vintilă Horia, un alt epistolar prodigios, aflat în Italia, eliberat dintr-un lagăr german de trupele engleze: „Țara reală e în agonie.” E nevoie de crearea unei Români peste hotare, „a unei patrii ideale, care mai curând sau mai târziu va înlocui patria care se stinge”. Atât Vintilă Horia, cât și Al. Busuioceanu erau anti-legionari. Aceștia erau numiți „sectari fanatici.” Un grup de partizani ai lui Horia Sima, din care făcea parte și G. Uscătescu, sosit la Madrid, se agita pentru întoarcerea la regimul legionar, consemnează Busuioceanu. Și tot el îi scria în 1949 prietenului Enrique Helfant să facă ceva spre a se opune „tendințelor legionare concentrate la Buenos Aires.”

Aproape toți scriitorii din exil se plâneau de proasta lor stare materială. Deși lucra zi de zi la Biblioteca Națională din Paris, unde locuia, pregătind noi lucrări, clasicistul N. I. Herescu scria: „Munca intelectuală nu mai hrănește pe om pe măsurile Senei.” În 1946, Al. Busuioceanu intenționa să se mute în Santiago de Chile, mai apoi la Paris, unde însă amenințarea comunismului îi taie cheful de a se așeza printre francezi. „Într-o vreme, îl batea gândul să se stabilească în Venezuela, „care plătește foarte bine specialiștii străini.” Rămâne, până la urmă, la Madrid. Aici din 1948 până în 1951 va fi redactor la revista *Insula*, al cărei director era Enrique Canito. Acum publică în limba spaniolă două volume de poezii: *Poemas pateticos* (1948)

Un roman epistolar

Alexandru
BUSUIOCEANU

Un roman epistolar
al
exilului românesc

Alexandru Busuioceanu,
Un roman epistolar al exilului românesc, Ed. „Jurnalul literar”, București, 2003, 304 p.

și *Innominada luz* (1949), explicând pentru ce nu mai scrie în românește: „Aș scrie românește, dar unde să public și pentru cine? Am de altfel și în românește atâtea bucați, cu care aș putea face cel puțin două volume. Dar la ce îmi folosesc?” (1948). Poetul, care fusese încurajat la debutul său în spaniolă de Vicente Alexandre, „unul dintre cei mai mari poeți de azi”, laureat al Premiului Nobel, e foarte apreciat, Mircea Eliade comunicându-i opinia lui autorizată despre ambele volume: „Câtă bucurie să descoperi un mare poet român într-o atât de admirabilă castiliană” (6 mai 1948); „Sunt pur și simplu cucerit. Și mă bucur că poezia D-tale e atât de apreciată în Spania” (28 febr. 1950). Virgil Ierunca îl situa pe autorul *Poemelor patetice* între Blaga și Voiculescu.

RICÂT i-ar fi fost de răsunător succesul, ca poet de limbă spaniolă, Al. Busuioceanu intenționa încă din vara lui 1947 să scoată o nouă serie a revistei *Gândirea* cu titlul *Revista scriitorilor români din exil* și chiar să înființeze o editură. Ca și Vintilă Horia, voia să-i strângă pe toți scriitorii români risipiți prin străinătate, urmând ca revista să fie trimisă clandestin în țară. Busuioceanu e plin de elan și convins că va reuși. Capacitează pe câțiva dintre oa-

menii politici și intră în corespondență cu confracții. Are sprințul lui Victor Buescu și al lui Vintilă Horia. Acesta se gândea să ceară colaborarea unor nume ilustre, ca Papini, Croce, Montale, Eugenio d'Ors, Ortega y Gasset, Mauriac, Julien Green, de Rougemont, cu texte în limbă de circulație internațională. Din păcate, nu se bucură de susținerea scriitorilor de la Paris, care ei înșiși proiectau o revistă românească (*Luceafărul*). Planurile lui Al. Busuioceanu cad baltă. Rivalitatea conduce la o încordare a relațiilor dintre cele două grupuri și chiar la acuze. Cei de la Paris (Mircea Eliade, N. I. Herescu, Emil Cioran) considerau că *nu trebuie* să apară nici o altă revistă românească de literatură înainte de aceea pe care o plănuiau ei, finanțată din America, de către generalul Rădescu. Busuioceanu are și el obiecții: nu era de acord cu titlul *Luceafărul*, propunând *Literatura românească liberă* și se pronunță împotriva pseudonimelor. Va avea totdeauna un dinte contra celor de la Paris, criticând sever primele numere: „Revista mi se pare slăbuță, foarte slăbuță”; „Sunt în ea câteva lucruri foarte bune, dar multe foarte slabe sau de-a dreptul nepublicabile... Revista e săracuță.” Aceeași părere o împărtășea Vintilă Horia, care ajunge să intre în conflict deschis cu Mircea Eliade. Acesta îi refuzase colaborarea pentru că viitorul autor al romanului *Dumnezeu s-a născut în exil* fusese câteva luni redactorul paginii literare de la *Porunca vremii*, fapt ce „nu era pe

placul americanilor". Iritat, Vintilă Horia îi dă o replică dură (intr-o scrisoare către Al. Busuioceanu), ajungând până la afirmații calomnioase. Îl acuză pe Mircea Eliade că a lucrat la *Cuvântul* (unde avusese coleg pe Mihail Sebastian, adaugă eu), că a fost legionar și că „a reprezentat guvernul legionar la Londra în calitate de atașat sau secretar de presă”. Afirmație total inexactă. Eliade fusese trimis în Marea Britanie înainte de 6 sept. 1940 de către un guvern al lui Carol al II-lea.

Aceste frecășuri între diverse grupuri, sau chiar între persoane (Busuioceanu, de exemplu, nu-l suporta pe Aron Cotruș) ne vorbesc încă o dată despre o înțelegere negativă a românilor: lipsă de solidaritate. Și primul care o condamnă este chiar Vintilă Horia. În Argentina este deosebit de așa-zisa colonie românească „dezlănătată, incapabilă să se consacre în jurul unui ideal”. Fulminează împotriva comportării conaționalilor în străinătate: „Românul peste hotare este o calamitate din punct de vedere românesc, un anti-român aproape. Patriotismul român este o treabă internă, o rezistență și niciodată o ofensivă”. Trista pasivitate, un vechi păcat, care a făcut nu o dată obiectul unor comentarii profunde ale etnopsihologilor (C. Radulescu-Motru) și ale filosofilor ca Emil Cioran.

„Romanul”, care îl are totuși în centru pe Al. Busuioceanu, dezvăluie și alte aspecte

decât cele politice și culturale. Sunt și acelea individuale. „Eroul” nostru suportând, ca și congenerii lui, vicisitudinile materiale ale exilului, angajându-se într-o neostenită luptă pentru salvarea, deocamdată, spirituală a patriei înrobite, ni se relevă totodată ca un profesor de poezie, ca un „maestru” al unei tinere discipole, precum Antoaneta Iordache, femeie sensibilă și senzuală, care i-a fost muză o bună bucată de vreme. Relațiile lor se rup tocmai în acești ani 1948-1950, caracterizate cu finețe de Liliana Corobca: „... (ele) se destramă patetic și literar, aducând o notă afectiv-vibrantă în peisajul monoton și trist al exilului nostru”.

SĂ SPUN acum câteva cuvinte despre ediție, pe care autoarea o numește inadecvat „ediție critică”. Aceasta, cum se știe, presupune un amplu aparat de note și comentarii, de variante, ceea ce nu e cazul aici. Liliana Corobca a cercetat fondul Al. Busuioceanu de la Arhivele Naționale, unde au fost depuse circa 60 de dosare de corespondență, mare parte în limbi străine. Ea le-a selectat pe cele scrise în limba română și le-a ordonat cronologic, fără să țină seama de emitent. Astfel, se păstrează mai autentică atmosfera „romanului” și caracterul lui de frescă. Suntem totuși surprinși de unele omisiuni în text, marcate cu faimoasele croșete, ca pe vremea dictaturii, fără să ni se dea nici o motivare (p. 138, 148, 204). De asemenea, autoarea care, de obicei, traducea expresiile în limbi străine, uneori nu-și respectă procedeele (p. 163, 169, 179, 216, 272).

Notele explicative ne apar și

ele inconsecvente și oarecum aleatorii. Unele, într-adevăr sunt bine redactate, ca de ex. despre Aurel Răuță, despre *Luceafărul*, *L'Union Roumaine* și altele, dar dacă vrem să-i facem cunoscuți pe scriitorii din exil în afara unui cerc restrâns de specialiști, mai exact, să-i integrăm în literatura română, atunci meritau note bibliografice și N. I. Herescu, Victor Bulescu, C. Antoniadă și chiar Pamfil Șeicaru, Al. Ciorănescu, Vintilă Horia. Atâta vreme cât se explică (după opinia mea inutil) cine au fost Toulouse Lautrec sau Eugenio d'Ors, știuți de toată lumea, cred că erau cu atât mai necesare informații minimale în privința lui Alexis Macedonski, Romulus Boilă și, în măsura posibilităților, a atâtor persoane „anonyme” (Horațiu Șurianu, N. Dimirescu, A. Burilănu, Enrique Helfant ș.a.). Sunt câteva observații de „tehnică de ediție”, lesne remediabile în volumul al doilea. Cititorul ar pătrunde și mai adânc prin meandrele acestui foarte important *roman epistolar al exilului românesc*. Liliana Corobca are meritul de a se fi aplecat cu pasine asupra nenumăratelor scrisori (unele aproape indescifrabile) și de a le fi scos la lumină, îmbogățind în felul acesta o parte, ignorată multă vreme în mod vinovat, a istoriei și a literaturii noastre din ultimele vreo șase decenii, încă destul de puțin cunoscute. Nu putem decât să mulțumim și să-i urăm succes mai departe Lilianei Corobca în întreprinderea ei atât de utilă și, din nefericire, atât de ocolită de către tinerii noștri cercetători.

Al. Săndulescu

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

Humanitas multimedia

350 000 lei

Emil Cioran
CD-ROM

350 000 lei

IOANA PÂRVULESCU
Întoarcere în Bucureștiul interbelic
CD-ROM

De la o vîrstă preferi ca proștii să tacă

cerșetorul de cafea

de Emil Brumaru

Stimate domnule Lucian Raicu,

EXTEMPORALUL de dimineață, c-un cer închis, jos, grîmov! Ieri, un telefon lui Mugur ca să-i mulțumesc pentru carte. Constatăm că, deși pregătim mereu și ne promitem solemn prin scrisori, n-am mai stat de vorbă ca lumea de prin 1974, adică de pe cînd, la DXXX, întinși în șezlonguri, în spatele casei unde locuiam, sub niște peritaceam cîte trei ceasuri împreună! Cuvintele picurau rar, la intervale mari, uneori cădea cîte-o pară în iarbă, o mîncam dacă putea fi culeasă fără să ne ridicăm din șezlonguri, dacă nu, așteptam alta mai apropiată, mai mălăiață, ghidați de adevărul „pară mălăiață în gura lui nătăfleată”. Mugur scria un *Roman* și-mi promisese că mă bagă și pe mine în el, numai că voi fi profesor de sport sau așa ceva. Bine, i-am zis, fie, numai bagă-mă! Pe atunci beam cafeaua indiferent, sugeam în schimb, cu entuziasm, votcă! Și iată-mă amintindu-mi de un alt personaj din DXXX, profesorul de matematică Ciorăscu! Virgil, asta-i era numele mic, era subțirel, înaltuț, blond, palid, cu buzele foarte roșii, frumos ca un înger! Fiu de popă, delicat, sfios parcă, surzind din niște ochi mari, triști, ca o fată mare. Soția lui, Anișoara, la fel de subțirică, brunetă, ochioasă și ea, de-o frumusețe severă, de țărancă, preda tot matematica. Erau o pereche!! Cînd i-am invitat prima dată la mine, Gil (așa-i spuneau toți), după cîteva pahare de țuică, a început să jongleze cu niște ceșcuțe puse deoparte, străvezii și gingașe, pentru servit cafeaua. Numărul i-a reușit! După ce am trecut la vin, a dorit să-l repete! Anișoara s-a uitat fioros la dînsul! Bineînțeles că a spart o ceșcuță! Eu, ca să nu-l fac să se simtă prost, am luat o altă ceș-

cuță și-am izbit-o, protector, de podele. Pînă aici totul ar fi fost, să zicem, normal. Numai că Gil, neînțelegînd bine gestul meu, considerîndu-l ca pe un îndemn, a mai trîsnit o ceșcuță de podea! Atunci Anișoara, zveltă, furibundă, cu taliuța trasă prin inel, i-a împușcat soțului ei o palma formidabilă. Stupefacție! Gil, calm, mai palid ca oricînd, n-a zis decît: „Vaco!” Cafeaua am băut-o dintr-o strachină, cu lingura, ca pe un borș! Altă dată, Gil, venit singur la mine, sta în picioare! După niște pahare, mi-a explicat fenomenul. Cu o zi înainte, sosit afumat acasă, Anișoara l-a pus pe pat cu fața-n jos, i-a tras pantalonii și izmenele și a început să-l ardă peste cur cu-n melesteu! Dînsul a numărat pînă la șapte (lovituri), apoi a adormit! Dar a doua zi, la școală, nu s-a mai putut așeza la catedră. Îl dureau buciile înfiorător! Mai avea o meteahnă cînd se îmbăta prea tare, seara, întorcîndu-se acasă, smulgea parii podețelor din fața porțitelor caselor și-i aducea, cadou, Anișoarei! Părintii nu-l reclamau, era profesorul de matematică, omul temut al copiilor lor! Gil și Anișoara! Am auzit că el s-a îngrășat, cu mașină și trei copii....!

PORNISEM de la telefonul dat lui Mugur. Mi s-a plîns de un articol, al lui Ulici, pe care eu nu l-am citit, din „C”. Nu-i nimic, i-am spus, cînd te înjură un prost! Da, dar mai bine tăcea, mi-a răspuns. Cred că are dreptate. De la o vîrstă preferi ca proștii să tacă.

Cu stimă și afecțiune,
Emil Brumaru
1-IX-'980

Lumina frântă

umbrele cu fețe nevăzute
pășesc într'un alai
de tănuță ghicitură
prundișul dintre somn și veghe

pietrele tăcerii
netezite dincolo de timp
de lina apă curgătoare
se'mbucură
de trecerea luminii frânte

întrebătoare înstelări
ascultă foșnetul
plutind peste prundiș

sclipățul unei secunde
dezvăluie fața și duhul
întruchipărilor de vis:
fiecare umbră-i
jumătate demon
și înger jumătate

Heruv dăruitor

unde se ascunde
duhul cu patru aripi
heruvul dăruitor de taine?

nimenea adie
întrebătoare
temerea clipei
văzduhul fără culoare

norul singuratic
călătorind asupra-mi
grindina descumpănirii
despică semnul și neuitarea

cade în ropot nemărginit
ploaia celestă
grindina neghicirii
pe acoperișul lumii
se sparge

heruvul destăinuit
într'un cerc luminos
se arată
purtând pe patru aripi
izbăvitorul miel însângerat

Graiul pietrelor

o tăcere de cremene
cuprinde clipa
ceasul și ziua

câtă iarbă și frunză
naude navede
nagreu văzduhului

nici urmă de foșnet
adierile-s duse'n pierzanii

și nu e duh
ori arătare neștiută
să desferece
graiul ascuns al pietrelor

iar până la miezul magic
al nopții în care
tremură frunza
și iarbă-și dezvăluie
jindul și foșnetul
e-o vreme amarnic de lungă

ajunge-voi oare s'ascult
rostirea de vrajă a pietrelor?

Alexandru Lungu

Zariștea pierdută

îngerul uitării
vine din dedeparte
ce mă adună
și mă desparte

la răscrucea croită
de golul ameișor
dintre cuvinte
aripa-i stângă
în tăisuri de scrum
despică zariștea pierdută

cu lumina-i amăgitoare
aducerea aminte
pâlpâie ascunsă
dincolo de auzire și văz

Semnele ascunse

cutremurările nopții
de ochii bufniței
pătrunse până dincolo
de adâncul adâncurilor

nu-i nici o adiere
să arate steaua sortită
stingerii din urmă

pe acest tărâm
printre rătăcirile vremii
vântoasa necunoscută
își bate semnele ascunse

stelele ard

în cercuri fugoase de jar

cu neputință-i de ghicit
ce frunte
în clipa ce se apropie
va cădea în țărână

Puterea întunecării

departe sunt arborii
rătăciți pe coline
unindu-și necrezut
frunzișul și înălțimile
foșnetul zbucnit din adâncuri

în josul pământului
nici o pasăre amintitoare
nu mai bate aripi
prin veștedul timpului

încremenirea așteptării
mult rămasă în urmă
zadarnic jindie
cărări dezlegătoare

încotro coboară
spre ce ascunziș nevăzut
alinarea luminii?

din norul odinioarei
în care-am crezut
cade pe fruntea clipei
nemărginit
fluturele cap-de-mort

se-aude cum trece

prin vămile lumii
puterea întunecării

Cenușa uitărilor

cenușa uitărilor
scrisă'n curgerea vremii
se-așterne
asemenea unui lințoliu
pe neliniștea firii

nici un ochi nu mai știe
vedenia timpului
ce-a sfârțecat și-a ars
în focuri sălbatice
măduva veacului

nu mai sună
în nici un auz
urma adâncă vaierul
deznădejdiei strigate

neamintirea strivește
văzduhul și gândul

cresc asupra-ne
uitările
troienele cenușei
în pulberea căreia tresare
rădăcina crinului negru
ce ne despică ființa

La răspântii

cărările se desfoaie
despărțindu-mi pașii
și temerea

încotro va să caut
trecerea străluminată?

rămân prins în cumpănă
la toate răspântiile

un ascuțiș fără nume
despică timpul
de nu mai știu să aleg
între netulburata curgere
a nisipului din clepsidre
și răzvrătirea crudă a clipei

desimea nopții
acoperă răspântiile

steaua dezlegătoare
își tănuiește sclipirea

Pâinea și vinul

ce nevăzute mâini
frâng pâinea
și întesc lumina
la cina noastră
în umbra ei netănuită?

mirozne îngerești
încunună fruntea
acestui ceas nemăsurat

străluminatele merinde
înaburesc cu jindul
dezlegărilor adânci
cerurile gurii

din cana sângerândă
limpezitorul vin să curgă
în semnul stelei temătoare
ce ni-i dată ■

semn de carte

de Gheorghe Grigurcu

Tratat de descompunere

AȘA CUM scriam și alta dată, poezia lui Gabriel Chifu răsfrânge un rău al secolului.

O criză romantică, dacă e să-i găsim o filiație, dar acutizată, devenită o convulsie a unei conștiințe ce nu se mai acceptă, ce se mai recunoaște doar cu greu în condițiile unei scindări care nu e decât o augmentare a suferinței de-a fi. O suferință globală, cu ireparabile consecințe. „noaptea nu e noapte ziua nu e/ zi pentru mine apele nu sînt/ desparțite de uscate și-și nici-nici/ partea mea stîngă stă în arșiță/ iar partea mea dreaptă tremură în viscol/ brațele mele înoată în mare/ iar picioarele mele aleargă pe uscat/ ca un munte cu iarbă verde la poale/ și zăpadă înaltă pe piscuri/ jumătatea de jos a corpului meu trăiește/ în plină zi/ iar jumătatea de sus în plină noapte/ locuiesc pe o scenă de aer/ îngeri lichizi ies din oglindă/ și se chinuiesc cu mine să mă repare/ să mă remonteze cum trebuie: sau-sau...” (*îngeri lichizi ies din oglinda*). Nimic nu e cum trebuie. nimic nu e la locul său în alcătuirea lumii în care trăim. Tot ce ființează stă parcă sub puterea unui blestem. Din care pricina spiritul se impregnează de angosă, se fracturează, decade. Simțind apropierea sfîrșitului, se livrează înainte de vreme acestuia printr-o contabilitate sepulcrală: „nu știu exact ce las în urmă./ mă simt cum trebuie să se simtă/ o familie ce tocmai se muta în altă casă./ o parte din lucruri încă mai este aici./ o parte deja este dincolo. nu mă înșel:/ uneori patruzeci sau cincizeci de procente/ din făptura mea./ altele mai mult, optzeci, nouăzeci./ se află deja în pămîntul rece, în mormînt” (*ca o familie care se mută*). Dezamăgit pînă în măduva oaselor, relativizînd totul, poetul ar putea subscrie mărturisirea lui Cioran: „Nu știu ce e bine și ce e rău; ce e permis și ce nu e permis; nu pot condamna și nu pot lauda”. Odată stabilit acest unghi de abordare dezolant, d-sa caută asocieri, imagini, nuanțe care să-l susțină în discursul poetic, la un mod scrupulos, metodic. Considerat ca un întreg, volumul de care ne ocupăm aci, *bastonul de orb*, capătă aerul unui „tratat de descompunere”. Elementele anarhice, înfățișările haotice ale vieții ce se fărîmîtează apar subordonate unei rigori inefabile. Aidoma unui anatomo-patolog, autorul urmărește descompunerea propriei făpturi psihofizice și de asemenea destrămarea lumii ce-l conține, implicînd transcendența. Textele nu fac excepție, intrînd și ele în malaxorul devolutorizării. E un fenomen genera-

lizat la toate nivelele trăirii și cunoașterii, obiect unic căruia bardul i se consacră cu o fervoare „inginereste” direcționată, asigurînd unitatea materiei lirice. Ori de unde am culege eșantioane textuale, rezultatul e același: un peisaj apăsător, fără nici un orizont, în care, desfigurîndu-se, materia desfigurează totodată, cu supurările și vitriolurile ei, valorile duhului...

TREI sînt capitolele acestei remarcabile unități ce nu îngăduie diversității decât marja unor servicii subordonate. Cel dintîi țintește despărțirea ființei de sine, formă de suicid care se autoanalizează la rece, de inventar al organelor risipite într-un amestec al singelui cu suflul, al țesuturilor cu cuvintele: „scenă repetată exasperant la infinit/ noaptea cad în mine însumi/ de la cea mai mare înălțime a mea./ sub propriii mei ochi are loc propria mea prăbușire./ cu plăcere perversă, cu o nedismulată dorință de cruzime./ cum se uitau spectatorii romei la gladiatorii sfîșiți de lei./ așa mă uit eu la mine cum cad și/ mă fac praf. dimineată/ adun ce-a mai rămas. un braț./ inima golită (ce s-a ales și de ea, binecuvîntată, cea în formă de/ cruce!...)/ gura plină de cuvinte aiurea./ creierul (în care tocmai a sucombat iarăși visul despre/ limba ideală) și tot felul de organe sîngerînde cărora/ nu le știu numele, în școală am avut notă mică la anatomie” (*noaptea dimineată cîmîtir de zei*). O tentativă de recuperare ontologică, de restaurare a omului zdrobit în impactul cu introspecția implacabilă, reprezintă, la rîndul său, un eșec. Rezultă o făptură compusă din surrogate, o însumare a morților succesive: „mă recompun în grabă, alandala și eliptic./ o pornesc voios prin viață./ mă cîrlesc de mîntuială./ golurile le umplu cu plastilină, cu vată, cu ghemotoace de zătare./ (ah, ce persoană respectabilă făcută din sînge amestecat/ cu vorbe și plastilină), miros a gilette./ eu stră-

Gabriel Chifu, *bastonul de orb*, Ed. Cartea Românească, 2003, 80 pag., preț neprecizat.

lucitoare piramidă făurită din repetatele mele morți suprapuse” (*ibidem*). Starea critică a eului nu e decât multiplicarea ipostazelor sale ce se autono-mizează, substituirea inițialului Unu printr-o multitudine grotescă. Aspectul stilistic e cel de babilonie... balcanică: „ce harababură e-n creierul meu. satiri îngeri eronați tortionari/ și clovni care se hrănesc hămeșiți cu literale din aceste cuvinte./ fiecare/ urlă în altă limbă fiecare susține altceva și îl lovește pe celălalt/ în plină figură. și fiecare are exact mutra mea caraghioasă” (*bastonul de orb*). Producția lirică decurge în continuare ca o tînguie a insului strivit de soarta inică, astfel încît figura contemporană a absurdului se deschide către jalea eternă, al cărui punct de reper îl constituie Ecclesiastul. Asistăm la o orgie de zădărnici. Împlinirea pare a se afla în neîmplinire: anii se rostogolesc precum perlele false căzute dintr-un colier rupt ori ca sunetele tobei lovite de un copil afon, timpul și spațiul fug de sub picioarele autorului, acesta rămîne suspendat în vid, himerele îl fac zob, îl lovește un vînt năpraznic venit dinspre trecut etc. etc. Existența

e doldora de orori: „sînt ca în-temnițatul care vede printr-o crăpătură a celulei/ mereu zeci de ani același petec de cer eu văd/ cancerul care înaintează prin plămîinii aceia/ îi face harcea parcea ca napoleon la austerlitz” (*filmul lipit de ochii mei*). Ca și: „amintirile despre zilele cînd mă iubisem cu ea/ stăteau în mine/ așa cum stau cadavrele în sertarele frigoriferului de la morgă” (*epică*). Distingeam o înfrigurată poezie a greșelii, a stagnării culpabile, a parodiei ce ajunge a viza (a compromite) însăși căderea, a depărtării fatale de celălalt, a utopiei și ucroniei ființei: „tot ce am făcut am greșit. Fiecare drum pe care am pornit/ a dus în același loc – un fel de nicăieri: pe marginea unei prăpăstii./ (de fapt un simulacru de prăpastie. n-are adîncime./ nu te poți sinucide în ea. cel mult/ poți să-ți rupi un picior...). de tine am voit să mă apropii/ să ne amestecăm atomii ineluctabil definitiv/ ca legumele în supă care fierbe armonios pe aragaz/ și n-am izbutit. sînt mai departe de tine/ decât e zăpada de mireasma leandruului./ decât e răcnetul leului de auzul gazelei surde și nenăscute./ plictiseala delirului zădărnici pe toate le-am încercat/ le-am scris le-am citit le-am trăit./ e clar: jocul meu nu-i aici. dar unde?/ e undeva?” (*bastonul de orb*). Avem probabil a face, în acest tip de lirism negru tot mai răspîndit, cu simțămîntul unui sfîrșit de ciclu istoric, căruia individul vulnerat îi slujește drept fidel receptor. Particularul absoarbe precum o ventuză semnificațiile generalului, de unde efectul invers, de amplificare a discursului (ca și cum ar fi rostit la portavoce), în fața unui auditoriu ce se presupune că se recunoaște într-însul...

AL DOILEA capitol al descompunerii se referă la transcendență. Această e compromisă, atrasă în vârtejul sarcastic al materiei ce se destrucurează, ca o pradă de preț. Sacrul fuzio-

nează astfel cu demonia, prin mijlocirea omenescului care pătimește. Gabriel Chifu cultivă un soi de angeologie demonică, o degradare în trepte a îngerilor care se transferă mai întîi într-o zonă prozaică prin umanizare, precum la Blaga și Arghezi: „la început cuvintele erau un fel de frînghii pe care/ coborau din cer, printre noi, îngerii. ca acrobații/ sub cupola cercului, ca trupele/ de comando din elicopterele lor speciale./ se amestecau printre noi” (...) apoi, hîrști, niște nevăzute și neiertătoare foarfeci vii/ (pseudonim legat la ochi al morții?...) / au tăiat frînghiile și îngerii care au mai apucat/ s-au cățarat pentru totdeauna la cer./ ceilalți au rămas jos, s-au ofilit/ ca plantele fără rădăcini și neudate? (*frînghiile pe care coborau îngerii*). După care are loc ultimul stagiul al metamorfozei, trecerea mesajelor divini în starea de demoni, însoțită de prefacerea luminii celeste în întuneric: „zăream/ cum îmbătrînește lumina zilei pe chipul lor./ noaptea s-a petrecut ceva neașteptat: corpurile lor/ au intrat în reacție cu întunericul și s-au modificat./ din îngeri au devenit demoni? aveau aripi/ dar negre. emanau lumină dar neagră” (*în paradisi se ajunge pe o scurtătură*). În sfîrșit, al treilea aspect al decompoziției îl reprezintă decăderea Cuvîntului. Se află în cauză nu doar verbul poetic, ci și Cuvîntul original, Logosul, care se obtenebrează asemenea îngerilor căzuți: „cum intră reumatismul în oase. sau igrasia în zid./ așa a intrat culoarea neagră în aceste cuvinte. culoarea neagră umedă/ și tăcută, fără memorie și arogantă” (*cum intră igrasia în zid*). Negrul, culoarea luciferică, a cotropit limbajul, silindu-l pe autor a alerga de la un cuvînt la altul, prin propoziții și fraze, într-un maraton epuizant care ar fi chiar viața sa: „îți porți maratonul prin vorbire, și parcă ai înainta printr-un coridor negru./ printr-o noapte fără capăt. o cîrțită ești, care bîjbîie sub pămînt./ își sapă galeria cu îndîrjire./ ai sub unghii și între dinți acel negru umed, tăcut, etern. ești/ un amnar? ești pe dracu! poate doar el stăpînul satan să mai fie în stare/ să descurce ițele să facă lumină în acest univers nocturn de cuvinte aici” (*cum ibidem*). Lipsit de lumina descifratoare a spiritului, poetul se deprinde a traduce, fără dicționar, „texte grele din limbile neîncercate ale întunericului” (*ca o familie care se mută*). Operație care, să recunoaștem, alcătuiește însăși obligația intimă a poeziei, al cărei țel e să aducă la suprafață tîlcurile unui lexic ce se clarifică fără a-și pierde demonica obscuritate. ■

biografie

Marta Petreu (în acte: Rodica Marta Crișan) s-a născut la 14 martie 1955 în comuna Jucu de Jos din județul Cluj într-o familie de țărani (Augustin și Maria Crișan). După absolvirea Școlii Generale din satul natal, în 1970, și a Liceului "Emil Racoviță" din Cluj, în 1974, urmează, între 1976-1980, cursurile Facultății de Istorie și Filosofie - secția filosofie - a Universității din Cluj.

Această evoluție a Martei Petreu este divergentă față de concepția despre viață și așteptările tatălui ei, care îi ceruse să rămână fără școală și să devină croitoreasă. Problema nerezolvată a comunicării fiică-tată o va preocupa, până la obsesie, de-a lungul anilor (găsindu-și, printre altele, expresia într-o memorabilă anchetă pe care o va face în 2002 în rândul scriitorilor, pe tema *tatalui*).

Între 1980-1990 este profesoară de științe naturale la Liceul "Emil Racoviță" din Cluj. În această perioadă, participă frenetic la viața literară, publicând cărți de versuri - *Aduceți verbele*, 1981, *Dimineața tinerelor doamne*, 1983 - remarcabile prin dramatismul ideilor și angajându-se, într-un stil numai al ei, energic și decis, în dezbaterile privind literatura momentului. Faima nou-venitei în literatură face valuri care ajung până la București. "Optzeciști" o trec pe listele cu ajutorul cărora încearcă să convingă publicul că sunt o generație literară de mare anvergură (deși textele Martei Petreu n-au nimic comun cu modul lor de a scrie).

După 1989 se relansează, cu și mai multă ambiție, în aventura intelectuală căreia îi era predestinată, profitând inteligent de libertățile cucerite de societatea românească (și lupătând cu îndârjire împotriva oricărei forme de obtuzitate). În 1990 înființează revista *Apostrof*, care intră repede în concurență cu cele mai valoroase reviste literare din România, și începe o înepetuoasă carieră universitară, în cadrul Catedrei de Istoria filosofiei a Facultății de Istorie-Filosofie din Cluj. În 1992 devine doctor în filosofie cu teza *Valențele estetice ale anamorfozei logice*, susținută la Universitatea din București.

Inițiază campanii publicistice de răsunet, nefiindu-i teamă și chiar plăcându-i să devină protagonista unor scandaluri (cum este acela pe care îl provoacă susținând că legendarul profesor Nae Ionescu a fost un plagiat). În toate împrejurările însă, chiar și când ataea necruțator, chiar și când nu are dreptate, păstrează o ținută intelectuală care impune respect.

Alături de soțul ei, rafinatul critic și istoric literar Ion Vartic, face să funcționeze, în afară de revista *Apostrof*, o editură, *Biblioteca Apostrof*, care atrage atenția prin originalitate și bun-gust.

zoom critic

de Alex. Ștefănescu

Marta Petreu

Foto: Ion Cucu

Nu! Nu! Nu!

FOTOGRAFIE din anii '80 o reprezintă pe Marta Petreu într-un moment de exuberanță și teribilism, pozând, la propriu și la figurat, în "femeie pierdută". Regia își face efectul asupra privitorului doar în prima clipă, pentru că imediat după aceea el își seama că de străina este tână din fotografie de starea de spirit pe care o afișează. Inteligentă, conștientă de ea însăși, ironică la adresa întregii lumi, ea își interpretează rolul cu ostentație, parodiindu-l.

Nu este vorba de spirit ludic, ci de un refuz al obligației de a fi ea însăși, al pretenției celorlalți de-a o vedea fixată într-o atitudine, al ideii în sine de fi fotografiată.

Marta Petreu știe să se joace, dar, spre deosebire de generația care a adoptat-o, nu face din joc un mod de a fi. Ea își

folosește inventivitatea ludică doar pentru a respinge tiparele constrângătoare ale existenței. Esența poeziei sale o constituie *refuzul*, nu jocul. Indiferent de textul propriu-zis, subtextul este un refuz vehement și repetat: Nu! Nu! Nu!

Poeta respinge autoritatea tiranică a vieții cu mânie și uneori cu oroare, ca pe un act de viol săvârșit asupra ei. Poemele pe care le scrie nu sunt confesiuni tandre sau melancolice, nu sunt cântece voioase, nu sunt patetice declarații de adeziune. Sunt, aproape fără excepție, discursuri sarcastice, rechizitorii la adresa modului în care este organizată lumea.

Poezia Martei Petreu nu a evoluat de la euforie la sarcasm (ca poezia lui Mircea Dinescu, de exemplu). A fost de la început violentă, rechizitorială, demistificatoare. În volumul *Dimineața tinerelor doamne*, 1983, chiar și poemele de dragoste sunt scrise cu o furie nestăpânită:

"Ce femeie tânără rău prevestitoare sunt/ Îmi testez memoria: marea criză isterică debutează brusc/ prin stupoare/ pe coardele vocale cresc polipi colorați deditei acrisori/hidrele lungi/ (Ce femeie încă tânără: mama mi-a prezis/ o nebulie precoce/ Acum bocește-n pumni când stinge varul -/ atâta albeață poate înlocui ninsoarea/ tu ține-te de șorțul meu până vor da ghiociei)/ Iată cum se poate supraviețui iarna: stau cu gura plină de cianură și petale roșcate/ Tu îmi corectezi scrisorile tai virgule tai euforiile de prisos/ Vom scoate limba la moarte - spun/ când tu - cuprins de-o fericire demnă gramaticală/ valsezi ținând în mâini/ capul meu vorbitor/ Când vor da ghiociei vom scoate limba la moarte:/ mâna diavolului mi se odihnește pe rană" (*Regulamentul de iarnă*).

În volumul *Cartea mâinii*, din 1997, starea de spirit este aceeași. Într-un poem antologic din acest volum, *Falanga*,

sunt numerotați și aduși la apel, ca deținuți dintr-un lagăr, bărbații din biografia poetei, pentru a fi arătați ultimului ei iubit:

"Bărbații mei - de-o oră sau de ani/ viii și morții la grămadă -/ bărbații mei da trupuri mirositoare asudate/ sub care am scâncit (din voluptate sau din politețe)// Da. Unii îmi plăceau/ iar alții - unul-doi - deoarece-i iubeam m-am programat să-mi placă/ Da. M-am culcat cu ei pe apucate// Bărbații numărați ai mei/ închiși în mine ca-ntr-o eprubetă/ s-au strâns acum aici: sunt o falangă/ Mai bine zis: i-am strâns aicea eu/ i-am instruit i-am numărat metodic/ să nu ndrăznească vreunul să-mi chiulească/ Sunt stânjeniți cum ar purta aripe/ căci poartă arme atribuite:/ falosi stângaci duc lancea și scutul greu macedonean/ Ei te privesc atent cum te iubesc/ cum mușc gingaș fin carnea ta de fiară/ Privește-i și tu calm: le aparții: la judecata

din urmă/ sunteți încolonați ai mei cu toții/ falnica mea falangă de bărbați falanga mea macedoneană// Și-ascultă-i. Te cheamă-n cor șoptit să mergi cu ei/ să-ți iei în pază arma ta și scutul/ Și numărul de ordine-n falangă."

Scriind o poezie atât de agresivă, Marta Petreu ar trebui să ni se înfățișeze ca o teroristă încinsă cu un șirag de tuburi pline de dinamită. Și totuși, nu aceasta este imaginea care ne rămâne în minte când încheiem lectura poeziei ei. Poeta arată, mai curând, ca un personaj supus unui supliciu nesfârșit, ca un Hercule feminin îmbrăcat în cămașa lui Nessus. Ea suferă sfâșietor refuzând orice iluzie. Rostită de ea, rugăciunea *Tatăl nostru* se transformă într-o contestare a lui Dumnezeu și, implicit, într-o nouă formă de autoflagelare:

"Mi-e gura spurcată Domine băntuie bolile vesele fără nume/ ale căderii/ Și ce dezoalare: bate vântul prin buzunare-

le tale/ degeaba ți le întorc pe dos/ nimic/ nici o veste bună nici o faptură nouă cât de cât vrednică/ Nici măcar firava îngăduință clamată milă pentru un aproape// Nimic// Nimic nu iese din coapsele tale bătrâne/ din verbele tale/ Ce tristețe// Am refuzat durerea (glorie substanțelor chimice/ glorie! rezolvă dileme morale)/ refuz arta suspectă îndrăgostirea: cu

nești!) "zis și făcut!". Născută într-un sat din Ardeal, ea are ceva - dar numai ceva - din spiritul ardelenesc și anume suflul necesar pentru a-și duce până la capăt inițiativele. Nu trebuie să ne inducă în eroare titlul celui mai bun volum al ei de eseuri, *Teze neterminate*, 1991. Așa neterminate cum sunt, aceste teze sunt mai terminate decât lucrările docte, cu intro-

priu-zise, cu precizie și eficiență pentru a evidenția și interpreta diferite caracteristici ale unor opere literare (dintre cele cu o valoare recunoscută). Și procedează, în mod frecvent, și invers, ilustrând cu exemple din literatură - bine alese - anumite idei filosofice.

Textele care rezultă sunt și critică literară, și filosofie. Dacă le citim considerându-le critică literară, avem sentimentul îmbucurător că într-un domeniu suspectat de improvizare și frivolitate și-a făcut apariția, în sfârșit, și cineva serios. Iar dacă le citim ca texte filosofice, ni se creează dulcea iluzie că înalta, inaccesibilă filosofie se interesează de maruntele noastre "probleme sufletești", descrise (dar nu și rezolvate) cu binecunoscuta lor perspicacitate de scriitori.

Competența filosofică ne impresionează - și ne intimidează - în acest caz și din cauză că este a unei femei. În conformitate cu tradiția cavalerismului european, suntem gata să cadem în genunchi în fața unei femei, să-i cântăm frumusețea și chiar să o idolatrizăm, dar nu mergem cu prețuirea atât de departe încât să o considerăm în stare să filosofeze. (Ni-l putem imagina - spunea lapidar G. Calinescu - pe Ovidiu contemplând marea, dar pe o femeie nu ne-o putem imagina decât contemplându-l pe Ovidiu.) Și apoi, Marta Petreu nu face nimic pentru a ne obisnui cu ideea că se ocupă de așa ceva. Ne ia pe neașteptate, trecând amețitor de repede la subiect și folosind cu siguranță și eleganță - cu o siguranță și o eleganță care ne lasă fără replică - terminologia filosofică.

Un exemplu elocvent îl constituie paginile consacrate unei teze a lui Hegel, conform căreia iubirea reprezintă încercarea a două identități de a se recunoaște una în cealaltă și de a smulge, fiecare de la cealaltă, recunoașterea. După cum arată - cu sensibilitate de poetă - Marta Petreu, această luptă nu are totdeauna un *happy-end*; se întâmplă adeseori ca una dintre identități să învingă, asimilând-o, desființând-o pe cealaltă, și tocmai aceste situații asimetrice sunt preferate de scriitori, aflați mereu în căutarea a ceea ce emoționează pe cititori. Exemplele utilizate de eseista sunt luate din opere literare celebre, aparținând unor autori din literaturi și epoci diverse, de la Lev Nicolaevici Tolstoi la Anton Holban, de la Mircea Eliade la Marin Preda și de la August Strindberg la Elias Canetti.

Ne putem declara încântați de frumusețea acestei teorii și o putem găsi, luată în sine, coerentă, dar avem dreptul să o

considerăm și livrescă, fără legătură cu viața. În realitate, iubirea nu ține de etica relației între două entități, ci face parte din strategia mai generală la care recurge viața în neobosita ei acțiune antientropică. Este o *viclenie* folosită în lupta cu moartea: în momentul când indivizii ajung la o dezvoltare biologică maximă, la plenitudine și nu mai poate urma decât declinul, ei își transferă identitatea, și-o pun la adăpost, într-o nouă ființă, creată în acest scop, capabilă să ducă lupta mai departe.

Din punct de vedere tehnic, este nevoie de doi indivizi pentru crearea acestei noi ființe. Când indivizii sunt oameni, evenimentul reverberează complex în conștiința lor, capătă un halou, devine *iubire*. Așa stând lucrurile, iubirea nu constă nici pe departe într-o competiție agresivă, nemiloasă între două identități, ci într-o contopire și, practic, o anulare a lor, dintr-o voință supraindividuală, a vieții, pe care însă indivizii o acceptă, cu o resemnare tragică și, în același timp, cu un sentiment de eliberare, dus până la beatitudine. Indivizii care "complotază" doi câte doi împotriva morții renunță la identitățile lor pentru a da satisfacție dușmanului comun, moartea, și a-i înșela astfel vigilența, dar nu renunță complet, întrucât proiectează o renaștere. Iubirea are, deopotrivă, gust de moarte și de viață. Îndrăgostiții simt probabil ceea ce simt cetățenii unei țări aflate sub ocupație când își trimit tezaurul la loc sigur, într-o altă țară.

Logica reprezintă instrumentul de investigare predilect de care se folosește Marta Petreu pentru explicarea nu a literaturii - care, în principiu, nu este analizabilă logic -, ci a acelor elemente ale operei literare rezultate din manifestarea spontană, intuitivă a unor scriitori ca logicieni. În felul acesta este analizată, printre altele, opera lui I. L. Caragiale, care s-a ilustrat ca un maestru al denunțării și persiflării sofismelor din retorica unor contemporani ai săi.

Inventarul sofismelor înregistrate în opera caragialiană

este spectaculos. Marta Petreu descoperă *peste tot* în această operă momente în care scriitorul râde de lipsa de logică sau de falsă logică a semenilor săi. În desfășurarea demonstrației, eseista dă dovadă de o inteligență scilicet. Ea nu observă însă că, extrăgând mereu sofisme din creația literară analizată, o destramă - așa cum se destramă un pulovăr când cineva trage de un capăt al firului de lână. Inventarul face să se vadă clar că spiritul caragialian constă aproape exclusiv într-o vanitate de logician amator care vânează greșeli de logică în replicile celor din jur. Marta Petreu nu se alarmează descoperind această stare de lucruri, ci se arată, dimpotrivă, entuziasmată, ca și cum ar avea dovada unei altitudini maxime a spiritului creator. O limită evidentă a gândirii scriitorului este considerată un motiv de admirație.

Eroarea de apreciere vine din faptul că eseista însăși are un cult al logicii; ea crede în logică, nu în viață, așa cum unii oameni cred în Satan, nu în Dumnezeu. Ar fi o greșală să criticăm această preferință de pe o poziție pre-logică. Dar de pe una post-logică putem să o privim critic, ca pe o fetișizare a unui instrument oarecare de investigare a realității. Inteligența ieșită din comun a Martei Petreu are, probabil, la origine un pact cu diavolul (logicii).

*

Marta Petreu a urmat cursurile Facultății de Filosofie din Cluj într-o perioadă (1976-1980) de intensificare furiundă a propagandei comuniste, dar nu s-a lăsat în nici un fel îndocrinată. Supraviețuirea ei spirituală într-un mediu intelectual obligat să proclame superioritatea absolută a gândirii marxist-leniniste și să ia ca literă de lege discursurile lui Ceaușescu constituie un miracol. Este ca și cum un lucrător de la centrala nucleară de la Cernobil ar fi rămas cu desăvârșire neatins de radiații.

(fragment dintr-un studiu mai amplu)

bibliografie

POEZIE. *Aduceți verbele*, Buc., CR, 1981 • *Dimineața tinerelor doamne*, Buc., CR, 1983 • *Loc psihic*, Cluj, D., 1991 • *Poeme nerușinate*, Buc., Alb., 1993 • *Cartea mâniei*, Buc., Alb., 1997 • *Apocalipsa după Marta*, Cluj-N., Bibl. Apostrof, 1999 • *Falanga*, Cluj-N., Bibl. Apostrof, 2001.

ESEURI. *Teze neterminate*, Buc., CR, 1991 • *Jocurile manierismului logic*, 1995 • *Un trecut deocheat sau "Schimbarea la față a României"*, Cluj-N., Bibl. Apostrof, col. "Ianus", 1999 • *Ionescu în țara tatălui*, Cluj-N., Bibl. Apostrof, col. "Ianus", 2001 (ed. a II-a, 2002).

Foto: Ion Cucu

grăjeuri mici colorate/ o înăbuș în pernă/ cu un șnur de mătase suprim nostalgia/ Oho. Golul zvăcnitor arta îndrăgostirii se tratează la medic/ glorie substanțelor chimice/ Oho. Golul zvăcnitor din miezul trupului nu vreau să mai doară/ Domine nu// Știu - nimic nu iese din coapsele tale sleite/ din bălăiala buzelor tale/ Tu/ tată al nostru molfăitorule/ unde este imparția la care este vrerea ta acum pe-acest pământ marta/ și-n vecii vecilor Domine/ bănuie bolile nenumite ale înfrângerii/ doare domine urlu domine/ nu ești domine/ amin" (*Tatăl nostru*, din *Poeme nerușinate*, 1993).

Demonul logicii

AND scrie eseuri, Marta Petreu se metamorfozează într-un om de acțiune, curajos și hotărât, adept al zicalei românești (în fond, atât de neromâ-

ducere, cuprins și încheiere, ale multor preținși filosofi de azi. Este vorba, la Marta Petreu, nu neapărat de îndeplinirea conștiințioasă a formalităților actului de creație intelectuală, ci de un mod rezolut, edificator de atacare a problemelor. Pe unde a trecut ea, fie și fără să se oprească prea mult, nu mai găsim nimic nerezolvat. Putem contesta totul, putem propune eventual o soluție radical diferită, dar nu putem - nu mai este cazul - să aducem clarificări sau completări.

Eseurile Martei Petreu au ca atu o dublă competență: filosofică și literară. Ele nu trebuie confundate cu acea filosofare pe marginea literaturii - la modă azi - care ne agasează din cauză că nu reprezintă decât o exaltare ideologică în gol, o frazeologie a celor îmbătați de ideea că "universul fără margini e în degetul lor mic". Autoarea *Tezelor neterminate* folosește noțiuni filosofice pro-

Maria Banuş: file noi de jurnal

Spre „Țara fetelor“

parcă de locul pe care-l ocupă în lume, mersul țeapăn și neațent, ochii albaștri, modești, de copil îmbătrânit de necazuri, cu naivul lor scepticism.

Primul val cald de simpatie avut pentru el, când mi-a povestit cu vorbe simple, așezate, întâmplarea aceea. Într-o vară fusese musafirul unui pictor cunoscut, în Ardeal. În grădină era un loc de tenis. S-a apropiat, să privească și el jocul celor doi băieți ai pictorului, flăcăi oacheși, înalți și blonzi. S-a năruit în el ceva. S-a simțit slab și netrebnic cu viața lui chinată, pierdută în școli, biblioteci și birouri. Pentru o bucată de pâine. Un nod în gât, tinerețea irosită. Întins pe chaise longue, n-a putut vorbi cu nimeni în după masa aceea.

În caetul ăsta, nu fac sau nu vreau să fac literatură. N-am simplificat, n-am gradat, n-am pus accente în povestea scurtă a unui chin omenesc. Cuvinte cenușii, opace, umplând în deșert hârtia. Mi-a rămas însă glasul, înfiorător, monoton. De unde să fi putut găsi eu, care n-am cunoscut mulți oameni și n-am pipăit multe dureri, vorba care deschide brusc un zâmbet sau care netezește măcar un hohot, binișor, ca un pământ matăsos de pene. Am tăcut. Era o stradă lată, întunecoasă, care ne ducea de la Cișmigiu spre chei.

.....
Leit-motiv: „Maria Banuş, Maria Banuş!“

- De ce nu-mi spui Marioara, ce poate fi mai simplu?

- Marioara, Marioara Banuş...

Cînd îmi repetă numele i se topește în gură o bomboană răcoritoare de mentă.

La despărțire îmi spune că mi-ar scrie, dar nu poate, îi e frică.

- Frică, de ce? (Rotunjesc naiv ochii)

- De ceea ce ar fi prea mult în scrisoare.

- Între oameni fără prejudecăți, nimic nu e prea mult cînd e sincer gândit sau simțit. (Femeile, femeile, cu rațiunea lor de gimnast antrenat; vreți o tumbă, poftim o tumbă)

Rămas bun și strângere de mână care reliefează brusc, luminos, caracterul întrevederii: prima întâlnire.

Rămasă singură, ce-a fost

izbucnirea aceea de răs mefistofelic?

Mergeam repede, meste-când cărcei de iederă, rupte de pe garduri și radeam.

În pat am adormit moleșită la gândul idilei neașteptate. *Il y en a du charme.*

.....
După o lună, în care timp eu am fost la Viena și el la Mangalia, m-am dus la redacție cu o recenzie. (*Se referea la Horoscop de I. Peltz, a și apărut imediat* - n.ed., G.Ș.)

L-am regăsit străin, închis, rece, ca un melc îndărătnic. I-a plăcut recenzia, mi-a cerut poezii.

Data următoare m-a așteptat pe stradă. Întârziasem. Mi-a spus că are un rendez-vous urgent cu Boureau. Mințea. S-a plimbat cu mine până seara târziu. (Episod comic: jucăria pe care o cumpărasem pentru băiețelul lui Herta a trebuit s-o las la Binuța. Muta de capră mirată a mamei vitrege. Explicația mea confuză. Tatăl, d.K.: „las c-o punem noi bine, pe dulap“. Capul motociclistului ieșind din hârtia ruptă, trebuie să fie plin de praf. Motorul se odihnește. O jucărie stupidă.)

De reținut, din plimbarea pe străzi întortochiate, mirarea mea muștrătoare că nu mi-a scris; scuza lui, mărturisire: a scris trei scrisori, pe care le-a rupt, a vrut o dată să vie la mine, s-a oprit în fața casei și n-a intrat, s-a dus la un cinema, a văzut de trei ori un film dar nu știe ce film (sunt sigură că știe). S-a hotărât să nu mă mai vadă, da, să nu mă mai vadă niciodată. Ultima dată când m-a văzut, i se părușe că s supărată...

- Nu, pe dumneata nu eram supărată. Pe mine, da. Credeam că-ți par un bun material de experiență. Pui acid, ce se întâmplă? Spui o vorbă drăguță, ce ochi face? Nu sunt novice în astfel de chestiuni. Am avut și eu victimele mele. (Ca să fiu sinceră, niciodată prea interesante). Dar știi, farmacistul nu se lasă să-i dai medicamentul pe care-l amestecă pentru altul.

Protestări vehemente din partea lui. Accent sincer: „Experiențele le fac întotdeauna pe mine, necruțător. Și trag toate amarele lor consecințe“. (Aluzie la prematura căsătorie). Urmare interminabile discuțiuni

sentimentale. Cuvinte calde, înmanșonate, învăluite. Eu, *douche ecossaise*, circumspecție și exaltare. De fapt, începeam să fiu prinsă în joc.

Fu fixată viitoarea întâlnire la Parcul Carol („Dar te asigur, n-o fac din recunoștință, din obligație sau mai știu eu ce. E din simplă simpatie“ = Răspuns la delicatele lui ezitări).

Toate discuțiile notate aici, recunosc, cu gura plină și cu mâna pe inimă, că sunt de un comic neîntrecut; subiect de sketch sentimentalo-vodevilistic. În ciuda tuturor considerațiilor astea, țin să le iau încă în serios (dacă n-am să le aflui false) E un om de care nu poți râde.

În oboseala cu care vorbește de viață (cam exagerat: „și ce-i dacă mă sfărâmă mașina!“) e un pustiu tragic.

Și, la urma urmelor, ca să nu mușc cu disprețul meu nerod pe cineva, nu-i cer să nu facă prostii. Să le facă, cât de mari. Dar să fie conștient. Mi-e de ajuns. În tăcere îl ghicesc critic, ea și pe mine. În jurnalul lui (mi se pare că și-l scrie) desigur că S. m-a analizat, m-a disecat cu mai multă cruzime decât am făcut-o eu. Dar de privit mă privește cu ochi umezi, parc-ar vedea în fața lui înflorirea unei chiparoase. Știu că nu e (totuși) mai puțin sincer, în acel moment.

25 Septembrie

Duminecă; sunt singură acasă, liniște pisicească, liniște de labă ce-atămă pe marginea canapelei, îndoită în somn. Câteva muște închise în căptușeala ferestrei îmi fac semn: „Ei, soro, nu ne deschizi? De cînd batem!

U APARIȚIA volumului *Sub camuflaj*, Cartea Românească, 1978, Maria Banuş făcea publică existența unui *Jurnal*, din care selecta, deocamdată, fragmente privitoare la perioada 1943-44. Fără să furnizeze amănunte, poeta lăsa a se înțelege că numărul caietelor tixite de însemnări zilnice acoperă un răstimp mult mai întins. Prin bunăvoința fiilor, Petre și Tudor Banuş, am putut cerceta parte din arhiva rămasă în manuscris, inclusiv *Jurnalul*, a cărui anvergură întrece așteptările. Inițiativa însemnărilor zilnice coincide aproximativ cu debutul în „Bilete de papagal“ (1928); un florilegiu din aceste pagini a fost oferit cititorilor „României literare“ (nr. 46) la 19 nov. 2003, când se împlineau 75 de ani de la publicarea primei poezii, sub auspiciile lui Tudor Arghezi. Prospectăm mai departe *Jurnalul* pentru a reproduce alte pagini inedite, de astă dată legate de intrarea în cercul revistei „Azi“, unde Maria Banuş este imediat remarcată, chiar înainte de a oferi publicului versurile de o prospețime izbitoare grupate în *Țara fetelor* (1937). Timbrul liric original, substanța inconfundabilă veneau din filtrarea rafinată a unor trăiri furtunoase – încredințate *Jurnalului* când tandru, când mănios – de trecut, cu exaltări, cu deziluzii, în contul asumării dificilului proces al „educației sentimentale“. (Geo Șerban)

20 Septembrie 1932

Ce-o să se întâmple între mine și S.?

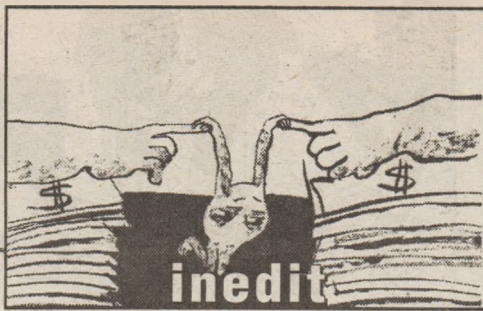
De ce m-am întors să-i dau întâlnire pe marți? Când ne-am despărțit era crăpat tot și cu ochi ficși, rătați; dorință de posesiune, groază de despărțire? Artificiu sau numai artificio nu poate să fie. S. nu e omul dramelor înscenate. C-o fi punând puțină cochetărie în atitudinea de disperată resemnare pe care-o are față de mine, e altă socoteală. Asta nu mă interesează. Și chiar dacă observ, îmi place: nu detest ceea ce-i cizelat. Din contra. De aceea privesc cu atâta dispreț dezordinea mea amorfă. Nu știu și nu pot să

sap canale prin care să mă stre-cor, irigație fertilă și rațională ca un câmp lombardez. Sunt Bărăgan românesc cu berze și bălegar.

24 Septembrie 1932

Nu m-am gândit la începutul cunoștinții noastre că S. m-ar putea interesa vreodată. Atitudinea lui, amestec de efuziune și de rezervă (mai mult decât rezervă, răceală tăioasă), discret împletite, neutraliza în mine o impresie prea puternică.

Prima oară în Cișmigiu: citirea articolului lui Philippide despre poeziile mele, răsfiorul jurnalului meu de acum 3-4 ani, mâinile lui ușoare scuzându-se

„S-aștepte, s-aștepte moartea sufocantă: în H. de Montherlant, pasaj scurt, am sesizat dureroasa moarte a muștelor. Ce sunt ele de vină dacă li s-a făcut reputația că mor idilic în ceșlov (Creangă), comic în supă (vezi toată seria umoriștilor) și oportun între două palme contra pleznite (vezi la vecin, în luna August).

- Cine-a zis că n-ai haz? Nu vezi se clatină și pereții de răs. și ție autoare – uite-te în oglindă – și s-a scurtat nasul cu un centimetru, de bucurie.

De fapt, nu compătinesc muștele. Nici de interesat nu mă interesează. M-a dus condeiul. Voiam să continui povestirea prieteniei mele cu S. Paralel cu scrisul, gândul: fum, fum și deșertăciune! Pierdere de timp, examenul pe care-l ai de dat.

Să risipim petale de trandafiri roșii, așa de calde că marmura treptelor albe învie, să ridicăm cupa de argint bătut cu foi de lotus, să bem în cinstea vrajitoarei cu plete răsfrânte: Tinerețea!

Las' să tocească Dida dacă-i proastă și n-are altceva mai bun de făcut.

Amân puțin povestea...

La Nini. În casa pătrată, vopsită roșcat cu intrarea înăbușită de glicină. Ora 7 seara. Băjbâi prin sufrageria întunecată. Nu e acasă decât Bebe. (viitorul poet Paul Păun, fratele colegei Nini – n.ed., G.Ș.). Mă trage ușurel, cu gestul lui familiar, de afecțiune distrată, parcă l-aș fi surprins departe, departe, între ghețari, unde nu credea să-l găsească nimeni, dar știa că eu o să vin. Primește ofranda cu indiferență zîmbitoare. Pe canapeaua demodată de pluș (cînd am să scriu istoria spetezei ei cu oglindă și fotografii, a ceaiului cu covrigi, a logaritmilor, a Rapsodiei Ungare?) s-a făcut întuneric. Mi-s dragi liniile estompate.

Ghem pe divan, îi urmăresc, cu ochi iuți, trăsăturile tăiate riguros între pete negre de umbră. Care e el? Solitarul, chinuitul, poseurul, răzvrătitul, ironicul, băiatul de 17 ani cu gură doritoare de fetiță, (gura lui Nini), nas mare, ochi rotunzi cu gene prea lungi, păr de boem, cămașă cu guler răsfrânt. Zigoto și Christos: calvarul răsului întortochiat.

- „Marioara, mâinile tale, cinci minute or să fie ale mele. Marioara, mi-e dor de tine când te vad”.

Obrazul aproape: ochi, ochi. Scutur capul.

- „Bebe, ce-i cu prăjiturile alea de pe masă?”

Mâncăm prăjituri de casă, cu marmeladă. Îmi linge un deget care s-a murdărit. Vreau să-mi citească din poeziile lui. Nu, n-are putere să vocifereze și alt-

fel nu se pot citi.

- „Tu nu găsești că untul e cam iute?”

Ora plecării. [...]

.....

Am visat azi după masă că-l sărutam pe S. Dar nu era chiar un sărut. Îmi treceam ușor, abia atingându-l, buzele mele de-a lungul buzelor lui. Îmi dădeam seama că păcatul e mare fiindcă nu-l sărut. Dacă l-aș fi sărutat, n-ar fi fost nimic. Dar nu-l sărutam. Căutam să-l pipăi cu buzele.

Enigmaticul S.

.....

Am fost în noaptea de sâmbătă spre duminică la un *surprise* la Jeana R.

Citisem în timpul zilei așa că eram obosită. Mi se lipeau ochii, înăbușeam căscături. Pe deasupra, vechea iritare contra lui S., care mă urmărea de câteva zile. Îmi înșepenisera fălcile, zâmbind: tână fată bine dispusă. Rumegam diferite planuri tactice de luptă pentru viitor, o scrisoare poate ca să rup obsesia care devenea insuportabilă. Chiar cu prețul unei umiliri. M-am hotărât: îi scriu la birou. Respirai ușurată, din plin. Partenerul, bleg și libidinos, mă apucă mai strâns, crezând că mă ocup de el.

Je m'en fiche de vous, tous. Bine că am luat o decizie. Ceva mai înviorată, dansai mai departe. Marcel B. îmi făcea curte. „Sunt ca o pisică, cu ochi strengari, care spun mai mult decât trebuie”, etc.etc...

Vorbesc cu Gică L. la al treilea sandwich.

- De fapt, nu sunt lacomă.

- Dar de drept?

El e, și de fapt și de drept, un clapon care se visează păun.

Colac peste pupăză. Mă apucă subit o formidabilă gelozie pe L. care de un ceas bun se sărută, în grădină, cu o fată. La urma urmelor, nu are nici o obligație de fidelitate față de mine. Camaraderia, fie ea și camaraderie sensuală, nu leagă. Totuși, mă îmboldiră urât, imagini retrospective: stupiditate biologică sau poate un principiu de bază, fundamentul exclusivității și selecționii sexuale? (Ha, ha, ha! Altceva n-ai găsit? – 6 Oct.)

Răcoarea străzii între 4 și 5 dimineața căzu ca un duș rece. În piață mai erau luminile aprinse. Se descărcau lăzi, se cărau coșuri în tăcere. Impresie penibilă. Contrastul cu piața animată, mai mult decât sgomotoasă, din timpul zilei, dă tăcerii și mișcărilor o culoare somnambulică. Mi-am adus aminte. La 14 ani, comiseseam niște versuri: „O aiurire scurtă/ Mă rătăcește-n colțuri/ Și iarăși e tăcere/ ca-n casa unor muți”.

Azi, duminică dimineață, conferința experimentală la T. Național. I.M. Sadoveanu: aceeași veche prestanță și debit verbal nesecat. [...]

27 Sept(embrie). Marți

Aștept. Nu pot învăța mai nimic. Aștept ora 5. Dacă nu vine, cum am să pot suporta nesiguranța: e într-adevăr plecat sau a luat hotărârea de a nu mă mai vedea?

N-are importanță ce am să-i spun, numai să vie! Anna zice: „toate fetele sunt la fel și tu ești ca ele”. Are dreptate.

Cântă o flașnetă. Asta mă îmi lipsea. Dimineața lăcrimez pentru flașnetă, după masa aștept pe cineva care n-o să vie. Anacronic.

Seara.

Nu a venit. L-am așteptat pe aleea lată cu copaci roșcați. Pe drum număraseram literale firmele: vine, nu vine, vine, nu vine. Și n-a venit. Umilită, înfuriată, rănită, nedumerită, aștept cel mai mic semn de viață de la el.

E-n București. Mi-a spus-o Ph. care e coleg de birou cu el. L-a văzut chiar azi, l-a văzut chiar azi. Și pe mine n-a vrut să mă vadă. Cel puțin dacă nu i-aș fi scris. Când mă gândesc mult mi se pare că înnebunesc.

Îmi tremurau picioarele, mă treceau sudorile. N-aș fi crezut că un lucru așa de mic mă poate aduce în halul în care eram. M-am târât până la Dida. M-am întins pe pat. Am urlat puțin, dar puțin. Mama ei era alături, putea să audă. Fetele m-au consolată, fără interes. Odată ce nu s-a întâmplat nimic, unde e sarea care dă gust picant întâmplării? Nu știu ce să fac cu sufletul meu. Doamne, Doamne. Mi-am cumpărat Biblia. Am citit câțiva psalmi. (*C'est chic, n'est-ce pas?*). Doamne, fă să se întâmple ceva, să-i treacă lui S. criza de indiferență. Nu-ți cer să ne bagi la amândoi mințile în cap. Ce să fac cu ele în cap?

Viață goală; examen, examen.

?? EXAMEN....!

28 Septembrie

Vreau să scriu o nuvelă. Trebuie să scriu o nuvelă. M-au sfătuit și S. și Ph. Dar am groază de inevitabilul noviciat autobiografic, mascat: lui Ionel îi

spune Georgică și Lenutei îi spune Irina. Altfel ești tu și el, pe care l-ai văzut ieri pe stradă, și celălalt căruia i-ai scris o scrisoare. E jenant și antiartistice. Ah! o bucată forte, care să scape de viață, de umor și de tragic. Ceea ce mă indispușe mai ales e că trebuie să-mi iau eroii numai din mediul studentesc sau școlăresc, singurele pe care le cunosc, în oarecare măsură. Ar trebui să jur că de nu-s mulțumită cu ceea ce scriu, să nu dau la tipar.

(În continuare, câteva pagini schițează un aproximativ subiect de nuvelă, dar sunt toate anulate prin bare transversale – n.ed., G.Ș.)

În viața mea n-am să scriu ceva pe tema asta. Parc-ar fi din ultimele romane pentru bucătărese ale lui Cezar Petrescu. Până n-am să mă pot confunda cu eroii, suind din treaptă în treaptă scara monumentală și albă a unei acțiuni simple și omenești, mă las păgubașă de proză obiectivă.

Ca ne va pas, ca ne va plus.

Tăcere, tăcere și iar tăcere.

Toată capacitatea mea de ură, pasiune, furie, spirit de harță subtil-amoroasă să trebuie să le diluiez, fugind de patru ori pe zi la cutia de scrisori, să întreb oracolul florilor ca Gretchen, să-mi mușc gândurile ca Ugolino, care... Dar ce-mi pasă mie de Ugolino!

R. spune că și-o fată poate urmări cu dragostea ei (nu e cazul!) pe un băiat tot așa de ușor cum o face acesta! Un sofist R. asta. Nici una din demonstrațiile lui nu e valabilă în practică.

Pot să mă duc să-l aștept când vine sau când pleacă de la Sab. Pr.? Și când asta, după ce marți, ieri...

Ah, cum îl urăsc uneori, cum aș vrea să-l fac să sufere, să sufere puțin zis, să zgârie zidurile, să nu poată să plângă cum nu pot eu și să-și vâre degetele-n ochi, și ochii să-i fie ca niște gropi. S-aștepte zi și noapte într-un colț și cea pe care o așteaptă să nu vie niciodată. Și cea care nu vine să fiu eu.

Nici nu se putea închipui o răzbunare mai vulgară, mai hidoasă fiindcă e secrețiunea neputinței, mai departe de ceea ce îi doresc în realitate. Sunt sigură că l-aș ierta cum se iartă un

bebe care a furat o bucată de ciocolată. Numai odată să-l pot vedea, să-mi explice.

Vineri îl văd pe Ph. Poate aflu ceva. De nu, îi telefonez sâmbătă dimineața. Pretext; cărțile pe care mi le-a fâgăduit, poate să mi le dea? Știu că pretextul e așa de inconsistent că nu poate înșela pe nimeni. Dar altfel ce să-i spun? Și dacă nici atunci? A, nu, nu, îmi îngheață măduva în oase. Trebuie să-l aud spunând: „Nu mă mai gândesc la tine” sau „Mai mă gândesc la tine”! Trebuie! ... [...]

1 Octombrie

Ieri, la 7 seara, pe o bancă în squarul de lângă Tribunal, am privit cum se aprind luminile, am ascultat strigătele uniforme ale copiilor, am așteptat deținutii, să vadă cum îi încarcă în autobuz. Lângă mine R(ichi) se gândea la Bach.

O femeie, care n-avea distinct și remarcabil decât feminitatea, ședea lângă noi pe bancă. Atât, ședea pe bancă; avea maxilare cam proeminente. M-am gândit ce puțin lucru înseamnă pentru mine: femeia care șade.

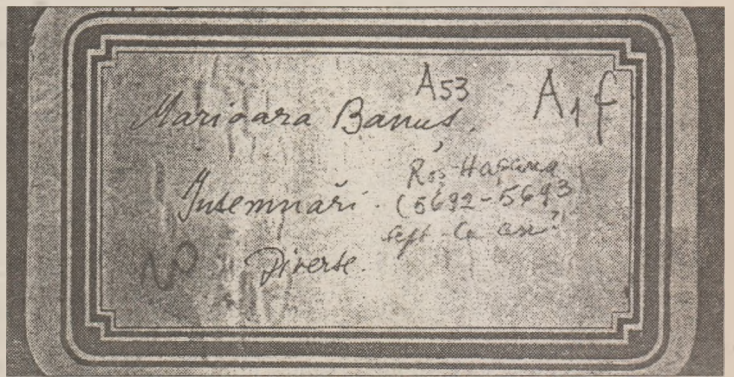
Curând nu mai m-am gândit la nimic. Aveam o sută de ani și uitasem tot. În craniul moale, un praf albicios se depunea aleine, ca făina de cretă și picioarele îmi creșteau din pământ, și intrau în mine, legându-mă de ele cu o atingere dulce.

Ar fi trebuit să rămân. Acolo, în squarul odihnitor și insipid, unde-o fetiță țipa în întuneric că vrea un joc original. Până dimineața. Să nu-ntrebe nimeni de mine, și eu să nu-ntreb de nimeni.

O, de-aș putea fi un golan, cu ghetă scâlciate, în squarul de la Tribunal.

În fiecare zi îmi scuip sufletul ca o bucată de flegmă. (Adăugat, la 6 Oct.: L-aș scuipa pentru totdeauna)

La lumânările aprinse de mama mare pentru Roș-Hașana (5692 – 5693), în odaia semiîntunecată, unde bătrânica avea să murmure rugăciunea străveche, servilă, a femeii ce-și trece mâinile peste ochi cu acelaș gest ritual ca acum trei veacuri, am citit cu voce tare, asvârlind silabele, *Oraison du soir*. ■

Eseu

Retorica, legea și luxul

ANTICII ne-au lăsat istorisiri atractive despre tot felul de întâmplări. Unele păstrează atâta viață și similitudini cu actualitatea, încât pot captiva dacă cititorul de azi le percepe cu umor, apropiindu-le tacit de realitățile trăite. Indiferent dacă umorul e în text sau în lentila cititorului, întoarcerea la antică e întotdeauna reconfortantă, din varii motive. Arta retoricii, laolaltă uitată azi de juriști, preoți și parlamentari, ar fi unul dintre ele.

La greci, puterea retoricii se exercitase înainte ca Aristotel să fi scris cartea consacrată acestei arte, „la fel de frumoasă ca și poezia”. S-a conservat răsunătorul *Elogiu al Elenei*, o apărare a nevinovăției frumoasei, datorată lui Gorgias. Dacă n-a fost răpită cu forța, poate că a fost convinsă printr-un discurs, ori a fost învinsă de dorință. Ea n-a fost vinovată pentru că a fost victima unor forțe superioare, pe care nu le-a putut stăpâni. Discursul epidictic, o formă de laudă publică, era în stare să creeze convingeri.

Adânc cugetător, tocmai pentru că era format în lumina cărții latine, Miron Costin trăia nostalgia antichității „cea plină de spirit”, atunci când pronunța discursuri în speranța civilizației manierelor de la curtea domnească moldavă. Spre a confirma urma lecturilor sale ne-am întors asupra cărții lui Titus Livius, *Ab urbe condita*. De acolo preluăm cronicarul, rezumativ, cu noimă moralizatoare, istoria abuzurilor zguduitoare comise de împăratul Tarquinius Superbus. Era impresionat reflexivul Costin, trăitor într-o lume fără teamă de lege și de Dumnezeu, că la Roma nici fapta unui împărat n-a scăpat nepedepsită de lege și de spiritul public foarte activ. Reactualizarea funcției punitive a spiritului public, eficace în susținerea sau anularea unei legi, nu-l apropie pe Costin, îl face contemporan cu noi, cei dezolați nu numai de ineficiența legii, dar și de amorțirea opiniei publice.

Recitindu-l pe Titus Livius, un mare talent oratoric cheltuit generos în imaginarea unor discursuri pe care nu le-a auzit niciodată, ne-a trezit interesul episodul, plin de miez, al debaterii în jurul legii Oppia. Era o lege care interzicea luxul femeilor (podoabe de aur și veșminte de purpură), în regimul de austeritate din timpul războaielor punitice. Indiferent de condiția ei socială, femeia nu avea voie „să aibă mai mult de o jumătate uncie de aur în podoabe” (15 gr.). Nimeni nu propune astăzi, la noi, în sărăcia lucie a tranziției, mai gravă decât un război, o lege care să im-

pună bărbaților, proaspăt îmbogățiți, să poarte în lanțuri, brățări și inele kitsch numai o anumită cantitate de aur. Ne lipsesc multe, nu numai un tribun ca Oppius.

Cu umor subiacent ne spune istoricul latin că multe excese puteau fi stopate atunci de legi, dar nu și cele care limitau răsfatul femeilor. Sau, dacă s-au aplicat astfel de interdicții nu puteau fi decât temporare. După douăzeci de ani de la impunerea acestei legi, matroanele romane arătau că nu mai suportă frustrarea, agita spiritele, atrăgeau de partea lor pe tribunii plebei, aglomerau amenințător străzile și intrările spre for. Noua Lysistrata nu mai apăra pacea, ci dreptul de a purta bijuterii și de a se îmbrăca în purpură. Lumea latină era mai emancipată decât cea greacă. Ce-i drept, întâmplarea se situa cam la două secole după Aristofan comedio-graful.

EPISODUL, de-a dreptul dramatic povestit de Titus Livius, se petrecea sub consulatul austerului M. Porcius Cato și L. Valerius Potitus, tribun al plebei, în preajma anului 200 î.e.n. Era o vreme când se votau și se respectau legi de interzicere a darurilor făcute avocaților pentru pledoarii sau de retragere a calului public (astăzi zeci de cai putere, de lux), pentru senatorii care absentau la Senat. Funcționa, cum nu mai funcționează astăzi la un popor latin ca al nostru, respectul pentru lege, oricât de inconvenientă era ea. *Dura lex, sed lex!* devenise concepție. Legea nu putea fi ignorată decât dacă era abrogată. Să citim ce trebuie în discursul istoricului latin, modelator al comportamentului social european.

Ei bine, abrogarea legii Oppia, aplicată sever timp de două decenii, s-a obținut după un adevărat spectacol oratoric susținut în contradictoriu de Cato cel Bătrân și Valerius Potitus. Totul ar putea fi o lecție pentru legiuitorii noștri de astăzi, care ignoră tot ce s-a întâmplat înaintea lor. Pierderea e a tuturor, și a celor amorali care fac legea și nu o respectă și a celor ce i se supun, nu fără suferință morală. În ritualul senatorial antic se miza pe forța persuasivă a discursului, ca să menții sau să anulezi o lege fără suport obiectiv. Dar unde ni-

sunt oratorii, artiști ai cuvântului și logicii?

Competiția oratorică, iscată de răzvrătirea femeilor, credem că e mai mult inventată de Titus Livius decât refăcută după memoria colectivă. De unde legea le cerea femeilor să treacă pragul casei numai în momente excepționale, ele ieșiseră acum pe străzi, acostându-i fără jenă pe consuli, cu rugămintea de a fi lăsate să se bucure, ca altădată, de podoabe, în condițiile în care Republica e în stare prosperă. Însă cel mai neînduplecat în fața insistenței lor era severul, legendarul frenator al corupției, censorul Porcius Cato, profund antipatic femeilor pentru că apăra menținerea legii. Argumentele lui erau foarte variate. Cele mai multe, evident misogine și de aceea sortite eșecului, apelau la bărbăția senatorilor, a căror slăbiciune a încurajat îndrăzneala femeilor. Prin iscusite artificii retorice, Cato îndemna senatorii să-și apere demnitatea, autoritatea și importanța de soți și stăpâni ai familiei, profesând, sârmanul orator, iluzia unei lume esențialmente masculine, a patriarhatului. Era contrazis de circumstanțele imediate.

Deși pledoaria lui e în sine desăvârșită logic și organizată cu știința dialecticii discursului, gândită să apere legalitatea spre a păstra echilibrul cetății, era totuși inabil acuzatoare, atât pentru bărbați, cât și pentru femei, chiar de la debut. Fraza liminară e prea cuprinzătoare și frumos alcătuită ca s-o putem pasta. S-o recitim, fie și numai pentru atitudinea detașată a retorului care nu știe nici să menajeze, nici să lingusească. Persoana întâi plural, formă clasică de *captatio*, e aici fără efect: „Cetățeni! Noi astăzi am fi avut mai puțin de furcă cu femeile, dacă fiecare dintre noi am fi îndrumat pe mamele de familie să respecte drepturile și importanța soților lor; libertatea noastră înfrântă în cămin, din pricina neputinței noastre, este călcată în picioare și zdrobită acum de nestăpânirea femeilor chiar aici în for; și pentru că n-am fost în stare să le înfruntăm acasă pe fiecare în parte, tremurăm aici în fața tuturor”. După ce invocă tulburătoare legenda a nimicirii tuturor bărbaților pe o insulă condusă de femei, oratorul atinge paroxismul cu o *cominatio* (amenințare) de-a dreptul ilariantă: „Din partea nici unui alt neam nu ne va pândi o

primejdie mai mare ca din partea femeilor, dacă le vom îngădui să se adune laolaltă...”. Astăzi ar fi linșat un orator de-ar îndrăzni să pronunțe frazele antifeministe ale lui Cato, cel care alarma auditoriul masculin cu spectrul posibilei emancipări a femeilor. Sună profetic întrebarea, consecutivă afirmației că femeile jinduesc după libertate: „Și atunci, dacă vor cuceri astăzi acest drept, ce nu vor mai încerca mâine?” Știm acum că „mâine” a devenit și ieri și astăzi. Dar totul a trebuit să treacă prin S.P.M.D.R.-ul (Societatea Protectoare a Muzelor Daco-Române) lui Caragiale. Cel puțin la noi.

MAI PREVINE Cato, cu figuri retorice consacrate (prolepsa, prosopepea), ceea ce presupune că va spune adversarul, tribun al plebei, al cărui obraz – spunea el – ar trebui să roșească, având în vedere cauza apărată. Disperat că nu are efect nici unul dintre argumente, Cato aruncă asupra adunării bărbaților un ultim, grav motiv de îngrijorare, posibilitatea anulării totale a autorității lor și căderea în sclavia femeilor, care cer noi și noi drepturi: „Credeți că până la urmă nu vor reuși să vi le smulgă pe toate și chiar să fie egale cu bărbații? Îndată ce vor începe să fie egale cu noi, vor fi și mai presus decât noi”. Prima parte a profeției s-a împlinit, restul va fi privilegiul viitorului. Vorba lui Topîrceanu: „Așteptăm, cu inima strân-

să, evenimentele”.

Mai abil, Valerius Potitus, tribunul plebei, în opoziție cu antevorbitorul, alege o cale mult mai comodă și avantajoasă, aceea a argumentelor de ordin afectiv, în favoarea femeilor. Îl laudă cu artă pe Cato senator cu autoritate, discursul lung și bine argumentat al acestuia, la care el nu va răspunde decât în câteva cuvinte. Mai apoi respinge ca nedreaptă mustrarea severă a matroanelor, ele care, în repetate rânduri, au făcut sacrificii pentru cetate, salvând-o. Își înfrânge adversarul cu propriile argumente, scoase dintr-o carte mai veche a acestuia. Încât retorica interogativ-afectivă, primind răspunsuri afirmative chiar din cartea adversarului astfel ruinat, asigură succesul tribunului. Logica lui e fără fisură, de vreme ce conduce la ideea că o lege poate fi abrogată, atunci când condițiile care au cerut-o au dispărut. Punctul maxim, irefutabil, al pledoariei are însăși grația pe care podoabele i-o dau femeii dornice să placă: „Femeile doresc ca podoabele lor să depindă mai degrabă de buna voastră plăcere decât de legi”, le spune el senatorilor. Îndrăzneala cineva să nu fie de acord? Perorația teoretic hiperbolică a rigidului consul a fost astfel înfrântă de argumentația sentimentală mai aderentă la realitatea cunoscută și de aceea mai convingătoare, a tribunului plebei. Dar, cu un umor bine stăpânit, Titus Livius n-a nesocotit nici persuasiunea femeilor care asaltau casele tribunilor, atrăgându-i de partea lor. Și... legea Oppia a fost abrogată.

De la cine să învățăm, citindu-l pe Titus Livius? De la retorici sau de la femei? Un înțelept ar răspunde: și – și! Dar cea mai mare dilemă e alta. Cine e astăzi tribunul plebei și ce vrea plebea?

Elvira Sorohan

POLIROM

NOUTĂȚI
ianuarie 2004

Constantin Coroiu

Paralele inegale

Sylvia Plath

Clopotul de sticlă

F.M. Dostoievski

Jucătorul

și alte microromane

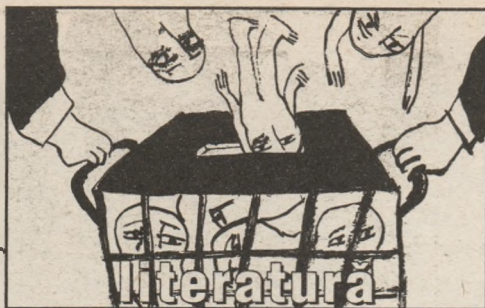
Alice Sebold

Minunatele oase

Reduceri de 30%

Pentru oferta săptămânii pe site-ul www.polirom.ro Agenda

Comenzi la: CP 266, 700506, Iași, Tel. & Fax: (0232)214100; (0232)214111; (0232)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978, Timișoara, Tel.: 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro www.polirom.ro

prepeleac

de Constantin Toiu

Luvru

PARISUL – *Gavroche*, ca nici un alt oraș din lume, își face oficial, râzând, critica socială în piața istorică a Caruselului, când te pregătești să intri în Muzeu, pe unul din stâlpii de fontă *dix-neuvième siècle* scriind pe o pancartă de metal ca pe orice indicator urban de circulație:

Policiers partout, Justice nulle part... Poliști peste tot, Justiție nicăieri... Scris de Primărie, cu acordul Primăriei oricum. O spune statul cu unul dintre cele mai bine exersate și mai cu grijă întreținute spirite ale dreptății... Mă gândeam la Justiția noastră, la zeita bucu-reșteană cu cântarul măsluit, la zâmbetul ei pișicher...

Întru prima dată la Luvru în acest an străbătând piramida imponderabilă, luminoasă, a arhitectului chinez, în timp ce mă uit pe sus, la acoperișul Luvru-lui vechi, prin sticla pe care bate o ploaie mărunță. Combinația, pe când îmi rotesc ochii înălțat treptat de scara rulantă,... amestecul Egipt, China și Franța, mi se pare o sinteză genială. Cel mai bine ar fi înțeles acest lucru însuși Corsicanul, Napoleon. Esteții depășiți spun *hodoronc-tronc*. Franța însă a plusat energic împotriva automatismului cultural...

IN ZIUA aceea, nici nu bănuiam că mă aștepta și că aveam să stau lângă ea pe o banchetă de stejar din colț a secției de artă și sculptură a Europei de nord... de păătoasa de Maria Magdalena... Magdalena lui Gregor Erhart de pe la 1540 goală, înfășurată doar în părul blond, auriu, în care era îmbrăcată în pustnicia ei, alte vestmante neavând... Artistul s-a inspirat după Magdalena lui Albrecht Dürer de pe la 1505, mult mai severă, *mai clasică*, după cum se vede într-o fotografie alăturată.

Magdalena lui Erhart este o Evă sexy, o *nemțoaică* de lemn policrom, părând de marmoră, una gălbuie; dar, după crăpăturile de la glezne, se vede că e de lemn, unul atât de fin lustruit ca și de patina timpului... Sânul mic, feciorelnic, stâng, este

dezvelit. Pe cel din dreapta îl acoperă pletele grele, aurii, doar sfârșul roz văzându-i-se dintre ele... Sexul, ascuns de capetele lungi ale pletelor, în partea cealaltă ajungând până la îndoitura genunchilor. Laba piciorului drept este puțin ridicată, ca și cum s-ar pregăti să umble, să pășească... E o atracție divină. În orice caz, nu o mironosă, nimic din ipocrizia creștină. Nu mă mir dacă ar fi păcătuț cu Isus Cristos. Ceva păgân, nordic, de zână nerușinată de la miază-noapte, fiind atât de a naturii, nu a dogmei ce avea să cucerească lumea...

Farmecul ei angelic de fată nordică suplă din sala retrasă a Muzeului pustiu, țar străbătută de turiști și în apropierea căreia am stat, ducându-mă și revenind, aproape un ceas...

O nevoie presantă, între timp, de mult amânată, la un moment dat mă făcuse să alerg, să mă îndepărtez, căutând locul cu pricina, unde șapte japonezi mă înconjură imediat înaintea vaselor albe de porțelan, vorbind între ei gutural și râzând tare, pe când o ceată de alți zece cu aparatele pe umăr, așteptau la rând, – și mă-ntorsei fuga ca într-o gară când nu vrei să pierzi trenul...

Nu văzusem, nu citisem esențialul... (Dama misterioasă a lui Leonardo pălise).

Fata păătoasă a germanului însă, nudul ei puțin frez, stins, căderea grea a pletelor groase, de aur, învăluindu-i trupul, totul era atât de viu, încât până și îngerii o adorau, – aflasem – ducând-o cu toții zi de zi în ceruri să asculte un concert...

Puțin timp după aceea, ca un făcut, dădui de prietena fidelă a lui Chateaubriand, de madame Récamier a lui David (Gérard).

Întinsă pe canapeaua celebră ce avea să dea numele mobilei ilustre, ea surădea cu o fină intenție intelectuală, desculță, cu gleznelor, cu tălpile picioarelor, goale, cea mai greu de pictat parte a trupului feminin, întrucât, la origine, ele s-ar fi putut să fi fost, de fapt, niște eleroane aeronautice, aripi adică, transformate în două labe grele în urma păcatului comis pe timpuri în paradis. ■

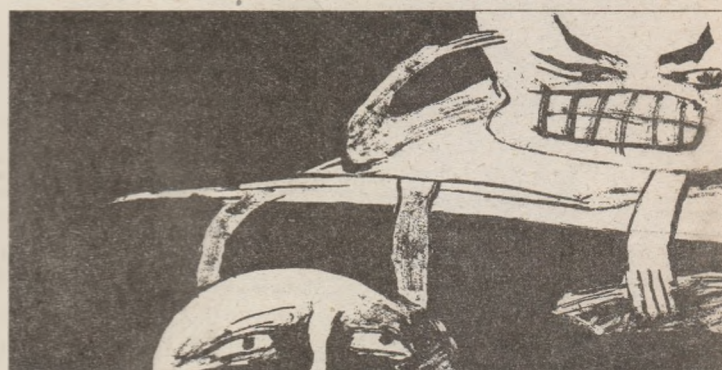
SUBIECTUL ar merita o investigație sistematică; deocamdată, putem doar sugera câteva din zonele sale de interes. *Sărac* este termenul de bază, fundamental neutru, în sensul că desemnează o realitate desigur neplăcută, dar care nu e supusă unei deprecieri afective: se vorbește astfel de un "cartier al săracilor" (EZ 3551, 2003, 4), în care "săracii orașului nu prea vor să se mute" (EZ 3551, 2003, 4), *sărăcia* rămânând un reper de descriere obiectivă a situației economice: "va funcționa, așa cum a hotărât guvernul, Comisia Anti-Sărăcie și promovare a Incluziunii Sociale (CASPI)" (*Monitorul de București*, 351, 2002, 2). Cuvintele *bogat* și *sărac* sînt puse pe același plan al argumentării: „cred că și *tinerele femei bogate* din această țară vor avea plăcerea de a împărți cu *cele sărace, care sunt majoritare*" (M.M., discurs în CD = Camera Deputaților, 30.09.2003). Mai puțin neutre sînt cuvintele *sărac* și *sărăcie* cînd apar însoțite de epitete expresive, intensive: *sărac lipit (pămîntului)* – "Stoica se dă *sărac lipit pămîntului*" (EZ 2667, 2001, 2); "Sînt *săraci lipiți*, dar nu le lipesc banii de băutură" (EZ 3546, 2003, 2) – , *sărăcie lucie* – „sărăcia lucie în care se zbate a devenit o povară tot mai apăsătoare, de care nu va scăpa decât în mormînt" (G.Z., discurs în Senat, 29.09.2003). Oricum, *sărac* are și sensul stabil de marcă afectivă a compa-

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

Sărac, defavorizat, amărît... (2)

timirii (*săracul* X = „bietul”), comun de altfel echivalentelor sale lexicale în mai multe limbi.

MARCAREA afectiv-evaluativă e intrinsecă sinonimelor parțiale *sărântoc* (negativ, peiorativ) și *sărman* (pozitiv, de participare afectivă). Aparținînd registrului popular, cele două cuvinte nu sînt foarte frecvente în discursul public de azi; *sărântoc* e folosit cu o anumită distanță ironică ("bron-zul fiind specific *sărântocilor* și țărănilor" (EZ 3375, 2003, 3), mai rar ca termen de ofensă

voită; *sărman* e desuet și populist („Bucureștenii *sărmani* își vor primi banii pentru căldură cu două luni întârziere”, *cotidianul.ro/antieroare/1999*). Mai actuale par a fi alte două căi de desemnare a *săracilor*: prin eufemizare birocratică (*defavorizați* vs. *privilegiați*) și prin minimalizare familiar-afectivă (*amărîți*). Ca orice eufemism, *defavorizat* ajunge cu timpul să intre în aproape toate sintagmele termenului substituit: „s-a triplat ajutorul acordat *familiilor defavorizate* pentru energia termică" (I.M., discurs în CD, 30.09.2003); „iată că se creează resurse bugetare pentru a veni și în sprijinul *celor mulți și defavorizați*" (id.).

Pe cît de nemarcat este *defavorizat*, pe atît exploatează tocmai zona afectivă termenul *amărîți*, care pare să se bucure de o mare popularitate, apărînd frecvent în presă – „*amărîții* se pot gospodări și își vor face cele necesare" (EZ 3551, 2003, 4); "să fac cantine sociale în tot orașul, unde să dau de mîncare *amărîților*" (EZ 3551, 2003, 7) – și chiar în dezbaterile parlamentare: „*oamenii aștia amărîți*, în două bâte, sau cu căruciorul, *la aștia* numai de transportul pe CFR nu le arde!" (D.B., 10.02.2003, CD); „atunci nu s-a gândit la mame? Se gîndește acum la cele care au milioane, zeci de milioane salariu. De ce nu s-a gândit la *cele amărâte* care nu au nimic...?" (MA, 30.09.2003., CD). Din păcate, prin folosirea familiarului *amărît*, compătımirea se asociază cu deprecieră mai mult decît ar fi de așteptat într-un discurs sobru și elegant. ■

Editura AULA

Colecția „CANON”

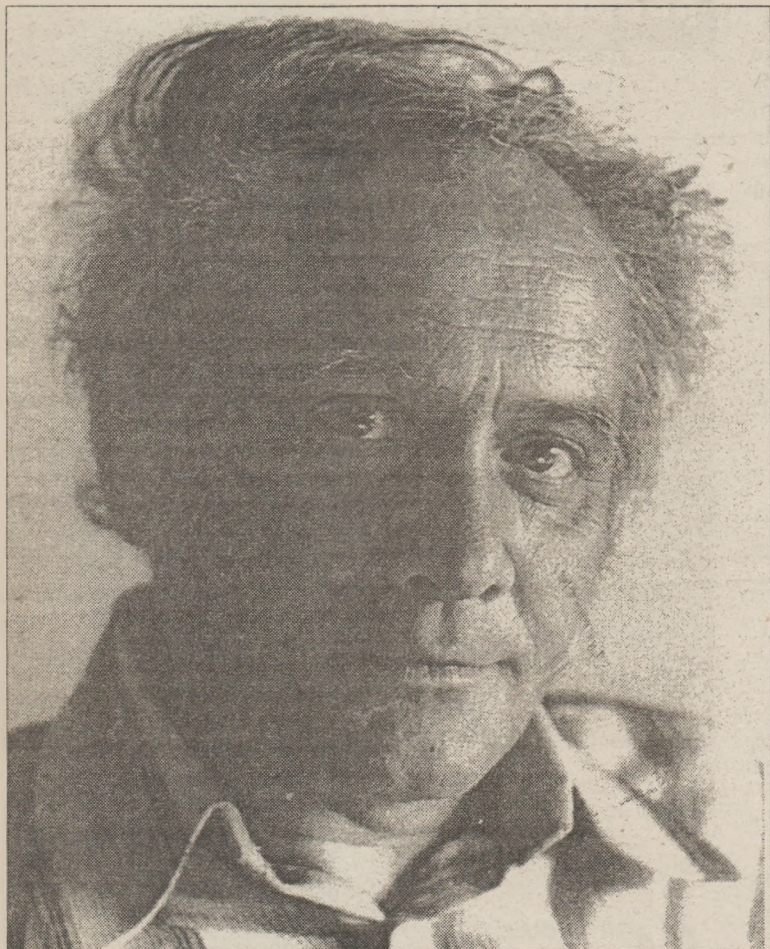
(monografie critică, antologie de texte, dosar de receptare)

Ana Blandiana de Iulian Boldea	45.000 lei
Nicolae Breban de Liviu Malița	45.000 lei
Emil Brumar de Rodica Ilie	45.000 lei
Matei Călinescu de Ștefan Borbely	45.000 lei
Mircea Cărtărescu de Andrei Bodiu	45.000 lei
George Coșbuc de Andrei Bodiu	45.000 lei
Leonid Dimov de T. Ștef și V. Mureșan	45.000 lei
Ioan Groșan de Nicoleta Cliveț	45.000 lei
Alexandru Ivasiuc de Sanda Cordoș	45.000 lei
Titu. Maiorescu de Cornel Moraru	45.000 lei
Nicolae Manolescu de Mihai Vakulovski	45.000 lei
Virgil Mazilescu de Ion Buzera	45.000 lei
Fănuș Neagu de Andrei Grigor	45.000 lei
Mircea Nedelciu de Al. Th. Ionescu	45.000 lei
Constantin Noica de Cornel Moraru	45.000 lei
Cristian Popescu de Horea Poenar	45.000 lei
Marin Preda de Rodica Zane	45.000 lei
Liviu Rebreanu de Ion Simuț	45.000 lei
Ioan Slavici de Cornel Ungureanu	45.000 lei
Nichita Stănescu de Vasile Spiridon	45.000 lei
Nicolae Steinhardt de Gheorghe Ardelean	45.000 lei
Sorin Titel de Daniel Vighi	45.000 lei
Urmuz de Adrian Lăcătuș	45.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 500630

DI Radu Enăchescu, fiul poetului și prozatorului Mihail Crama (Eugen Enăchescu), ne trimite acest fragment dintr-un roman inedit al tatălui său, pentru care îi mulțumim. Scris între 8 aprilie 1988 și 4 decembrie 1991, romanul *Călătorie spre porțile asfințitului* evocă începutul carierei de magistrat a eroului, în care autorul se proiectează. Titlul fragmentului este dat de redacție.

ADOUA zi după sosirea mea în oraș – asta în iulie – mă prezentasem președintelui tribunalului, care fusese nefiresc de politicos, cu toată distanța de vârste dintre noi, lăsând chiar impresia unei bucurii personale pe care prezența mea i-ar fi prilejuit-o. Nu eram nou pentru el, mă cunoscuse în primăvara anului anterior, în 1945, când îmbrăcat pentru prima dată în roba magistraturii (împrumutată atunci de la unul din judecătorii tribunalului, anume pentru solemnitatea ce urma), depusesem în fața lui și a întregului corp jurământul profesional de care conștiința mea urma să fie legată. Jurasem să fiu nepărtinitor, să respect legea. Dar cum ar fi putut fi altfel? O singură obligație fusese omisă din conținutul jurământului: să fiu uman; de aceea, sub cristalul de pe birou, aici, ca și la fosta judecătorie de unde veneam, îmi pusese, pe lângă unele ilustrate, un mic carton alb, dreptunghiular, pe care scrisesem: „Judecătorul este obligat să se supună legii, dar el trebuie să fie mai drept decât legea”. Era vorba de imposibilitatea obiectivă a perfecțiunii legilor, care nu pot și nu vor

putea niciodată să se muleze pe întreaga diversitate a lumilor particulare pentru care au fost gândite, cât și de obligația corelativă, nescrisă, de aplicare umanitară a acestora, adică de obligația de frontieră a conștiinței. Nimeni nu m-a întrebat vreodată din ce autor am transcris dictonul. Cum vremurile se aflau în mișcare, era, socoteam, o completare sfidătoare a principiilor de drept, aici în inima aplicării lor (poate nu era așa), mă gândeam la Grotius, Jossierand, Jhering, Planiol, Dongoroz; seara gândul luneca spre Ketî. În orașul acesta o cunoscusem, petrecusem lângă ea amurguri fantastice urcând dinspre fluviu. Ce-ar fi putut să înțeleagă „bătrânul” președinte din toate acestea? Înainte de depunerea jurământului, mă reținuse un sfert de oră în cabinetul său pentru unele sfaturi pe care le socotea „esențiale” – și erau, firește – înainte de intrarea în profesie – asta atunci, în 1945 marcată, potrivit gândirii lui sau uzanțelor, nu de „Înaltul Decret Regal” prin care fusese numit, ci prin depunerea jurământului. La data aceea exista așa-zisul „corp” al magistraților, pe care viitoarea Putere îl va denumi „castă”, crezând a-și legitima atacul împotriva acesteia, pentru di-

soluția substanței, adică a purității ceea ce în bună parte aveau să reușească. Neprevăzând cele ce nu peste mulți ani aveau să urmeze, președintele își rostea sfaturile, care ar fi speriat pe oricine, dar eu le ascultam ca de la mare distanță, că abia le auzeam: îndemnuri la o viață aproape ascetică, interdicții de tot felul, începând cu cernerea relațiilor printr-o sită ce pune sub semnul întrebării aproape orice prietenie, până la frecventarea numai a localurilor de „categoria I-a”; trebuiau uitați până și unii colegi de liceu „dacă nu mai corespundeau”. La ce să corespundă? Nu l-am întrebat. Nu mi-a spus. Rămăneau doar părinții. Ei singuri. Ce fel de viață ați avut, domnule președinte? Îl ascultam, avea vocea vioaie în tonalități cu deschiderea largă a vocalelor. Mai târziu am aflat că nu fusese nici o ipocrizie, o alunecare cât de cât în cele rostite, că ducea el însuși o viață aproape sihăstrită, pe care și-o impusese ca pe un corolar al funcției ce o deținea. Dar asta înseamnă falsificarea vieții. Și mai e ceva, domnule președinte: „Dreptul”, după cum știți, nu-i decât viața socială în mișcare, devenirea ei permanentă, o curgere fără sfârșit, cu finalități previzibile, uneori nu, fiecare generație croindu-și cămăși pe măsura idealurilor sale, strigate pe străzi sau în parlament; or, asta înseamnă, în esență, dinamica legilor pe care sunteți chemat să le aplicați, uneori mai spectaculoase decât cele ale fizicii sau ale chimiei. Și dumneavoastră stați închis în casă. Într-o zi n-o să mai puteți deschide ușa, va fi blocată – nu veți înțelege ce s-a întâmplat – un oarecare va spune că e vorba de aluviunile istoriei, de fluviul nevăzut al vieții, despre care nu veți ști nimic pentru că ați stat toată viața în casă. Va veni o vreme... e păcat pentru că sunteți de bună credință, dar cine va mai ține seama de asta? Individul nu va mai conta nici cât frunza unui copac. Sunteți nevinovat, ca mine, ca noi toți, nevinovații sunt însă primii care plătesc, pentru că nu știu cum să se apere. Tăvălugul cără cu el ce întâlnește; totul cade, se duce rostogolindu-se, iar primii care-i stau în cale sunt naivii, mirându-se de puhoiul ce vine. Este îmbolnăvirea Istoriei, când nu se mai înțelege simbolul justiției legate la ochi. Vine mai târziu un timp al vindecării, când toate se liniștesc, dar nimeni nu mai are atunci timp de socoteli: aceasta e soarta nevinovaților.

Sălile de judecată, două la număr, erau spațioase, ferestre cu terminații semicirculare dădeau libertate luminii, vocile avocaților și ale celor împincați se confruntau cu tăcerea judecătorilor și în felul acesta urcau spre tavan și dincolo de el, coloanele unei spiritualități a cărei origine venea

lite

Mihail Crama

un fragment
dintr-un
roman inedit

Steaua polară

din vechimea civilizațiilor latine. Nimeni nu-și dădea seama. Era zăduf, era vară, fierbințeala trotuarelor cu asfaltul înmuiat de caniculă urca până aici și pătrundea prin oberlichturile ogivale înabuzind săliile în căldură. Iarna ferestrele se zguduiau în crivățul bătând din răsărit, zăpada scârțâia sub picioare pe străzile în parte pustii; primăverile și toamnele erau scurte, irizate în culori contradictorii și toate la un loc lângă legendele Orientului, că nimeni nu mai putea gândi la originea Dreptului, se luminau basmele din „O mie și una de nopți”, melodiile seraiului, fumul narghi-lelor. Apoi, în contratimp cu vorbirea dumneavoastră însoțită de gesticulații molatece, înfățișarea de senator roman, prin chipul croit din linii precise, părul tuns foarte scurt, roba ce vă atârna pe umeri, jurământul meu din primăvara anterioară celui an, căldura insuportabilă și modul solemn și prietenesc în care m-ați întâmpinat, crucifixul de pe biroul dumneavoastră dinaintea căruia, întâmplător, mă aflam, toate, aici, la porțile Orientului, păzind latinități uitate. Greu de priceput, domnule președinte; însumi nu pricepeam.

*

E SĂ PRICEP?

Trecuseră cinci ani de când tot aici, în orașul acesta, în grădina publică de care mă despărțeau acum mai puțin de patru sute de metri de casa în care locuiam, o întâlnisem pe Ketî întâia dată. Ne ve-

deam aproape zi de zi, era spre vara anului 1941, asta pe la mijlocul lui iunie când, într-o după-amiază – între examenul scris și cel oral al bacalaureatului – nu mai veni la locul întâlnirii noastre, iar eu n-o mai găsis. Disparuse fără urmă. Nu bănuiam când îi sărutam în amurg umei goi, că voi fi magistrat – nici nu prea știam ce-i asta – că pentru zisa mea „intrare în viață”, la care nu gândeam, avea să se ocupe un decret al Majestății Sale. Dacă ne-ar fi trecut prin cap, atunci, așa ceva, am fi rămas uluiți sau am fi izbucnit în râs. Dar timpul acesta a venit când nu mai eram împreună; plecase. Poate pe drumul cel mai complicat sau cel mai simplu al existenței, dacă gândim existența la modul ei absolut. Ce s-ar fi întâmplat dacă decretul acela ne-ar fi găsit alături? Pe dumneavoastră vă întreb, domnule președinte. Noi, eu și Ketî, oricum, nu ne-am fi despărțit; mă gândesc la sfaturile dumneavoastră, la ambiguitatea existenței ei. Dumneavoastră vorbeai încorsetat de legile unei societăți, de judecățile și prejudecățile acesteia, căreia i-ați fost prizonier crezându-i-vă stăpân, în timp ce ochii ei erau fulgerați de o lumină suprafirească, din altă lume, pe care n-o cunosteai nici dumneavoastră, nici eu. Ea era simplă ca natura din care crește iarba, salcâmi, castanii și plopul grădinii, ei înșiși substanța a naturii ca și fluviul care curge spre răsărit și-n apele căruia se aprindea soarele în amurguri roșii ca focul. Notasem într-unul din caietele din vremea aceea că

„o iubeam, mă gândeam să scriu despre ea odată, altădată, în altă viziune a lumii”. Timpul acela a venit acum. Însemnasem frânturi de întâlniri noastre, fără să re-aduc în lumină faptele sau numai iluziile ce-au urmat și care mă fac să mă aștept pentru că nu m-am înșel. Mai aștept pentru că nu m-am înșelat nici azi cu plecarea ei definitivă. Pentru că mai cred și acum că esențialul nu este destinat pieririi, or întâlnirea noastră a ținut de această semnificație a vieții, supusă unei legi venite de sus. Cel puțin așa cred sau m-am obișnuit să cred. E adevărat că uneori, închizând ochii, lumea născută din sticlirea privirii ei dispăre, o ceață din care nu mai pot să reconstitui nimic și totul se reasează ca o vagă înșelare a firii. O iubeam dincolo de adevăr, timpul se întinsese până în miezul lui iunie, trăisem lângă ea apoteoză sfârșitului adolescenței; privindu-mă, ochii îi scânteiau de un miracol neîntâlnit. Este cu adevărat greu să reconstitui șirul acelor întâlniri pentru că mai totdeauna lunecau, nefiresc, din realul în care aveau loc, într-o irealitate care le măturase substanța. Și toate câte au urmat... sau poate n-au urmat.

Așezarea mea, acum, în casa simpaticului meu proprietar și a soției sale, în apropierea grădinii publice de altădată, n-o rostuisem eu, ci intermediarul pe care-l rugasem să-mi caute o locuință într-un cartier mai liniștit al orașului. Alegerea pe care o făcuse și am găsit-o perfectă. Din cauza asta mutarea mea aici o socotii o hotărâre a destinului.

A SCURTĂ vreme de la instalarea mea în noua locuință, începui să-mi petrec uneori după amiezile în grădina publică, privind fluviul, sau odihnindu-mă pe banca pe care stătusem altădată alături de ea. Eram acum în septembrie 1946. În distanța de timp dintre noi începuse și sfârșise un război mondial. Nu pot ascunde faptul că în sinea mea nădăjduiam – absurd – s-o mai întâlnesc. Cum să nu fi nădăjduit? Poate aveai să-mi apari în față, așa deodată, spuneam, nu puteai să te schimbi atât încât să nu te recunosc. Cum ai fi reacționat? Eu, unul, te-aș fi îmbrățișat, ți-aș fi sărutat obrazii, poate încă palizi ca și cum n-ar fi trecut nici o zi. Priveam de sus, de aici de pe platoul levantinului oraș, fluviul care curgea spre răsărit, câmpia, bălțile, orizontul, înflăcărare de pâlpâiala apusului de soare. În după amiaza aceea de septembrie, am rămas așa până la ivirea primelor stele; era una din acele rare clipe ale lumii când spiritul se simte aidoma naturii care l-a zămislit și care-l străbate, premoniția pieririi și renașterii lui infinite. Simțeam că se întâmplase ceva nerepetabil, că un adevăr fantastic se descoperise pentru prima dată și pierise tot atunci, fără urmă. Eram îmbrăcat într-un costum de vară, gri deschis, cămașă albă și cravată la culoarea costumului, în ciuda unei benzi înguste de mătase neagră ce-o visam înnodându-se lejer sub gulerul cămașii albe asemeni unei lavalieri, pe care n-o puteam purta datorită conformismului vesti-

mentar al profesiei, un judecător cu lavalieră fiind de neconceput la acea vreme ca și astăzi. Să mă fi văzut Ketî îmbrăcat astfel, în croiala cea mai burgheză a timpului, pe mine, elevul de altădată, care-și păstra în buzunar bucata de postav cu numărul matricol de la mână, ar fi pufnit în râs și mi-ar fi sărit de gât sărutându-mă: „Ești prea grav, dragul meu!” Dar atunci...

MĂ SIMȚEAM în seara aceea, printr-un ciudat absentism al ființei, detașat de realitatea care mă înconjura. Dădeam impresia a privi totul de foarte departe, era numai o părere, în fond eram atent până și la unele fapte sau lucruri mărunte, neobservabile în ordinea firească a vieții, cu gândul sau numai intuiția că voi descoperi, va trebui să descopăr acolo, în toate câte îndeobște se trec cu vederea, esențialitatea acestei lumi. Cineva trecu pe lângă mine și mă salută. Răspunsei respectuos, fără să deslușesc, în lumina înaltelor felinare, cine era anume. Îl privii cum se depărta. Apoi o auzii pe Ketî: „Ești cu adevărat judecător?” – „Da, Ketî, de acum un an; erai lângă mine când am depus jurământul. Nu se poate să nu-ți aduci aminte. Degeaba zâmbești”. – „Nu zâmbesc că ești judecător, îmi spuse, mi-aduc aminte de tine, de noi amândoi în urmă cu cinci ani, pe alea din dreapta intrării în grădină. Ți-aduci aminte când, elev fiind, fugeai de la cursuri, trăgeai la fit, aici în grădină?”, și răsă. Apoi n-o mai auzii. Cum stăteam reze-mat de gardul de sârmă ghimpată al grădinii publice, reconstituii, fără să vreau, uluirea dintâi, aventura visului în Istorie, setea de pricepere a devenirilor sociale, imensa poezie a lumii. Mă aflam acum, prin profesia ce-o exercitam, mă voi afla din ce în ce mai mult, în miezul înțelegerii

unui mecanism reglat de reguli speciale, nescrise, pe care aveau să le confirme incursiunile în filozofie, a fi aceleași cu ale naturii însăși, în înțelesul ei cel mai exact. Simțeam, totuși, că mai rămâne ceva, inexplicabil, care scapă înțelegerii și care ar putea să fie însăși substanța. Credeam că starea aceea se datoră tinereții, eram mândru de ea, dar mult mai târziu, peste zeci de ani, avem să descopăr că nici unul din visele, gândurile, entuziasmele de-atunci nu aveau să mă părăsească, – asta înseamnă, gândeam, că e însăși natura care ne ține, în partea nevăzută a firii noastre, așa cum ne naște. Mă gândeam, uneori, la moarte. Neștiutor și orgolios, ca un european care n-a străbătut niciodată jungla ecuatorială, alungam acest ultim gând, ca o imposibilitate ori de câte ori îmi venea în minte: „Ești tânăr, îmi spuneam, acum totul e simplu. În primul rând, moartea nu există pentru tine, ea îți privește numai pe cei bătrâni, o realitate în afara realității tale, și asta este teribil de tonifiant” – „...Și înșelător totodată!” vorbea cineva din adâncul ființei. Auzeam de moartea unui tânăr – „o eroare a naturii”, îmi spuneam, o împiedicare în drumul acesta lung de milioane de ani, sau cine știe de când. Într-o zi știința va descoperi exact de când mergem și nu ne mai oprim. Și mai ales către ce? Sau poate nici nu mergem. Era târziu, privind în sus, mi-adusei aminte deodată, de orele de instrucție la școala militară. Zâmbii: „Elev!, arată-mi Carul Mare. Spune-mi ce știi despre orientarea pe timpul nopții pe front. Steaua polară...” Acum, Carul mare lucea dincolo de fluviu.

Am plecat. Era răcoare. Când am ajuns acasă și-am deschis poarta, Rex mi-a sărit prietenos în față, cu labele aproape de umeri; i-am mângâiat capul, ure-

chile ciulite, și-n lumina becului din fața celor trei trepte de la intrare, îi privii ochii mari, prin care se exprima întregul lui suflet de animal răbdător și credincios.

DA, e cam târziu, Rex. M-am uitat la steaua polară. Nu mă aude. E bucuros că i se îngăduie intrarea în hol, în camera de bibliotecă, da viori din coadă, se plimbă agitat printre cele două fotolii, birou și pedestalul pe care e așezat bustul lui Cezar la vremea imperiului (așa scrie pe postamentul bustului: „imperator”).

În camera proprietarului lumina e aprinsă. O lumină galbuie de veioză; sigur că doamna Pavel citește. E vorba de „Contele de Monte Cristo”, pe care a început-o săptămâna trecută. A auzit scârțâitul porții când am intrat, dacă ar fi fost vară ar fi apărut la geamul deschis obiectând în glumă: „Cam târziu domnule judecător, cam târziu!” și ar fi răs cu toți dinții descoperiți, aducându-și fața și ochii, uluitor, spre tinerețe. Un minut, un sfert de minut cât țin unele foarte scurte secvențe de cinematograf – dacă privești viața ca pe o trecere oarecare, și numai într-un singur sens, cum este privită și înțeleasă îndeobște, – nu se putea să nu tresari cu adevărat surprins de această miraculoasă întoarcere concretă în timp. Nu se poate. Atunci câte direcții de surpriză are viața? – „M-am plimbat prin grădină, doamnă Pavel” – „Cam mult, cam mult” ar fi glumit și-ar fi continuat să-și facă vânt cu evantaiul de ebonită de acum 20 de ani, câștigat la o tombolă a Crucii Roșii și păstrat în sifonier lângă batistele cu margini brodate în mătase colorată.

(continuare în pagina 18)

Un martor în minus

DOAMNA Amelia Pavel împlinise, la 7 noiembrie 2003, 88 de ani și era un exemplu stenic de modul cum se poate îmbătrâni frumos, păstrându-și vitalitatea spiritului prin permanent exercițiu. Fragila octogenară era interesată de toate, de la artă la politică, de la mentalități la mondenități și avea o capacitate admirabilă de a reacționa cu un soi de rezonabilitate ce tempera și entuziasmul și indignarea. Știa să-și rînduiască frumos viața, lucrînd zilnic, *participînd* la tot ce se petrecea în lumea noastră și în lumea largă, mereu bine informată, mereu în dialog cu oameni mai tineri. Care se simțeau bine cu ea, căci nu se plîngea, cum fac îndeobște vîrstnicii, nu se acrise, își păstrase umorul și avea mereu proiecte ce nu țineau cont nici de neajunsurile vîrstei, nici de precaritatea materială a condiției de pensionar. Nu se plictisea niciodată. Din blocul ei proletar de la marginea orașului, pe alunecăturile periculoase ale iernii sau pe caniculă, venea la galeriile din centru, unde era solicitată să vorbească la vernisaje, se ducea la NEC sau la institutele străine pentru a participa la simpozioane și colocvii, onora invitațiile la recepții sau făcea vizite. Nu ezita să plece și în provincie, la manifestări culturale sau în

jurii, la expertize sau expoziții în organizarea cărora se implica energic și pasionat (ultima a fost cea consacrată lui Victor Brauner la Piatra Neamț, anul trecut, și pe care, pînă în ultima clipă, s-a străduit să o aducă și în București). Își făcuse din munca meticuloasă un mod de viață și, cînd nu scria la propriile cărți sau articole și studii pentru revistele culturale, traducea, cu normă zilnică. Îi plăceau și în acest domeniu provocările dificile: Nietzsche, Elias Canetti, Hans Sedlmayr – ca să enumăr doar autorii traduși după „marea întorsătură din 1989”, cum obișnuia să spună. A lucrat pînă în preajma despărțirii de lume. La începutul lui decembrie căzuse în casă și un medic incompetent nu îi depistase fractura de col femural. Imobilizată, cu dureri atroce, a stat cuminte în pat trei săptămîni așteptînd „să-i treacă”, dar chiar și așa a tradus cîte 5-6 pagini pe zi din Madame de Staël, fiindcă voia să-și respecte promisiunea față de editor și lucrul o făcea să-și uite suferința. La spital, unde a ajuns în cele din urmă pentru operație, mi-a cerut să-i aduc revistele literare pe care le citea săptămînal și ziare, căci nu concepea „să piardă și-rul” (chiar așa mi-a spus). Era la curent cu tot ce mișca în cultură și în varii domenii și avea față de toate opinii nuanțate, în acord sau dezacord, pe care le

argumenta cu inteligență.

Amelia Pavel era un interlocutor cu farmec și cu deschidere pentru nou, rară la oameni din generația ei. Înțelegerea superioară a slăbiciunilor omenești, umorul lipsit de maliție (o, cît am rîs împreună!), trecerea de la anecdotă la un plan mai cuprinzător și mai profund făceau din convorbirile cu ea o terapie tonică: se încapățîna să vadă mai ales partea bună a lucrurilor, atenua asperitățile prin bucuria de a trăi, printr-un optimism convingător. Cele două cărți de memorii-eseu, *Un martor în plus*, și de „memorii deghezate” sub formă romanească, *Din amintirile unui înger păzitor*, se disting în valul uriaș de memorialistică de după 1989 prin faptul că nu sînt marcate de prezența insistentă a eului. Deși a asistat și participat la evenimente și situații semnificative din secolul XX, deși a cunoscut personalități marcante, Amelia Pavel n-a fost interesată să le evoce din perspectivă subiectivă, adică să-și scrie pur și simplu, cronologic, amintirile. Ar fi fost pentru dînsa prea ușor, deci neinteresant. Ceea ce a urmărit, ca martor *în plus*, a fost să reconstituie din fragmente stilul de viață și mentalitatea clasei de mijloc din România, de la începutul secolului XX și pînă cînd a fost distrusă de comunismul uniformizator, să explice cum s-a supraviețuit individual în totalitarism, ce trebuie recuperat din

Amelia Pavel
(7.XI.1915 – 21.XII.2003)

acest trecut și cum s-ar putea face asta. Fără nostalgii deformatoare, comparînd mereu prezentul cu epoca apusă (nu obstinat în defavoarea acestuia), eseurile memorialistice ale Ameliei Pavel sînt o depozitie niciodată patetică despre o lume pe care autoarea o întruchipa atît de *normal*. Ceea ce iubeam cu deosebire la ea era că, deși prin educație și reguli de comportament intrate în reflex aparținea *acelei* lumi, avea o uluitoare capacitate de a înțelege și asimila noul sub forme oricît de trănite (asculta muzică *rap* și găsea mesajul ei interesant, urmîrea tinerii scriitori fracturiști, se uita

la televizor la competiții sportive și la concursuri de frumusețe, o interesau toate tendințele din artă și analiza greșelile de vocabular ale politicianilor). Practicile bucuriei de a trăi, de la emoții estetice la delicii culinare, de la bucuria pentru reușitele copiilor și nepoților ei de departe, la satisfacțiile profesionale îi dădeau un tonus de inviat în societatea noastră mai curînd apatică și cinică sau pesimistă și leneșă. De aceea mi se părea nemuritoare.

Amelia Pavel a murit la 21 decembrie 2003.

Adriana Bittel

(urmăre din pag. 17)

Mihail Crama

REX se gudură la picioarele mele. – „Rex, vorbii, lumea asta e croită strâmb, poate de aceea, noi oamenii, ne uităm uneori spre cer: s-ar putea să fie acolo un adevăr ignorat, de care suntem înșetați. Aici toate sunt așa cum sunt și pe deasupra o mie de oameni, o mie de păreri. Cele mai multe nici nu sunt păreri. Așa se numesc, așa ne-am obișnuit să le spunem, dar sunt altceva” – „Ce?” păru să întrebe Rex, după felul în care-și ciulise urechile și-și aplecase capul într-o parte, privindu-mă cu curiozitate, aproape caraghios, rezemat de labele dinapoi. Mă privea în ochi, fără să facă o mișcare. – „Ipocrizie, Rex, așa se cheamă” – „Nu-i așa doamnă Pavel?” o întreb în gînd, apoi chiar cu voce tare, vorbind de unul singur. – „Sigur că da, domnule dragă! răspunde imediat, parcă aș fi apă-

sat pe-o rană veche; soțul meu din cauza ipocriziei de la serviciu nu a fost chemat măcar o singură dată la o recepție, de fiecare dată i se spunea că va fi invitat, că fără el nu se poate, omul se pregătea, își dădea hainele la spălat, călcat, la boiangeria „Elefant” de pe bulevardul mare, pentru ca în ziua respectivă aceeași oameni să se facă a nu-l vedea”. Mă uit la Rex: – „Tu n-ai ajuns, îi spun, la o asemenea formă de perfecțiune. Tu latri pe cine ai de lătrat și te guduri pe lângă cel pe care-l știi că-ți vrea binele. Până la ipocrizie mai ai – sunt cîteva milioane de ani de dezvoltare (căci așa se cheamă), a

spitei tale, care înaintează, după cât se vede, foarte încet, deși ne-am ivit oarecum în același timp. Oricum, am străbătut, împreună, cîteva milioane de ani”.

BSERVAI că dezvoltarea subiectului era plictisitoare pentru el, deoarece își blegi, deodată, urechile și se culcă, cu labele întinse, pe mocheta verzuie de la picioarele mele. Părea să nu-l intereseze evoluția spitei sale. Important pentru el era starea lui de acum. Era mulțumit, nu simțea că ceva rămăsese neîntregit. Și-apoi nu se știe dacă, chiar mâine dimi-

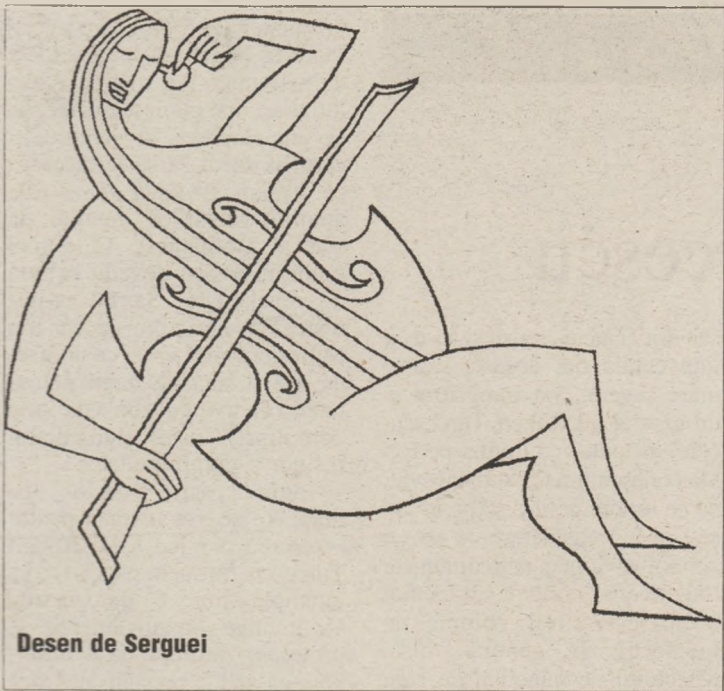
neață, nu începe o nouă glaciațiune care va înghiți totul, după care toate vor fi reluate, cine știe cînd, de la un fir de iarbă rămas undeva. – „Este, doamnă Pavel?” Sigur că da. Oricînd se poate întîmpla așa ceva; nimeni nu știe, nici soțul dumneavoastră, care doarme acum, liniștit, alături. Alt ciclu, poate nici unul. Deocamdată pentru Rex e bine aici, întins pe covorul acesta, lângă picioarele mele, că nu are nici o importanță evoluția speciilor, teoria lui Darwin, nici nu se știe dacă a avut și cîtă dreptate a avut – și azi e contestat. Cel mai important pentru Rex rămîne bustul lui Cezar, pe

care-l privește, mai întotdeauna, cu o curiozitate ciudată, ca pentru prima oară, uneori îl lătră, un lătrat semănînd a joacă.

– „E bustul lui Cezar, explic. Tu nu știi cine a fost Cezar; a trăit cu două mii și ceva de ani în urmă”. – „De ce-l ții aici?” păru să mă întrebe acum cînd se trezi ca din somn și depărtându-se de pedestal se așeză pe labele dinapoi și începu să ne privească, alternativ; avea din nou urechile ridicate; se petrecea în el o nedumerire. Îl întrerupsei brusc, bătînd din palme – știutul nostru consemn.

– „E timpul de culcare, Rex!” El se ridică deodată, cu labele pe umerii mei, felul lui de a mă întâmpina și de a-și lua rămas bun, apoi ieși în curte și intră în cușca pardosită cu paie și un țol anume ca să-i fie cald.

Doamna Pavel citește mai departe, la lumina veiozei de pe noptieră, „Contele de Monte Cristo” și zîmbește. ■

Dama cu contrabasul

mai pot să vă vând bilet pentru Mons. Violoncelle pentru că nu am timp să anunț pe Nu-Știu-Cine... (Îmi stă pe limbă să-i spun că Monsieur Violoncelle se cheamă de fapt Monsieur Contrebasse, să-și noteze, undeva numele ca să nu se iște vreo altă încurcatură). Femeia mai chibzuiește un timp, se sfătuiește telefonic cu vreo 10 colegi (*l'heure tourne...*), apoi decide: *Bine, o să-l luăm pe Monsieur în cabină*. Fericită că am evitat la mustață închisoarea datornicilor (Monsieur Violoncelle, tratat ca o persoană absolut normală, plătește bilet întreg!), mă reîntorc la checking, predau bagajul și le povestesc muzicanților din jur, cu contrabasul în brațe, ce era gata-gata să pățim, noroc că... Dau să intru în avion – ca de obicei ultima, ca să pot să încasez loviturile destinate celorlalți -, când reapare Scorpia, care mă informează cu satisfacție: *Nu intrați, rămâneți să cumpărați bilet în toată regula pentru Mr. Violoncelle și plecați cu cursa următoare*. În răstimp, întârzierea avionului a trecut de o jumătate de oră. Muzicienii sunt înăuntru. Când o vedea că nu mai apar, Jelu o să-și închipuie că m-au mâncat vârcolacii. Scorpia dă dispoziție să mi se returneze bagajul.

NU-MI TREBUIE mult să realizez enormitatea pagubei care mă paște: va trebui acum să cumpăr nu unul, ci două bilete de avion, pentru Mons. Violoncelle și pentru Mme. Rădulescu, întrucât biletul colectiv cu preț confidențial ne-a zburat amândurora de sub nas. Următorul avion decolează peste 10 ore, așa că am timp să încerc să limitez proporțiile dezastrului. Pun valiza pe un cărucior lângă obiectul nefericirii mele și încep să mă promenez gânditoare. Tinerii mă arată cu degetul, hli-zindu-se. Mi-aduc aminte că în aeroport există un loc unde se re-ambalează bagajele cu încuieri deteriorate. Ce-ar fi să-l înfașor pe Monsieur Violoncelle atât de sănătos încât să nu mai poată nimeni să-i refuze accesul la cală? Aș evita astfel să-i cumpăr bilet, dar... m-aș potcovi cu 12 kg de greutate excedentară care - aflu eu - costă scandalos de scump pentru puna mea: 15,1 E/kg! Dar, oricum, fac o economie. Descopăr locul cu pricina. Re-ambalarea e gratuită, dar constă în simpla lipire a unei folii de plastic în

jurul valizei vătămate. Pentru mine nu-i de ajuns. Mă apropiu de cei doi indieni care supraveghează mașina de ambalare și-i rog frumos - ca între noi, coate-goale - să-l încotoșmăneze pe Mons. Violoncelle pe placul cucoanelor țifnoase de la Air France... Ne tocim și ajungem la E 30. Indienii se pun pe treabă, dar se opresc subit la jumătatea drumului: Păi să vedeți, am stricat deja două rulouri de folie plus două suluri de scotch, hai să cădem la pace cu 50. Sunt la strâmtoare, așa că accept; dacă mi-ar fi cerut 60, aș fi preferat să plătesc biletul, se vede că băieții au multă experiență psihologică. Monsieur Violoncelle arată acum ca ursul moldovenesc pe care l-au jucat copiii în amfiteatrul de la Cîte, doar muzica-i lipsește.

Mă îndrept spre ghișeu de bilete, sub privirile golanilor care se amuză copios pe seama damei cu contrabas. Acolo aflu de la o altă Scorpie că voi fi înscrisă pe o listă de așteptare: voi afla dacă pot să-mi cumpăr bilet abia cu o oră înaintea cursei... Se profilează prin urmare o noapte în *tête-à-tête* cu Monsieur Violoncelle. Între timp mă sună teatrul, la curent cu tribulațiile mele, mă încurajează și mă anunță că se străduiește să mă salveze. *Plătesc oricâte bilete, îi spun secretarei de producție uitând să mai graseiez, numai să mă văd mai repede scăpată din ghearele hiper-legale ale Uniunii Europene!* Urmează un șir de telefoane: în țară, la bărbat și la prieteni, cu rugăciunea să-i întâmpine pe muzicienii lași de izbeliște; și în Paris, să-mi pregătesc un culcuș de noapte, *au cas où...* Ferească Dumnezeu să mai plătesc și-o furgonetă *allez-retour!* Între timp, mă urmăresc nu doar golanii, ci și oameni de pază, cu și fără uniformă (aeroportul e bine supravegheat, pot să certific.) Unul din ei, care seamănă leit cu parlamentarii și cu body guardii noștri (un fel de costum la două rânduri, ceafă grasuță și tunsoare din topor), se ține de mine ca o umbră.

În așteptarea verdictului Air France - care, aflu la telefon, are mica reputație de a da, ori de câte ori poate, verdictele cele mai ucigătoare - beau ici o cafea, fumez colo o țigară

din pachetul LE TABAC TUE care-ți taie orice plăcere, mănânc o pizza mai la vale și mă strâmb la derbedei care se oferă să mă angajeze la cabaret. Am învățat pe dinafară toate cotloanele terminalului B, „aștia” ar putea să mă angajeze la „relații cu publicul”. Am descoperit și toaletele, deși n-am prea îndrăznit să le frecventez: contrabasul nu încapă pe ușă, iar afară nu pot să-l las, de teamă că mi-l detonează vigilenții de la pază și protecție. Mă gândesc ce-or fi pățit lăutarii la București, când vameșii i-au prins fără contrabas și i-au suspectat că înstrăinează prețiosul nostru patrimoniu național!

N FINE, îmi capăt noul bilet cu o pompă exagerată - într-adevăr, teatrul s-a dat de trei ori peste cap să-mi salveze viața, scăpând totodată de grija mea -, plătesc greutatea excedentară și îl depun pe M. Violoncelle pe banda rulantă, după ce îi promit solemn că-i voi reda curând numele și demnitatea pierdute. La Otopeni îl ridic ușurel, îl pipăi ca să mă asigur că e teafăr, îl propesc pe un cărucior deosebit de instabil și mă precipit spre ieșire. Aici îmi așin calea alte două Scorpii, a căror limbă maternă seamănă surprinzător cu a mea. *Ce-i cu contrabasul ăsta? Vă poftesc să-l declarați!* Dar româncele noastre, așa grase, neparfumate și prost vopsite cum sunt, au inimă: îmi ascultă povestea, se înduioșează și mă lasă să trec. Poate că s-au prins, sârcele, că nu mai are nici un rost să-mi atace buzunarele sfrijite.

Speranța Rădulescu

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL
tel. 210.89.08; 210.89.28 office@prior.ro

The Chicago Manual of Style: The Essential Guide for Writers, Editors, and Publishers reprezintă, de peste 100 de ani, cea mai importantă sursă de referință pentru autori, jurnaliști, corectori, tehnoredactori și editori din orice domeniu al cunoașterii.

THE CHICAGO MANUAL OF STYLE

Aflat astăzi la cea de-a 15-a ediție, revizuită, completată și actualizată, **The Chicago Manual of Style**, este mai cuprinzător și mai ușor de utilizat ca niciodată.

25% RABAT!

Preț regulat: 2.650.000
Preț lansare: 1.990.000 lei

DIMINEAȚA, în holul hotelului, așteptând autocarul care ne va conduce la aeroportul Charles de Gaulle. Carul întârzie, așa că ne trecem vremea măsurându-ne din priviri. Toți sunt mulțumiți - concertul a fost triumfal -, dar sleiți de oboesală. Emil Mihaiu a stat treaz toată noaptea, muncit de o *Reisefieber*. Vasile Soporan și-a înfașurat grijuliu gâtul și glasul, în perspectiva unui nou turneu. Costică Lupu își trage mecanic cușma pe-o sprânceană. Jelu, mai agitat ca niciodată, recită pentru toți și pentru fiecare o istorioară confuză pe care nimeni n-a înțeles-o și nimeni nu are răbdare s-o mai asculte pentru a suta oară: a luat locul I la Paris și a câpătat în dar o mașină, dar i-au furat-o „aștia” (n-am aflat cine sunt „aștia”, dar tragem nădejde că n-au nici o legătură cu grupul nostru de 24 de suflători (cantătoare). Jelu trăiește în lumea lui de fantasmă lăutărești, în care integrează bizar toate evenimentele petrecute în lumea celorlalți. A simțit, după concertul de alaltăieri, că Directorul artistic de la *Cité de la Musique* a fost foarte mulțumit de performanța lui: de aici i s-a tras „locul I”. Mașina din peisaj s-a adăugat mai târziu: ieri dimineată, un șofer de la *Cité* l-a confundat cu un lăutar sârb și l-a invitat politicos în limuzină. Când a descoperit greșeala, același șofer l-a poftit ceva mai puțin politicos să coboare în pas alergător. Avem unele motive să presupunem că el ar fi „hoțul”.

Ali și Kalman, care vor lua curând trenul spre Belgia, coboară ultimii. În brațe cu un contrabas cu voal de mireasă, pe care noi trebuie să-l purtăm în locul lor până la București. - *Ce-i cu ambalajul ăsta sumar, băieți? Dacă-l lăsați așa, nu mi-*

ochiul magic

O bilă albă pentru Robert Turcescu

PENTRU MINE, evenimentul politic nr. 1 al anului n-a fost nici votarea modificărilor aduse Constituției, nici asocierea PNL cu PD, nici demiterea unor miniștri, ci apariția printre realizatorii de *talk-show-uri* televizate a lui Robert Turcescu. Emisiunea sa 100 % de la Realitatea TV, în afară de faptul că este cu adevărat un *show*, inteligent și captivant, trezește speranța că în România încă nu e totul pierdut. Dacă în atmosfera morală irespirabilă de la noi se mai pot forma și afirma oameni integri și responsabili ca acest tânăr înseamnă că mai avem, împotriva tuturor aparențelor, o șansă.

Robert Turcescu este în mod evident îndrăgostit de profesia lui, pe care o practică decis și competent. Nu se lasă cuprins de accese de narcisism, ca Florin Călinescu, nu face jocuri politice subtile, ca Stelian Tanase, nu este ireverențios pentru hazul galeriei, ca Marius

Tucă. Seamănă mai curând, prin capacitatea de a fi întotdeauna informat, prin stilul operativ și elegant și prin bunăcredință, cu Cristian Țopescu (una dintre puținele vedete TV pe care le-am avut de-a lungul timpului).

În afară de acest profesionalism, el se remarcă printr-un sentiment al răspunderii, nemai-întâlnit până în prezent la alți ziariști, nici măcar la strident-justițiarul Cristian Tudor Popescu. Robert Turcescu încearcă mereu să răspundă, cu o ardoare abia stăpânită, unor întrebări pe care nu le adresează interlocutorilor, dar care îl preocupă dramatic: Cum sunt cei

care ne conduc? Ce se ascunde dincolo de morga lor de oameni importanți? Sunt ei în stare să redreseze situația din România?

Pe partenerii săi de discuție îi privește pătrunzător și îngrijorat. Știe de fiecare dată multe despre ei, le prevede în mare măsură reacțiile și nu-i lasă să dispară în valurile de ceață ale unor declarații demagogice. Este lucid și ofensiv, nu și cinic. Mereu speră că personajul din fața lui va dovedi în cele din urmă că are și o anumită consistență morală, că nu este doar o imagine.

Puțini sunt oamenii politici - Gh. Ciuhandu, Mona Muscă, Vasile Dâncu și poate încă unul

sau doi - care au reușit să iasă cu fața curată din această examinare severă. S-a înregistrat și un eșec al lui Robert Turcescu, care, avându-l ca invitat pe Ion Diaconescu, l-a tratat inadecvat, ca pe un om politic activ, în loc să-l ia în considerare ca pe un simbol al luptei anticomuniste (cu atât mai mult cu cât tocmai îi apăruseră trei volume de memorii). În general, însă, detectorul de minciuni de care se servește Robert Turcescu a funcționat ireproșabil și i-a făcut pe invitații săi să ni se înfațișeze așa cum sunt, niște caricaturi de oameni politici.

Foarte inspirată (și deloc puerilă) este ideea de a le adresa

la sfârșit câte o întrebare referitoare la domeniul lor predilect de activitate. Au fost și câteva întrebări mai puțin relevante, de tip enciclopedic, de genul celei care l-a făcut să se fâstăcească pe Traian Bănescu (cine este autorul versurilor imnului de stat al României). Cele mai multe însă s-au dovedit extrem de revelatoare. Să fii ex-ministru al agriculturii, ca Ion Mureșan, și să crezi că un hectar are o sută de metri pătrați (cam cât livingul din vila unui demnitar!) este iremediabil rușinos și compromițător.

Sunt foarte curios ce manevre se vor inventa pentru scoaterea din joc a lui Robert Turcescu. Să sperăm că nu se va întâmpla nimic, că de data asta va învinge bunul-simț. Și să protestăm prompt dacă observăm că se fac presiuni de orice natură asupra acestui tânăr venit parca din viitor.

Deocamdată, atât el, cât și cei care l-au adus în prim-plan merită felicitări.

Alex. Ștefănescu

calendar

1.01.1868 - s-a născut I.A.I. Brătescu-Voinești (m. 1946)
1.01.1868 - s-a născut George Mumu (m. 1957)
1.01.1897 - s-a născut Vasile Băncilă (m. 1979)
1.01.1907 - s-a născut Constantin Fântâneru (m. 1975)
1.01.1907 - s-a născut Constantin Fintineru (m. 1975)
1.01.1917 - s-a născut Vera Hudici (m. 1999)
1.01.1923 - s-a născut Mihail Crama (m. 1994)
1.01.1928 - a murit Valeriu Braniste (n. 1869)
1.01.1928 - s-a născut Teodor Păcă (m. 1978)
1.01.1939 - s-a născut Emil Brumar
1.01.1944 - s-a născut Mircea Muthu
1.01.1948 - s-a născut Dumitru M. Ion
1.01.1949 - s-a născut Radu Țuculescu
1.01.1950 - s-a născut Ion Ioachim
1.01.1954 - s-a născut Mircea Mihaies

2.01.1891 - s-a născut Aron Cotruș (m. 1961)
2.01.1914 - s-a născut Petre Paulescu
2.01.1920 - s-a născut Francisc Pacurariu (m. 1998)
2.01.1933 - s-a născut Ion Baiesu (m. 1992)

3.01.1894 - s-a născut Sarina Cassvan (m. 1978)
3.01.1967 - a murit Alfred Margul Sperber (n. 1898)

4.01.1877 - s-a născut Sextil Pușcariu (m. 1948)
4.01.1931 - s-a născut Nora Iuga
4.01.1934 - s-a născut Jiva Popovici (m. 1991)

4.01.1942 - s-a născut Ovidiu Hotinceanu (m. 1973)
4.01.1954 - a murit Elena Farago (n. 1878)
4.01.1977 - a murit Horváth István (n. 1909)
5.01.1878 - s-a născut Emil Gîrleanu (m. 1914)
5.01.1909 - s-a născut Bazil Gruia (m. 1995)
5.01.1923 - a murit Adam Müller-Guttenbrunn (n. 1852)
5.01.1949 - s-a născut Leo Butnaru
5.01.1972 - a murit George Dan (n. 1916)
5.01.1978 - a murit D. Ciurezu (n. 1897)

5.01.1981 - a murit Laura Mihail-Dragomirescu (n. 1893)
5.01.1985 - a murit Alexandru Vițianu (n. 1891)
5.01.1992 - a murit Tamara Gane (n. 1909)
5.01.1993 - a murit Efim Junghietu (n. 1939)
6.01.1760 - s-a născut Ion Budai-Deleanu (m. 1820)
6.01.1802 - s-a născut Ion Heliade Radulescu (m. 1872)
6.01.1833 - a murit Nicolae Stoica de-Hațeg (n. 1751)
6.01.1881 - s-a născut Ion Minulescu (m. 1944)
6.01.1897 - s-a născut Ionel Teodoreanu (m. 1954)

6.01.1918 - a murit Oreste Georgescu (n. 1891)
6.01.1940 - s-a născut Ion Lazu
6.01.1943 - s-a născut Ion Dragănoiu
6.01.1990 - a murit Traian Uba (n. 1921)
7.01.1882 - s-a născut Ion Chiru-Nanov (m. 1917)
7.01.1915 - s-a născut Fânica N.Gheorghe
7.01.1926 - s-a născut Mircea Sintimbreanu (m. 1999)
7.01.1993 - a murit Ștefan Baci (n. 1918)
8.01.1915 - s-a născut Aurel Tita (m. 1994)
8.01.1978 - a murit Sarina Cassvan (n. 1894)
8.01.1954 - s-a născut Lucian Vasiliu

9.01.1898 - s-a născut Sandra Cotovu (m. 1987)
9.01.1900 - s-a născut Henriette Yvonne Stahl (m. 1984)
9.01.1912 - s-a născut Ștefan Stănescu (m. 1956)
9.01.1914 - s-a născut Ion Dumitrescu (m. 1976)
9.01.1934 - s-a născut Mircea Tomuș
9.01.1944 - s-a născut Grid Modorcea
9.01.1947 - s-a născut Ioana Ieronim
9.01.1947 - s-a născut George Virgil Stoenescu
9.01.1961 - a murit Radu Cioiculescu (n. 1901)
9.01.1978 - a murit Szemlér Ferenc (n. 1906)
9.01.1980 - a murit Petru Caraman (n. 1898)

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

Aurel Sasu: "...îi plăcea să fie sclavul fericit al iluziei creatoare."

Ion Pop: "...un erudit de o mare finețe intelectuală, un om al înnoirii, al reformelor instituționale."

Adrian Popescu: "...avea puterea de a găsi îndrăzneala necesară ca totul să devină ieșit din canon."

Titus Vîjeu: "...un scriitor ce nu a abdicat niciodată de la rosturile fundamentale ale profesiei."

Celui astfel evocat de invitații emisiunii **Portrete și evocări literare**, criticului și istoricului literar

Marian Papahagi,

îi este dedicată ediția de **miercuri, 14 ianuarie 2004**, difuzată între orele **21.30-22.00**.

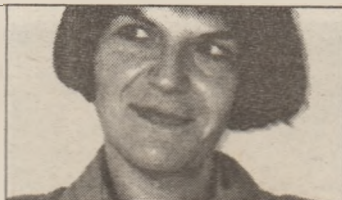
Realizator: Anca Mateescu

	Mhz	kHz
Arad	106,8	
București	104,1	603
Bacău	103,1	
Baia Mare	66,56	711
Brașov	105	
Călărași	66,92	1593
Constanța		1314
Craiova	90,2	
Focșani	102,8	
Iași	103,1	
Oradea	96,1	
P. Neamț	103,1	
Ploiești	104,1	603
Rm. Vâlcea	102,5	
Satu Mare	96,1	
Sibiu	66,44	1404
Suceava	103,1	
Tg. Jiu	70,04	558
Tulcea	68,72	1530
Zalău	105	

cronica optimistei

de Ioana Pârvulescu

Cărțile colegilor mei

Nu știu cum se face, dar eu mereu descopăr că tot ce e bun astăzi există și în interbelic. De curând nu-am lungit lista de uz personal despre ce aveau interbelicii cu încă două articole importante: chipșii, care atunci se numeau cartofi uscați, și bilanșurile literare anuale. Despre chipși nu știu cât erau de răspîndiți, cert este că ei există în vechiul caiet de rețete al familiei mele, iar tradiția de a avea de Anul Nou cartofi uscați, s-a păstrat în familie din anii treizeci și pînă acum, împreună cu instrumentele speciale necesare elaborării lor manu propria. Cît despre bilanșul literar anual, acesta nu lipsea din revistele interbelice. Oricît de incomplet și oricît de subiectiv în selecție, un asemenea bilanș e de real folos pentru criticii și istoricii literari, dar și pentru memoria tot mai capricioasă a cititorilor de azi. În comunism, cînd orice privire înapoi era interzisă, mai ales scriitorilor, iar lozinca "tot înainte" ținea loc de trecut, asemenea bilanșuri au dispărut. Astăzi ele reapar pe ici, pe colo și este posibil să se reimpună.

Dacă și anii literari sînt, asemenea celor biblici, "slabi" și grași", anul cărților 2003 a fost cu siguranță unul gras, pleznind, cum se spune, de sănătate. O avalanșă de titluri vizibile, de autori vizibili, de reeditări minunate și traduceri de excepție va face dificilă sarcina jurilor care acordă premii pe 2003. Amintesc, în fugă, doar cîteva nume și doar cărțile importante pe care le-am avut în mînă și le-am citit. Aș începe cu două reeditări

spectaculoase: Gellu Naum, Zenobia și Cărțile cu Apolodor, la care trebuie adăugată antologia datorată lui Ion Pop, Inventatorul iubirii de Gherasim Luca și volumele bibliofile ale lui Petru Creția. Romancierii s-au întors: Gabriela Adameșteanu cu Întîlnirea, Ștefan Agopian cu Fric, Mihai Zamfir cu Fetuța și, nu cel de pe urmă, Cum se face, romanul lui Mircea Horia Simionescu. N-aș vrea să-i uit pe doi dintre cei mai talentați prozatori de azi: Răzvan Petrescu și Marian Ilea, primul cu o antologie de proză scurtă, al doilea cu Medio Monte. S-a discutat în presă și despre Mesteci și respirații mai ușor de Constantin Popescu sau Noapte bună, timpurile de Cătălin Mihuleac, care anunță viitoarea generație de prozatori. Poeții cei mai iubiți de azi au ajuns la momentul antologiilor: Emil Brumaru a avut chiar două (la Ed. Aula și la Cartier), Mircea Ivănescu una și bună la Ed. Polirom, cu o prefață de Matei Călinescu (care în acest an este și autorul a unei cărți tulburătoare, Portretul lui M.), Ale-

xandru Mușină își strînge laolaltă poemele dintr-un sfert de veac: 1975-2000. Mircea Cărtărescu are un an perfect, publică nu mai puțin de 3 cărți substanțiale: antologia în două volume Plurivers de la Humanitas, un volum de Sonete noi și vechi, la Brumar și unul de publicistică, Pururi tînar înfășurat în pixeli. Volume noi de poezie au fost foarte multe, ca întotdeauna, pe piața autohtonă. Îi voi aminti doar pe Romulus Bucur cu poemele dedicate pisicilor, pe urmele lui T.S. Eliot, desigur, Ioana Nicolae cu Credința, Iulian Tănase cu Sora exactă, Liviu Ioan Stoiciu cu La plecare. În ce mă privește, m-am îndrăgostit de Clepsidra cu zăpadă, o carte ultra-rafinată de "traduceri, adaptări, pastişe" ale inegalabilului Șerban Foartă, creată pe tema lui ubi sunt... și a lui fugit irreparabile tempus. Dintre critici n-o să-l amintesc în acest bilanș decît pe Eugen Negrici cu Literatura română sub comunism, carte discutată, disputată și citată. În ese, evenimentul este cartea lui Andrei Pleșu Despre îngeri. Voi adăuga

Imaginarul violent al românilor de Ruxandra Cesereanu și Bucureștiul lui Dan C. Mihăilescu, savuroasă "Carte de bucăți", una din multele apărute pe această generoasă temă. Evenimentul la traduceri este fără îndoială Ființa și timp de Heidegger, carte datorată unui efort de ani de zile al lui Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă. Tot la traduceri nu trebuie uitate două adevărate performanțe: Plotin-ul lui Andrei Comea și primele trei volume din teatrul lui Ionesco, traduse de echipa imbatabilă formată din Vlad Zografi și Vlad Russo. Capitolul de memorialistică, jurnal, literatură "personală", atrăgător ca întotdeauna, stă bine, de asemenea: Monica Lovinescu publică volumul al III-lea din Jurnal, anii 1990-1993, carte fidelă ca un film, care ar merita un premiu Pulitzer pentru că a reușit să imprime în memorie un moment esențial, & Comp., egografia lui Livius Ciocărlie, Memoria ca zestre de Nina Cassian și amintirile Ilenei Mălăncioiu, apărute sub forma convorbirilor cu Daniel Cristea

Enache. Tot aici, jurnalul lui Comanescu, de la noua editură Icar, despre care doar am auzit. Dictionarul exilului românesc de Florin Manolescu este și el o realizare mirabilă, chiar dacă, asemenea tuturor dictionarelor, a stîmuit multe discuții cu privire la selecție. Anul literar 2003 a permis și impunerea audio book-urilor sau bibliofiliile de nuanță avangardistă cum e înaintele/după, "52 de apariții transvizuale generate de hazard" datorate cvartetului Gheorghe Rasovszky, Dan Stanciu, Iulian Tănase și Sasha Vlad, albumul fotografic "ferat" al lui C. Bum-buț, unul dintre cei mai talentați fotografi de azi, Călin Andrei Mihăilescu și cartea-borcan realizată la Humanitas după ideea lui Răzvan Luscov. Înainte de a încheia, să nu uit că în toamna aceasta s-au inaugurat două minunate librării în București: Kretzulescu, renovată și regîndită, unde te simți exact ca-ntr-o librărie occidentală și originală, intima Carturești de pe Magheru, ambele cu un mic etaj. Le doresc viață lungă.

În 2003, 8 dintre membrii redacției sau colaboratorii permanenți ai României literare au publicat cîte o carte, întîmplare cel puțin plăcută, dacă nu chiar semnificativă. Voi prezenta pe scurt scrierile celor 7 colegi ai mei, în ordinea cronologică a dedicațiilor, ultimele trei fiind din decembrie. Aș fi spus mai multe despre fiecare, dar gurile rele ar hotărî imediat că nu se cuvine.

Alex. Ștefănescu, *Ceva care seamănă cu literatura*, Ed. Știința, București, 120 p.

Se spune, între critici, că, cu cît cartea comentată e mai proastă, cu atît cronica la ea iese mai bună. Cartea lui Alex. Ștefănescu este foarte bună și pentru că adună 100 de cronici de "întîmpinare" (mai bine zis de "descurajare") la cărți una mai proastă ca alta. Oricît de dure, cronicile sînt drepte, pline de haz și de necaz, iar singurul care trebuie compătimit este criticul, obligat, pentru a face puțin curat, să citească toate înepțiile. Dar cel mai bun text din carte, pe care îl recomand din tot sufletul criticilor și cronicarilor fenomenului literar autohton este "provocarea" finală, de un curaj confesiv exemplar. N-am citit multe pagini atît de amare și de adevărate despre critica de întîmpinare.

Pavel Șușară, *Sinuciderea se amîna. Povestiri din vechiul regim*, Ed. TopART, București, 264 p.

Pînă să ajungă la Arte Plastice, Pavel Șușară a cunoscut, ca

un erou picaresc, tot felul de medii și comunități deloc boeme. Așa se explică probabil tonul autentic al prozelor sale cu recuzită "din vechiul regim" și cu personaje mărunte. Tonul și toposurile sînt optzeciste, dar alunecarea afară din realitate, spre zona ambiguă dintre fantastic și straniu, spre realismul magic, spre lumea de dincolo de moarte este de influență sud-americană. Pavel Șușară are un "minus" binevenit: cartea sa e fără cuvinte de prisos, fără acele lungimi nesărate pe care unii scriitori știu să le inventeze atît de bine. Și două plusuri: are umor și ciupește foarte bine coarda politică.

Mircea Mihăieș, *Scutul lui Perseu. Nicolae Manolescu între oglinzi paralele*, Ed. Curtea Veche, București, 122 p.

Poate că, vorba poetului, Nicolae Manolescu "propria-și viață singur n-o știe pe de rost". Dar, contrazicînd versul eminescian, Mircea Mihăieș, "își bate capul" de o bună bucată de timp să i-o spună "cum a fost". Jumătate din "scut" este un

studiu asupra biografiei spirituale a maestrului său, plus un mic comentariu la *Cititul și scrisul*, iar jumătate un interviu din 1999 dat de Nicolae Manolescu mai tînarului confrate. Ce e bine în interviurile cu cele mai multe *very important person* din lumea literară este că, spre deosebire de celelalte VIP-uri, nu spun niciodată tot. Dar ceea ce spun îți dă de gîndit și îți dă idei. (Cît despre titlul cărții, *Scutul lui Perseu*, dacă nu știți mitologie, găsiți explicații la pagina 53).

Cristian Teodorescu, *Îngerul de la benzinărie*, Ed. Paralela 45, Pitești-București, 184 p.

Cristian Teodorescu, unul dintre prozatorii cei mai buni de azi, descoperă că "singura șansă a omului obișnuit" pe care îl socotim repetabil este să aibă un secret, o poveste a lui, unică și irepetabilă. Narratorul culege toate aceste istorii, spuse de bărbați și de femei din categoria "insignifiantilor". Și face din ele un volum de povestiri remarcabile, petrecute într-o lume pe care o veți recunoaște imediat: a dumneavoastră, cea de

acum. Numai că povestea spune despre lumea noastră lucruri de culise, dezvăluie mecanisme pe care le ignorăm și destine pentru care cuvîntul *cînd* e cît se poate de potrivit. Îngerii de la benzinărie și regii lumii interlope, aristocrații doar din convingere și profesorii păguboși își șoptesc poveștile în urechea dumneavoastră. Merită, fără doar și poate, înțeleși.

Tudorel Urian, *Platon pe Internet*, Ed. Dacia, Cluj, 206 p.

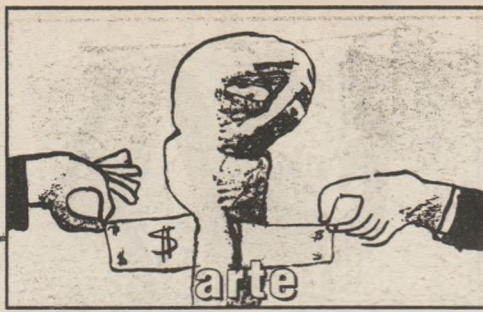
Cum n-am prea citit revista *Cuvîntul*, îl citesc pe Tudorel Urian abia de cînd scrie la *România literară*. Acum cronicile lui din perioada 1986-2002 îmi dau prilejul să recuperez și să descopăr o voce critică plăcută. Rog a nu mi se lua în nume de rău adjectivul. Căci asta înseamnă că Tudorel Urian scrie bine și se citește bine; are "cîrlig". Îi începi un articol, dar îl și duci pînă la capăt. Textele lui sînt în primul rînd oneste, adică dau cititorului și o corectă imagine a cărții, etapă primă, obligatorie, pe care o mare categorie de critici o uită și apoi pune cartea în discuție, etapă se-

cundă, pe care o uită altă mare categorie de critici. Ce crede Tudorel Urian despre critica aflați la pagina 198.

Gabriel Dimisianu, *Amintiri și portrete literare*, Ed. Eminescu, București, 280 p.

Am citit multe dintre evocările din acest volum în *România literară*. Acum, textele au trecut, pentru mine, proba cărții bune: le-am citit și a doua oară cu mare plăcere. E vorba fie de personaje care au avut momentul de glorie în interbelic și sînt prinse în secvențe de după al doilea război (Vianu, Arghezi, Ury Benador, Streinu și Cioculescu etc.), fie de tinerii anilor '50 (Paul Georgescu, Ov.S. Crohmălniceanu, Sorin Titel, Ștefan Bănuțescu etc.), fie de momente din copilăria braileană și tinerețea bucureșteană a autorului. Cartea beneficiază de atuurile omului Dimisianu: un umor de o calitate cu totul aparte, cumva armonizat cu mersul lumii și scos direct de acolo, din ironia sorții și solidarizarea cu personajele.

(continuare în pag. 31)

teatru

Cercul și fluviul

LA ÎNCEPUTUL acestei luni se împlinesc cinci ani de când s-a stins din viață marele regizor, teoretician, întemeietor de școală și de direcție în teatrul european și nu numai, JERZY GROTOWSKI. Un nume care a însemnat mai mult decât un stil de a gândi și de a face teatru, de a cerceta și de a studia jocul actorului, toate valențele acestui esențial protagonist. Acum câțiva ani, Teatrul Act a inițiat și a găzduit un colocviu sau, mai degrabă, o întâlnire în care Grotowski a fost tema dezbaterilor și confesiunilor. Michelle Kokosowski și George Banu de la Academia Experimentală de Teatru de la

Paris, Monique Borie, personalități importante ale culturii universitare franceze care l-au cunoscut bine pe Grotowski, precum și unul dintre colaboratorii lui, actorul Zygmunt Molik au venit la București, dezvăluind în intervențiile lor ceva din spiritul neliniștit al lui Grotowski. Tot atunci, Editura Unibet publica pentru prima oară în limba română cartea fundamentală a lui Grotowski, "Spre un teatru sărac". În traducerea lui George Banu și a Mirelei Nedelcu-Patureau. Cîteva zile de neuitat. Ca să nu trecem, în graba noastră cotidiană, peste acest început de ianuarie și peste semnificațiile lui, publicăm un text foarte special semnat de George Banu, scris acum, la cei cinci ani de când Jerzy Grotowski nu mai este printre noi. (M.C.)

Să cauți originile

A BROOK, ca și la Grotowski, recunoaștem aceeași căutare a originilor, origini ale teatrului și ale vieții, și aceasta presupune o atracție fundamentală pentru viziunea organică a lumii. La ei ceea ce contează e unitatea lumii, unitatea dinaintea separării. Aici artificialul este exclus, căci prin recunoașterea în celălalt, dincolo de diferențe, se afirmă tocmai nevoia de unitate, ca în nopțile în care ne con-

vină prin teatru la viață, nu la viața cotidiană, ci la o viață concentrată.

La Brook atracția pentru teatrul naiv se explică prin viziunea organică a lumii, viziune ce definește pe toți artiștii care aspiră la uniunea cu lumea și cosmosul. Naivitatea e de obicei o vocație înăscută și nu obținută, și în acest sens Brook se înrudește mai degrabă cu Paul Klee, devenit naiv, ca și el, prin decizie, și nu cu Le Douanier Rousseau, naiv nedeliberat. La Brook, naivul e o împlinire și nu o premiză: el descoperă astfel ceea ce îl poate salva.

Aceste gânduri ne trimit în mod obligatoriu la Schiller și la celebrul său text despre *Poezia naivă și sentimentală* unde consideră că artistul naiv e un însetat de unitate. Un asemenea artist se dezinteresează de arta ca producție de obiecte noi, fabricate, căci "natura trebuie să fie victorioasă" pentru a umili artificialul și construcția explicită. Artistul naiv captează viața care trebuie să apară ca "o manifestare a spiritului care se află într-o armonie eternă cu sine însuși". Aceasta presupune o mișcare dublă. Pe de o parte, reînnoirea către familie și casa maternă, deci către unitatea primordială, și pe de altă, o luptă contra aluviunilor și a nevrozelor care dezorganizează individul. Schiller trage următoarea concluzie: pentru artist, naivul este "în același timp o expresie a copilăriei pierdute și în același timp a împlinirii în ideal". Astfel nostalgie și proiect se confundă.

Pentru artistul naiv echilibrul de sine e primordial, căci doar astfel el poate ajunge la viziunea organică a lumii. Schiller, la rîndul lui, confirmă ideea

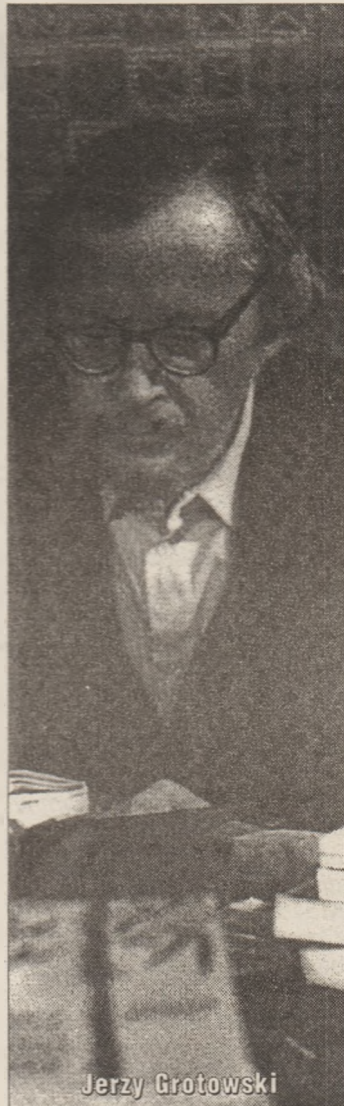
naivului cucerit, nu a naivului dat, a naivului obținut prin luptă. Artistul naiv, "naiv primordial", adoptă deviza poetului german: Să nu-ți fie frică de haosul din afara ta, ci de haosul din tine, aspiră la unitate, dar nu o caută în uniformitate; aspiră la odihnă, prin echilibru și nicidecum renunțînd la activitate". Iată ceea ce Brook caută și obține după ani întregi de luptă: o unitate în mișcare, unitate ce nu inobilează creația, dar în același timp aduce calmul ce exclude accidentele unei lumi "amăgitoare". Naivul e calea către fundațiile omului.

Artistul naiv temperează subiectivitatea pentru a obține perfecția senină a materiilor șlefuite de natură zeci de ani. Acesta era visul lui Brâncuși. Acesta e visul lui Brook. Unul vrea să creeze sculpturi, celălalt spectacole "pe care să le putem percepe dintr-o singură privire" și înțelege "fară a se servi de ajutorul limbii".

Între afirmație și dispariție

PENTRU BROOK, teatrul se distinge de viață prin diferența de concentrare. "Dacă există o diferență între teatru și viața reală... aceasta va fi întotdeauna o diferență de grad de concentrare" spune Brook care concluzionează: "ceea ce favorizează concentrarea este just, ceea ce o perturbă nu e". Iată-i profesiunea de credință.

Concentrarea presupune existența unui loc unde "fiecare gest își revela semnificația" pentru ca cel mai îndepărtat spectator să-l sesizeze. Aceasta presupune o restrîngere a publi-

Jerzy Grotowski

cului pentru a obține echilibrul între colectiv și individual, între masă și spectator. Brook nu vrea să se adreseze nici unor săli vaste cum le dorea Piscator pentru "teatrul politic", nici să reducă publicul la maximum pentru a realiza un "teatru elită" cum cerea Grotowski. Nici pierdut în mulțime, nici în singurătate – acesta e statutul spectatorului în teatrul lui Brook. Nu mai mult de cinci sute de spectatori, spune el, căci acest număr care produce o intensitate excepțională și transformă spectatorul. Astfel energiile circulă în contextul unei concentrări maxime. Concentrare care permite teatrului să depășească stadiul expresiei fragmentare pentru a se afirma ca "un mic univers" unde "percepțiile devin mai vii ca în viață". Atunci teatrul devine o formă concentrată de viață, "o bună, o puternică viață".

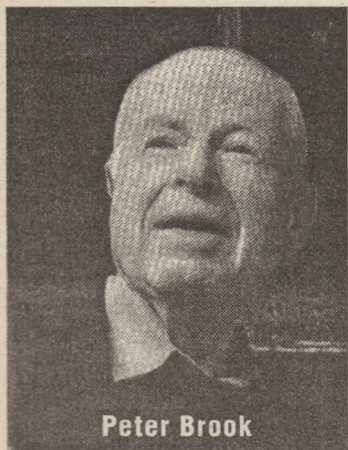
În biroul lui Brook nu e agățată decât o singură fotografie: grupul său reunit în cerc. În programul *Tragediei lui Carmen* redescoperim interpretii dispuși în cerc. În Australia, aceeași imagine se impune, cercul, mereu cercul. În Africa,

mărturiseste Brook, ceea ce a căutat a fost tocmai posibilitatea de a face teatru pornind "de la acest punct zero pe care îl constituie un grup de oameni dispuși în cerc". Cercul favorizează concentrarea acțiunii dramatice, el reduce lumea pentru a o elibera apoi. Teatrul lui Brook vrea să fie simplu "în măsura în care cercul este simplu fiind în același timp simbolul cel mai încărcat de sens". Oare un maestru – caligraf nu-și demonstrează, în interiorul unei minăstiri japoneze, perfecțiunea desenînd cercul perfect?

La Grotowski, dimpotrivă, cu timpul, s-a impus un anume dezinteres pentru concentrare în favoarea unei pasiuni care îi e proprie, pasiunea pentru fluiditate, expresie supremă a vieții. Brook caută unitatea organică a vieții, ridicată la un nivel incandescent, în timp ce Grotowski se îndepărtează de teatru încercînd să regăsească prin "acțiunile" sale mobilitatea fluviului. Un fluviu care e diferit de cerc, căci, dacă Brook "a rămas, cum o spune el însuși, la marginea pădurii, Grotowski a vrut să dispară în inima ei pentru a deveni anonim și fecund. "Cînd eram tînăr, mi s-a spus că riul Merl care-și are izvorul în Munții Hindukus curge pînă cînd ajunge în deșert unde, la un moment dat, dispare. Acolo apare o oază" povestește Grotowski. Parabola fundamentală.

Cercul e încă o formă de afirmație, fluviul una de dispariție. Această complementaritate explică, poate, de ce Brook și Grotowski au constituit "marea prietenie" a acestui sfîrșit de secol. Ei sunt indisolubili. Pentru mine de asemeni. Brook mă reconciliază cu teatrul, Grotowski mă atrage spre acel altundeva unde poate... Unul ne invită să rămînem aici, altul să ne îndepărtăm. Cercul și fluviul.

George Banu

Peter Brook

fundam cu bolta cerului sau ne pierdem în pădurea întunecată. Teatru al unității. De aceea caută ei amîndoi originile care satisfac tocmai această foamă de unic.

Brook are nevoie de adevărul în act, nu acest adevăr cinematografic la care visează toți regizorii de teatru care vor să facă film, ci adevărul teatral, adevăr al relațiilor, al corpului, al acestor cuvinte "calde" pe care scena le exaltă. "Ceea ce mă interesează, spune el, e să dau viața unei lumi și nu să o manipulez". Brook caută să par-

Ryszard Cieslak, actorul emblematic al lui Grotowski

dans

Interviu cu Cosmin Manolescu

Paradis serial

Faceți parte din generația care, în ultimii treisprezece ani, a avut cea mai bogată activitate pe tărâmul dansului. V-am cunoscut evoluția încă de pe vremea Liceului de Coregrafie „Floria Capsali” din București, pe care l-ați absolvit în 1988. După aceea ați urmat și cursurile Universității de Artă Teatrală și Cinematografică, secția de creație coregrafică, terminată în 1996. Cu ce au contribuit la formarea dumneavoastră aceste două instituții de învățământ?

Datorez mult Liceului de Coregrafie și întâlnirii cu Ioan Tugearu, care mi-a fost profesor în special în primii ani de școală. Aici am învățat alfabetul dansului clasic și modern, am avut șansa să dansez pe scena Operei Naționale (e adevărat, numai în roluri de figuratie sau în cadrul spectacolelor de final de an), am descoperit practic mirajul dansului. Dansul m-a atras de la o vârstă fragedă: la 6 ani dansam în fața televizorului pe muzica Nadiei Comăneci, la 8 ani începeam cursuri de dans în orașul meu natal Săcele (de linga Brașov), iar la 9 ani eram acceptat, în urma unui concurs, în primul an al Liceului de Coregrafie din Cluj. Deși am avut calități fizice foarte bune pe perioada școlii, nu am fost o stea a dansului și nici nu am excelat într-un fel, asta poate și din cauza sistemului de învățământ, care era interesat doar de lansarea și pregătirea stelelor. Din păcate, UATC nu a reprezentat un moment important în formarea profesională. În special din cauza programei slabe de învățământ și a profesorilor de la Catedra de Dans. Facultatea era (și cred că mai este și acum) orientată foarte mult spre teorie (existau cursuri de istorie a dansului, muzicii, artelor plastice, teorie muzicală etc.), însă cursuri practice lipseau aproape cu desăvârșire. Examenele noastre de an erau realizate în mare parte din obligație și nu din plăcerea de a experimenta sau de a găsi noi formule de limbaj coregrafic. Am avut însă și profesori foarte buni ca Anca Mândrescu (dans clasic și istoria artelor) sau Corneliu Cezar (teorie muzicală) de la care am învățat multe. Formarea mea profesională pentru dansul contemporan a avut loc cu adevărat în urma întâlnirii cu dansul francez în cadrul proiectului La

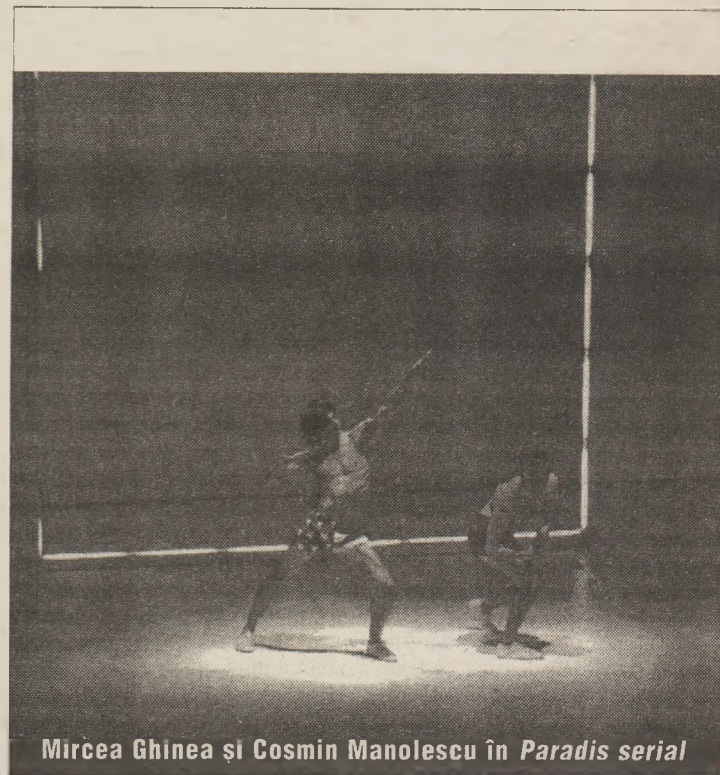
danse en voyage și a colaborării cu coregraful francez Christian Trouillas. Un al moment important l-a reprezentat întâlnirea mea cu dansul american la festivalul America Dance Festival (1994), unde timp de 6 săptămâni am lucrat câte 6-8 ore zi cu diferiți coregrafi și am văzut numeroase spectacole prezentate de companii americane și europene recunoscute.

Anul 1996 a fost unul deosebit de important: ați absolvit cursurile masterului „Management des Entreprises Culturelles, programul ECUMEST” și v-ați creat propria companie, Compania de dans DCM. Ulterior, Fundația culturală Proiect DCM (Dans, Cultură, Management). După acest moment și pînă astăzi, ați fost în paralel, dansator, coregraf și manager. Această din urmă calitate v-ați exersat-o nu numai pentru propriile dumneavoastră creații, ci și pentru întreaga mișcare de dans contemporan de la noi, împărțind, o vreme, această activitate și cu Centrul MAD. Dar acest centru și-a încetat o vreme activitatea în acest an. Cum reușiți să mențineți un echilibru între aceste trei direcții cu atât mai mult cu cât, în calitate de manager, ați organizat la București nu doar spectacole, ci și festivaluri internaționale, cum este cel recent încheiat București. VEST 2003?

Este extrem de obositor și de dificil să fii și artist și manager, să fii și pe scenă și în culise, aproape în același timp. Însă timpul prezent, cu toate transformările rapide ale societății, ne obligă uneori să facem și lucruri mai puțin plăcute. În ultimii ani, mi-am dedicat timpul și energia în principal activității de manager, apărând foarte puțin pe scenă în calitate de dansator și coregraf în concediile mele sau în pauzele dintre festivaluri. Recent însă, am luat decizia să apar pe scenă mai des, să realizez mai multe spectacole, să-mi dedic mai mult timp proiectelor artistice. Îmi doresc din toată inima să dansez mai mult și să mă întâlnesc mai des cu publicul, în postură de creator. Se pare că ultimul meu spectacol Paradis serial m-a ajutat în acest sens, pentru că anul 2004 se arată foarte încărcat cu reprezentații, ateliere și proiecte coregrafice noi.

Revin asupra activității de manager, care mi se pare prodigioasă și cu rezultate de necontestat. Cum ați reușit, într-un timp scurt, să vă faceți relațiile necesare pe plan internațional și să atrageți atenția atâtor instituțiilor și organizatori de festivaluri din străinătate asupra dansului românesc? În anul 2002, după prima ediție a festivalului BucurESTi Vest, o serie întreagă de dansatori și coregrafi au fost invitați și susținuți de diverse organizații internaționale să prezinte și chiar li s-au subvenționat producțiile proprii? După câte știu, același lucru s-a petrecut și după ediția a doua. Care sunt noile perspective?

Succesul pe plan internațional se datorează, în principal, valorii și talentului tinerei generații de coregrafi din România. Într-o primă etapă, am încercat să sprijin creația românească și în special pe tinerii coregrafi, colegi de generație cu mine. În perioada 1997-2001, cred că am produs sau co-produs peste 20 de spectacole sau piese coregrafice. Concomitent am început o campanie internațională de promovare a dansului românesc, realizată în special prin intermediul întâlnirilor internaționale la care am fost invitat să particip, în calitate de membru al unor importante rețele culturale: IETM, Aerowaves, Danse Bassin Mediteraneen. În a doua etapă, în anul 2001-2002, am lansat un program intitulat „dans.ro” prin care am realizat și distribuit în străinătate peste 200 de casete video promoționale, 1000 de CD-Rom-uri, buletine informative, am participat cu un stand propriu la Târgul Internațional de Dans de la Düsseldorf (2002). Am încercat să am o atitudine pozitivă, să prezint realist scena coregrafică românească. Anul acesta, la Platforma dansului balcanic de la București au fost prezenți peste 60 de programatori, directori de festivaluri, jurnaliști sau artiști din străinătate, ceea ce demonstrează că există un interes pentru dansul românesc și balcanic. Însă acest lucru se întâmplă repet, datorită calității creațiilor românești. În perspectivă, dansul contemporan românesc se menține într-o curbă ascendentă, deși în interior comunitatea este măcinată de orgolii meschine și lupte interne. Anul

Mircea Ghinea și Cosmin Manolescu în Paradis serial

2004 va aduce, în continuare, spectacole românești pe scenele unor importante festivaluri din Franța, Finlanda, Cehia, Portugalia etc. Pe plan intern, sper din toată inima ca dansul să își recapete locul pe care îl merită pe scena culturală românească. Mai sunt multe de făcut, însă deschiderea recentă a Ministerului Culturii către sectorul independent mă face să fiu optimist.

Ați creat în ultimii ani mai multe piese coregrafice, singur sau în colaborare, cum a fost Human Zoo împreună cu Marie Gabrielle Rotie din Marea Britanie. Care credeți că au fost cele mai fructuoase întâlniri ale d-voastră cu alți interpreți și creatori?

Din păcate, în ultimii ani, am avut foarte puține întâlniri artistice din postura de dansator și coreograf. Cea cu Marie Gabrielle a fost importantă, însă și extrem de dificilă, având în vedere deosebirile existente în maniera noastră de lucru. Cele mai importante întâlniri au fost cu coregrafi francezi Christine Bastin, Dominique Bagouet și Christian Trouillas, iar mai recent întâlnirea cu coregraful japonez Ko Murobushi, care mi-a fost profesor într-un atelier la Viena.

Cum se conturează anul 2004?

Planurile mele de viitor sunt legate în principal de scenă și de studioul de dans. Agenda mea profesională pentru 2004 este aproape finalizată. Peste câteva zile voi pleca într-un turneu american în care voi susține 5 spectacole la New York și San Diego. În luna februarie voi

conduce un atelier pentru dansatori profesioniști la Philadelphia, iar în luna martie voi conduce un atelier pentru elevi la Uzes, în Franța. În martie voi pleca în Finlanda pentru a începe repetițiile la un proiect internațional; în care voi colabora cu Roberto Cassaroto (Italia) și Kira Riikonen (Finlanda), care va avea premiera probabil în luna septembrie. În perioada mai-septembrie voi pleca cu compania mea într-un turneu european în care voi prezenta spectacolul Paradis serial în festivaluri importante, la Praga, Uzes, Porto, Lyon etc. Începând din toamnă, voi începe să lucrez la următoarea mea producție ce va avea premiera în aprilie 2005.

O întrebare care vi s-ar putea părea curioasă, dar răspunsul la ea ne-ar prinde bine tuturor, în aceste vremuri agitate. Cum reușiți să vă păstrați totdeauna zâmbetul pe buze, chiar și atunci când în activitatea de organizator de festivaluri apar complicații tehnice și/sau financiare, aparent de nerezolvat, sau atunci când sunteți atacat, necolegial, sau cum se spune în box, primiți lovituri sub centură?

Viața mea personală, extrem de împlinită, mă ajută să trec ușor peste momentele profesionale dificile. În ceea ce privește atacurile necolegiale, consider că ele apar întotdeauna acolo unde există realizări importante și că ele sunt lansate de cei incapabili să se adapteze schimbărilor și evoluției dansului contemporan românesc.

A consemnat
Liana Tugearu

Wonderful

W

ONDERFUL e ultimul cuvânt al cărții lui Lucian Pintilie. În punc-

tu de pornire, cuvântul se leagă de o întâmplare trăită de regizor în '65, în Anglia, când, la o proiecție cu sala aproape goală la *Duminică la ora 6* (8 spectatori în total, printre care nici unul din delegația română, "pentru că aveau din țară adresa unui shop cu chiloți ieftini") s-a prezentat un domn distins, cu figură de "englez arhetipal" ("Câte sute de ani s-a lucrat la cizelarea acestui profil?"), fost combatant și operator în primul război, folosit de gazde, probabil, "ca afiș în relația cu alte cinematografii comparabile (bulgărești, tadjikistane, turcești, nord-coreene etc.)" și care, în mai puțin de 10 secunde, adoarme (scenă trăită și povestită de regizor, ca multe altele, cu un fastuos masochism).

La sfârșitul proiecției deschide ochii, se ridică, "este exact atât de înalt cât este calculat să fie", zice Pintilie, "și spune, privindu-mă în ochi, *Wonderful*. Apoi îmi întinde mina, capul îi cade în piept, retezat, îl ridică instantaneu, îmi strânge mîna ca unui adversar de luptă, pe care-l admiră. Și spune încă o dată *Wonderful*." ... Peste o jumătate de pagină și peste un salt de vreo 40 de ani de la această întâmplare, Pintilie propulsează scurt, cu un umor suprarrealist, acel "*Wonderful*" conjunctural în zona unei "farse transcendente", care e însuși scenariul nostru existențial, un fel de *malentendu* cosmic, derizoriu și totuși "*Wonderful*". Un scenariu care respiră beckettian; "Il n'y a rien de plus drôle que le malheur" (e motto-ul cărții, și un cifru al "supraviețuirilor" lui Pintilie). Acest cuvânt, "wonderful", este, poate, (deci nu sigur) "*rosebud*"-ul lui Pintilie (dacă tot apare în carte, la un moment dat, cu blîndă autoironie, expresia "delirul Citizen Kane"). În jurul acestui "wonderful" ar avea, cred, de cercetat și de glosat psihanalistii viitorului; spun ai viitorului, pentru că cei ai prezentului oricum n-ar avea nici o șansă să se apropie de Lucian Pintilie. Bine baricadat în propriul "bricabrac", Pintilie se supraveghează pătimaș pe sine însuși, pînă la ultima virgulă, deși, la un moment dat, afirmă: "Mă opresc și recitesc ce-am scris. Ce sînt ororile astea pe care le scriu despre mine și care-mi procură o evidentă plă-

cere?"... "Ororile" sînt, psihologic vorbind, livrări în doze homeopatice ale *sinelui*, mereu "transfigurate", mereu propulsate pe orbita celui cosmic "wonderful"... Destinul nostru este destinul miturilor pentru care am optat, zice Pintilie, evocînd parabola-mit a privitorului care, sedus de frumusețea unui peisagiu zugrăvit, pătrunde în interiorul lui, dispare după o colină și nu mai reapare niciodată: "Ce privilegiu să te poți sustrage, iradiat de vraja erotic-letală a unei opere de artă, legilor fizice, cele cunoscute cel puțin, să pășești pragul ingeresc al anti-materiei, să dispari în spatele colinei, să-ți construiești propria eternitate și s-o eviți pe cea impusă, concentraționară, cu miros de formol"... Citînd cartea, nu poți să nu recunoști, încă o dată, ceea ce știai de mult: că Pintilie e un maestru al acestui *privilegiu*, privilegiul de a te "sustrage", privilegiul de a-ți trăi viața absorbit de artă, undeva "în spatele colinei". Deși are, cum zice (cu un sarcasm auto-flagelant în perpetua ciocnire cu un narcisism robust), "o biografie de «artist interzis», excepțional de densă, de pitorească, Pintilie își trage această biografie - cu pitorescul ei cu tot, cu șirul năucitor de vizionari, de interziceri și de tovarăși, de la Ceaușescu pînă la un Potîngă sau un Topor sau alte cozi de topor - tot acolo, "în spatele colinei"... O spaimă străveche (spaima de moarte) "m-a făcut, la 12 ani, să fug de-acasă, într-o noapte, la gară, unde spectacolul carnavalesc și sublim vulgar al copiilor vagabonzi a calmat isteria mea metafizică. Această fugă «tolstoiană» a mea (după cum observați, toate experiențele fundamentale eu le-am lîchidat încă din pubertate) a fost primul meu exercițiu de exorcizare a morții, prin terapeutica derizoriului". Terapeutica derizoriului a funcționat, "wonderful", căle de o viață, cale de o artă. Cît despre "lichidarea experiențelor fundamentale", aș spune, invers, citînd cartea, că Pintilie a rămas un copil mare (v. și "poza cu pușca" de pe copertă), de la care ne putem aștepta să fugă, în orice noapte, la gară!

Bricabrac sfidează genurile; nu e nici jurnal de regizor, nici carte de memorialistică, nici de eseuri, nici de proză - și e cîte puțin din toate. În această sfidare a genurilor stă frumusețea cărții, dar și vulnerabilitatea ei. Rămîn la părerea mea (în ciuda

seducătoarei argumentații a autorului, de la pg. 158) că toată acea masă de citate din cronici joacă rol de balast; din cauza lor, cartea pare "supraponderală", seamănă cu un avion supersonic care nu poate lua înălțime din cauza gabaritului depășit. Pintilie se declară copleșit de hirtii și intră într-un război cu hirtile, război pe care, cu bună știință, îl pierde. Fotografiiile (din spectacole și din filme) sînt de o expresivitate neobișnuită în "literatura de specialitate" de la noi, păcat însă că par, de multe ori, aruncate cu furca, *paralel* cu textul, în afara și nu în inima lui. În rest, nu e pagină, în această carte de peste 500 de pagini, în care să nu găsești ceva interesant, ceva de subliniat, ceva ce ar trebui, neapărat, citat. (Am rămas, "în consecință", cu un teanc de foi pe care mi-am extras "citatele obligatorii"!"). Pentru "intelectualul român" încă recalitrant la o anumită idee de altitudine culturală a cinematografului, cartea poate funcționa ca un șoc revelator. Pentru studenții la teatru, e o carte care ar trebui citită cu lupa; dacă talentul nu e molipsitor (deși cred că uneori e), poate e molipsitoare acea forță de a trage totul "în spatele colinei", forța ca - după "o adolescență alcoolică și apolitică" - să nu te lași cumpărat sau devorat de nimeni, forța de a nu transforma vremurile în circumstanță atenuantă, forța de a-ți regăsi umorul muncind, muncind, muncind ... Parcurgînd această carte stufoasă, ca o pădure în care ai senzația că riști să te rătăcești, dacă nu să te mînințe lupul, realizezi, printre altele, că Pintilie a muncit enorm (inclusiv în cei 18 ani de "exil confortabil"). Forța de a-ți asuma un destin dificil: "Nu e nimic mai dificil decît de a te plasa într-un spațiu care să fie în același timp unitar și dislocat (Teatru și Film, România și Europa)".

DESCOPERI, în acest "bricabrac" din proprietatea unui mare regizor, personaje și povești antologice (*Clody*, Paradoxul fragilității), inserții fulgurante de biografic (accidentul de mașină, moartea mamei), inserții de politic ("normalitatea e cel mai utopic proiect care se poate imagina în România"), obsesii legate de teatru și de film ("perfecționismul nevrotic", degradarea spectacolului în timp, epuizarea unor proiecte în

"trancăneală"), sau de rolul Franței în salvarea și recuperarea și lansarea artistului redus la tăcere acasă, sau alte obsesii legate de acest "acasă" ("sînt surprins, surprins plăcut, de monotonia obsesiilor mele"), portrete de epocă și "scandaluri" istorice. De pildă, scrie George Banu, scandalul "*Revizorul* desparte în două istoria teatrului românesc de după război și pînă în '89, anul atîtor prăbușiri". Așa cum în teatrul românesc se poate vorbi de "înainte și după *Revizorul*", în filmul românesc se poate vorbi de "înainte și după *Reconstituirea*"; i-a fost dat lui Pintilie să fie autorul celor două borne (sau bombe) incendiare ale unei culturi. Cu prețul de cost aferent; de pildă, 22 de ani distanță între două premiere de film în România... Totul e "relatat" într-o mare varietate de registre, de la cel pamfletar (v. episodul Cristian Tudor Popescu) la cel suav (v. episodul cireșului pîndit cînd înflorește); predominante sînt unghiurile "grotești și insolite", veselie sfîșietoare și registrul derizivității. "Scopul derizivității mele nu este acela de a sabota pateticul, ci de a-l ambigua" (extrag dintre "citatele obligatorii"). De pildă, în lumea pervers-carnavalescă a acelor ani se declanșează, ca un straniu mecanism, așa-numitul *privilegiu al interzicerii*... Pintilie nu a "suferit îngrozitor" cînd a fost

interzis, ci "cînd am tranzacționat cu puterea și mi-am porcăit spectacolele, cînd am înecat în closet copilul ăla genial, înaripat, care era *Proștii sub clar de lună*... Tot din mulțimea de citate obligatorii aflăm că "itinerariul meu «ieșit din comun», cum spuneți - atribuit îndeobște rezistenței mele față de aparatul de represiune totalitară -, are la origine ceva mult mai simplu, un soi de «dandysm» provocator, izvorit din revelația că «ei» sînt mult mai fragili, mai proști, mai înspăimîntați decît se crede, și că un elementar gest de demnitate le încurcă toate ordinarile care afîșează existențele noastre. Un om e liber cînd hotărăște să fie liber"... În altă parte, cînd amintește, cu o recunoștință neamortizată de timp, de rolul jucat de Monica Lovinescu într-un moment hotărîtor, Pintilie spune: "Dacă n-aș fi pustiit cum sînt, și aș putea să mă rog, m-aș ruga în fiecare seară pentru ea". Parafrazîndu-vă pe dumneavoastră, domnule Pintilie, cred că un om se poate ruga cînd hotărăște să se roage.

Una peste alta, magicianul Pintilie își transformă bricabrac-ul într-o imagine "de sfîșiere pirandelliana între personaje și actori joc și ficțiune viață și formă".

Eugenia Vodă

plastică

Infernul bine temperat al unui pictor naiv

EUGÈNE Ionesco a fost un pictor copilăros, care se arunca febril asupra tuburilor cu culori și picta 50 de guașe pe zi. Pictura sa nu e copilăroasă.

Eugène Ionesco a fost un pictor naiv, care se mira în fața imaginilor ieșite din propriul penel. Pictura sa nu e naivă. Ca printr-o transfuzie de sânge, își extrage vitalitatea din corpul robust al operei scrise. Atunci când Ionesco a obosit să scrie, s-a apucat să picteze. "J'en avais assez de mots après trente ans de pièces". A obosit să scrie, sau cuvintele – cuvintele lui, sau pur și simplu cuvintele – au obosit?

Ca pictor, Ionesco a pornit de la zero. A transferat însă în pictură toate ideile și obsesiile pe care până atunci le exprimase în scris, transformându-le în imagini. Or, după cum remarcă undeva scriitorul devenit pictor "[...] l'image est beaucoup plus parlante que la littérature ou le discours abstrait."

Miracolul picturii lui Ionesco: întâlnirea dintre temele literaturii ionesciene (angoasa morții, căutarea absolutului, a lui Dumnezeu, destinul omului-marionetă etc.) și mâna de pictor naiv a lui Ionesco.

Zürich. Din tramvaiul 10, care coboară pe Universitätsstrasse zăresc, pentru o fracțiune de secundă în vitrina galeriei de la numărul 9, un tablou; culorile primare, intense, linia neagră, robustă lasă pe retina în mișcare o impresie puternică. La prima ocazie mă opresc o clipă în fața vitrinei. Când citesc în colțul din dreapta jos al guașei (sau litografiei?) *Eugène Ionesco* (în creion), clipa se transformă în lungi minute de contemplare, urmate de impulsul de a intra în galerie. Intru în vorbă cu proprietara, doamna Lily Brülisauer, care îmi ghicește în cinci minute naționalitatea. Îmi arată apoi, sprijinite de pereții a trei încăperi, pe mai multe rânduri, în rame albe, cuminiți, guașe și litografii de Ionesco.

Amprenta picturii lui Ionesco: tensiunea dintre naivitatea expresiei și gravitatea subiectelor; tematica ionesciană, rafinată printr-o expunere repetată, până când scrisul s-a tocit, confruntată cu prospețimea culorilor și formelor picturale ale unui pictor autodidact.

Naivitate: robustetea culorilor primare și a negrului care adesea

le delimitează, lipsa de inhibiție, geometricul, spontaneitatea, elementarul liniei, bidimensionalitatea (lipsa de adâncime) compoziției.

Rafinament: umorul, tensiunea contrariilor linie (negru)/suprafață (culoare), natura aproape absentă, debilă sau antropomorfizată, prezența, în multiple deglizări, a portretului pictorului în tablou.

Laconic, paradoxal și plin de umor, Ionesco se autodefineste cu precizie: "Sunt cel mai intelectual dintre pictorii naivi."

Cu apetitul și cu siguranța cu care un copil de "treizeci și trei de luni" desenează un omuleț, Ionesco pictează trupuri-capete, cu (sau fără) mâini și picioare, capete roșii, rotunde care plutesc pe fondul în culori aprinse, monștri cu mai multe capete, capete cu mai mulți ochi, cruci, figuri geometrice, broaște valsând, insecte văzute la lupă, plante anemice, pictează orice. Omuleții aceștia diformi, viu colorați (sau reduși la o simplă siluetă neagră) dansează, jonglează, se plimbă cu familia, se luptă (fără scop), merg la școală, iată-i chiar la ora de sport, aleargă, se lasă dominați de un "maître d'école" tiranic, cu chipul triumfiar de pasăre de pradă, sau de o teribilă "méchante dame" - înconfundabilă reprezentare a morții.

Este oare acesta iadul, universul coșmarec al lui Bosch, al căru discipol Ionesco se declară? Doamna Brülisauer, care observă prin vitrina galeriei o mulțime de lume trecând pe stradă crede că litografiile sprijinite de pereți reprezintă lumea pur și simplă, lumea de pe stradă, de aiurea. Lumea, așa cum o poate vedea oricine, oriunde.

"La peinture est pour moi, elle est encore, une thérapeutique. Elle calme mon angoisse, mes multiples angoisses qui sont terribles. Elle sont innées, comme chez toutes les hommes, seulement les proportions qu'elles prennent chez moi dépassent toute autre angoisse connue. [...] de grands chagrins, l'âge, plutôt la conscience de mon âge quand je regarde en arrière [...] ont aggravé à tel point mon ou mes angoisses, que je vis dans un monde infernal".

Cum ar fi arătat lumea infernală a acestui superangoasat dacă ar fi fost un pictor sânguinos, un pictor academic? Din fericire, Ionesco n-a fost un pictor profesio-

nist și cu atât mai puțin pictor academic. Naivitatea lui, ca pictor, temperează infernul generat de o imaginație demnă de un Bosch. Lumea infernală a pictorului naiv Ionesco e lumea pur și simplă, lumea de pe stradă, lumea de aiurea. Lumea așa cum o vede oricine: plină de umor, de tandrețe, de cruzime, dezolantă, sumbră, colorată, cu o mulțime de fețe, din ce în ce mai puțină natură, o lume din ce în ce mai violentă, mai absurdă, dar din care, culoarea și imaginarul mai fac, încă, parte; ca și angosele, de altfel.

St. Gallen. La Galeria Erker (care-și trage numele de la balconul închis care-i împodobește fațada, unul dintre cele 111 care mai supraviețuiesc, răspândite în orașul vechi) amintirea lui Ionesco e încă vie. Fiecare vizită la Galeria Erker, în al cărei atelier de grafică Ionesco a găsit ambianța ideală de lucru, era marcată de articole în ziarul local, toate păstrate de Doamna Noto, care se ocupa de primirea sotiilor Ionesco. Înconjurată de litografii, de cărți în ediții bibliofile și de afișele expozițiilor succesive organizate de Galeria Erker, Doamna Noto și-l amintește pe Ionesco ca pe un domn bătrân timid, retras, fără pic de morgană "academică".

Mulți scriitori și artiști celebri au luat drumul St. Gallenului, pentru a se întâlni, în chiar inima lui, la Galeria Erker. Inspirându-se reciproc, au scos împreună superbe cărți Martin Heidegger și Eduardo Chillida, Joseph Brodsky și Antoni Tâpies, Emil Cioran și din nou Chillida, pentru a numi

Eugène Ionesco

numai câțiva din cei mari. Ionesco s-a întâlnit pe sine însuși în mai multe cărți scoase la Editura Erker; prima, *Le Blanc et Noir*, e un text ilustrat prin mai multe litografii monocromatice. Înainte de a descoperi culorile, Ionesco mânua linia neagră viguroasă și expresivă, la care n-a renunțat nici atunci când verdele și roșul îl făceau să cadă sau să "urce în extaz".

"Finalement, je crois qu'au lieu de poursuivre, à travers l'art, la quête, la recherche absolue, je n'ai plus essayé que de surpasser mes rivaux. Et c'est là, la faillite, le naufrage spirituel. A la place de Dieu, ce qui me préoccupe, ce qui me tient trop à cœur, c'est la gloire littéraire, ou maintenant la recherche d'une simple maîtrise des formes, des couleurs, du dessin [...]."

În stăruința sa de a ajunge să stăpânească formele și culorile, Ionesco merge chiar până la a scrie despre ele. În *Fragment d'un traité pour les peintres autodidactes* putem citi: "Ainsi, lorsque je mets du vert à côté du noir, je tombe presque, – ou je monte, – dans l'extase. Le rouge et le noir se confrontent trop pour donner un certain équilibre, ils sont des

ennemies acharnés, sauf lorsque, par exemple, le vert vient les tempérer: noir, rouge, vert, cela va très bien ensemble, une harmonie contrastée, de nouveau, se crée. Cette association est bonne."

Regăsise Ionesco, poate, prin terapia culorilor, plăcerea scrisului? Notele sale de lucru din vremea atelierului din St. Gallen sunt, de fapt, literatură, evident literatură ionesciană: "Je m'aperçus qu'il ne fallait pas non plus négliger la diagonale du tableau, dont dépend la construction, afin d'obtenir l'équilibre de ces choses, de ces créatures qui sont là, sur la toile, sur le papier, et qui ne demandent qu'à vivre: c'est pour cela, pour qu'elles existent, que moi, leur peintre et leur dieu, je les ai fait naître."

Creația ionesciană se deschide prin placheta de versuri *Elegii pentru ființe mici*, în care, se pot discerne "câteva note de suprarealism" și se încheie, simetric, cu pictura sa, de asemenea influențată de suprarealiști și postsuprarealiști. Între aceste două isprăvi cu iz suprarealist e cuprins teatrul ionescian - o întreagă lume.

Marina Debattista

Note:

¹ Mă săturasem de cuvinte, după treizeci de ani de teatru. Interviu realizat de Christophe Artus cu ocazia expoziției Ionesco la Galeria La Hune Brenner din Paris (1992).

² Imaginea e cu mult mai grăitoare decât literatura sau discursul abstract.

³ Interviu realizat de Christophe Artus cu ocazia expoziției Ionesco la Galeria La Hune Brenner din Paris (1992).

⁴ Cât are Josette, eroina *Poveștilor pentru copii mai mici de trei ani*.

⁵ Pictura este, încă mai este pentru mine o terapie. Îmi calmează angosta, mulțimea de angoste, care sunt îngrozitoare. Ca la ceilalți oameni, ele sunt innăscute, numai că, prin proporțiile lor, angostele mele întrec orice angosă cunoscută. [...] necazurile, vârsta, mai curând percepția vârstei când privesc înapoi [...], au agravat angosta sau angostele mele într-o asemenea măsură încât trăiesc într-o lume infernală. Eugène Ionesco, *La main qui peint/Die Hand malt*. Erker Verlag, St. Gallen 1987, p. 12.

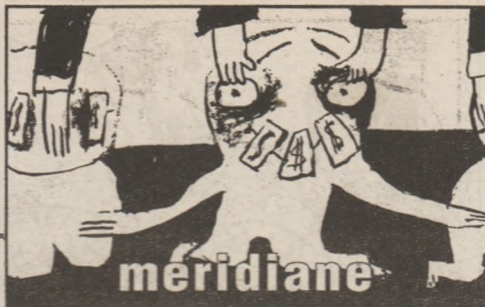
⁶ Până la urmă, cred că în loc să urmăresc, prin intermediul artei, căutarea, cercetarea absolută, n-am mai căutat decât să-mi întrec rivalii. Și în asta constă eșecul, naufragiul spiritual. Ceea ce mă interesează și

mi-e aproape de inimă, în locul lui Dumnezeu, e gloria literară, sau, acum, simpla încercare de a stăpâni formele, culorile, desenul. [...] Eugène Ionesco, *La main qui peint/Die Hand malt*. Erker Verlag, St. Gallen 1987, p. 16.

⁷ Astfel, atunci când pun verde lângă negru, aproape cad – sau urc – în extaz. Roșul și negrul se înfruntă prea tare pentru a duce la un anume echilibru, sunt dușmani înversunați, doar dacă, de exemplu, verdele nu vine să-i tempereze: negrul, roșul și verdele merg foarte bine împreună, o armonie contrastată se creează din nou. Această îmbinare e potrivită. Eugène Ionesco, *Trouver un peu d'espoir. Fragment d'un traité pour les peintres autodidactes*. Erker-press, St. Gallen 1985, p. 14.

⁸ Mi-am dat seama că nu trebuia să neglijez nici diagonala tabloului, de care depinde compoziția, pentru a obține echilibrul acestor obiecte, acestor creaturi, care sunt acolo, pe pânză, pe hârtie, și care nu vor altceva decât să trăiască: de aceea, pentru ca ele să existe, eu, pictorul și dumnezeul lor, le-am făcut să se nască. Eugène Ionesco, *La main qui peint/Die Hand malt*. Erker Verlag, St. Gallen 1987, p. 6.

⁹ "J'ai été influencé par les surréalistes et les post-surréalistes mais je suis le plus intellectuel des peintres naïfs." Interviu realizat de Christophe Artus cu ocazia expoziției Ionesco la Galeria La Hune Brenner din Paris (1992).

Avanpremieră editorială

Isaac Bashevis-Singer:

Șoșa

BERCHELNE-
RUL alergă în în-
tâmpinarea noas-
tră și ne conduse

în nișa unde Sam și Betty luau masa ori de câte ori veneau aici. Regretă, spuse el, că nu i-a mai văzut pe Sam și pe Betty de mult timp. Cu toate că era înainte de amiază, la unele mese erau așezați oameni care mâncau carne și pește și beau bere. Betty a comandat pentru ea cafea și prăjituri, iar pe mine m-a convins să iau ouă cu chifle și cafea. Chelnerul ne reproșă din priviri că am comandat un mic dejun întârziat în locul unui dejun timpuriu. De la celelalte mese eram priviți cu o anumită curiozitate. Betty arăta prea elegantă pentru un însoțitor ponosit ca mine.

— Cât timp a trecut, mă întrebă ea, de când nu ne-am mai văzut? Mi se pare că e o veșnicie de atunci. Sam vrea să mă întorc în America, da eu, în ciuda tuturor dezamăgirilor, m-am îndrăgostit de Varșovia. Ce aş putea face în America? La New York se știe tot ce se petrece oriunde. Cei de la sindicatul actorilor au auzit desigur că n-am realizat nimic aici și acțiunile mi-or fi scăzut mai jos decât oricând. Actorii stau la Café Royal și fac din țânțar armasar. Ce altă treabă au decât să bârfească? Unii dintre ei au strâns ceva bani în vremuri mai bune. Cei care nu au nimic capătă ajutor de la guvern. Vara, dau, timp de câteva săptămâni, spectacole în hotelurile din Munții Catskill. America a devenit o țară în care poți să nu muncești dacă nu vrei. Beau cafea și flecăresc. Bat toată ziua cărțile. Fără cărți de joc și fără cleveteli ar muri de plictiseală. Necazul meu este că nu-mi place jocul de cărți. Sam a încercat să mă învețe, dar nici numele cărților nu le-am putut deprinde. M-a împiedicat un soi de instinct îndărătnic. Tuțik, sunt aproape terminată. Mi-am jucat ultimul rol. Nu mi-a rămas decât să-mi iau zilele.

— Și tu?

— Cum adică? Vrei să te însori cu Șoșa pentru a face din ea o văduvă?

— Am s-o iau cu mine pe lumea cealaltă.

— Așadar, ești, cum se spune, sănătos tun și nebun de legat. În ce mă privește am încercat an de an să joc teatru și m-am împotmolit de fiecare dată. Pe lângă asta, sunt ceva mai în vârstă decât tine. Tu, însă, de ce ești atât de disperat? Scrii povestiri, nu piese de teatru. Ca dramaturg ești abia un boboc — dar plin de talent, cred eu. Uite, suntem serviți — eu cu prăjituri, tu cu ouă. M-am întrebat de ce condamnații la scaunul electric se mai obosesc să ia o masă îmbelșugată înainte de a fi executați. Cer o friptură în sânge și un desert rafinat. De ce nu le e indiferent unor asemenea oameni ce mai pun în gură, când peste o oră vor fi morți? S-ar zice că viața și moartea nu au nimic în comun. Te poți hotărî să mori mâine, dar azi mai vrei să mănânci ce-ți place și să dormi într-un pat cald. Ce gânduri ai de fapt?

— Vreau să scap pentru totdeauna din infecția asta uriașă.

— Doamne-Dumnezeule, pe vaporul cu care am venit în Europa nu mi-ar fi trecut nici o clipă prin minte că ambițiile mele neroade vor aduce pe cineva într-o asemenea stare.

— Betty, nu e vina ta.

— Dar a cui?

— Oh, toate laolaltă sunt de vină. Evreii din Polonia nu mai au scăpare. Când am spus asta la Clubul scriitorilor, m-au contrazis vehement. S-au lăsat prinși în mrejele unui optimism prostesc, dar eu sunt sigur că vom fi cu toții nimiciți. Polonezii vor să se desotorosească de noi. Ne socotesc o națiune înăuntrul altei națiuni, un corp străin și dăunător. N-au curajul să ne extermină ei înșiși, dar nu vor vărsa nici o lacrimă când o va face Hitler în locul lor. E sigur că Stalin nu ne va lua apărarea. De când există o opoziție troțkistă, bolșevicii au devenit cei mai răi dușmani ai noștri. Lui Troțki i se spune în Rusia „Iuda”. Fapt este că aproape toți troțkistii sunt evrei.

Dacă îi dai unui evreu o revoluție, el cere o altă revoluție — una permanentă. Dacă îi dai un Mesia, el mai vrea unul. În ce privește Palestina, lumea nu dorește să avem un stat al nostru. Tristul adevăr este că mulți evrei din ziua de azi nu mai vor să fie evrei. E, însă, prea târziu pentru o asimilare deplină. Oricine va câștiga războiul ce se apropie ne va lichida.

— Poate că-l vor câștiga democrațiile.

— Democrațiile sunt pe cale să se sinucidă.

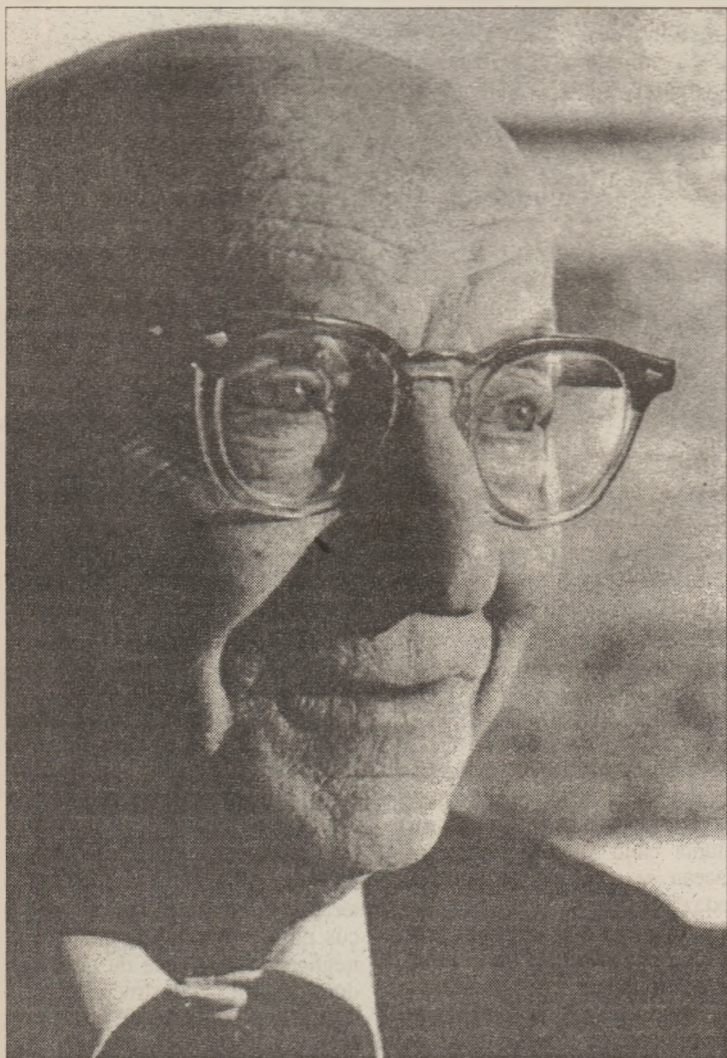
— Bine, nu-ți lăsa cafeaua să se răcească. Dacă nu te-ai hotărât s-o cari în spinare pe nătânga asta de Șoșa, ai putea ajunge ușor în America. Acolo, evreul se mai descurcă. Eu mă pot întoarce, dar gândul asta mă-nfioară. Sam nu poate rămâne nici o seară acasă. Trebuie să se ducă întotdeauna undeva — de obicei la Café Royal, unde se întâlnește cu scriitorii pe care-i finanțează și cu actrițele care i-au fost cândva amante. E singurul loc unde el este cineva. E de răs, dar există un singur locșor în întreaga lume — un restaurant de clasa a treia — unde se simte acasă la el. Mănâncă acolo plăcintele pe care doctorii i le-au interzis. Își umple burta în fiecare seară cu douăzeci de cești de cafea. Fumează trabuc după trabuc, știind bine că sunt o otrăvă pentru dânsul. Îmi cere să merg cu el, dar pentru mine localul acela e un cuib de șerpi. Cei de acolo m-au urât întotdeauna, iar acum m-ar mânca de vie. Teatrul evreiesc, la care Sam mă duce de două ori pe săptămână, a ajuns într-un hal fără de hal. Este un chin pentru mine să ascult glume răsuflate și să văd niște țate de șaizeci de ani făcând pe domnișoarele de optsprezece. Tristul adevăr este că nu există nicăieri în lume un loc unde să mă simt la largul meu.

— În privința asta suntem o pereche foarte potrivită.

— Am fi putut fi, dar n-ai vrut. Ce-i spui tu acestei Șoșa cât e ziua de lungă?

— Nu vorbesc mult.

— Ce e cu tine? Faci asta din masochism?

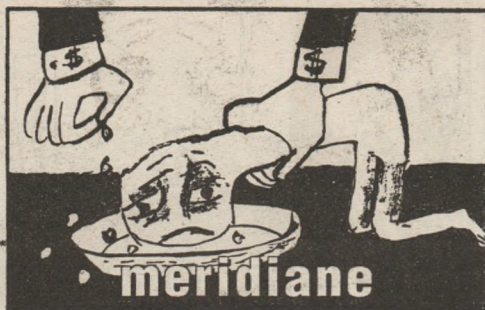

ISAAC BASHEVIS-SINGER (1904-1991, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1978) se dovedește și în romanul *Șoșa* un maestru în reconstituirea literară a mediului natal, chiar dacă părăsit de multă vreme. De altminteri, romanul este scris la persoana întâi, iar naratorul, tânărul scriitor și publicist Aaron Greidinger din Varșovia interbelică, re-traiește parțial biografia autorului însuși. Povestea ne spune că, la aproape douăzeci de ani de la evadarea lui din Krochmalna, celebrul cartier al săracimii evreiești din capitala Poloniei, Aaron Greidinger (pe care prietenii îl alintă cu apelativul „Tuțik”, baietăndrul) se întoarce acolo, dar numai cu intenția unei descinderi turistice. Însoțește o actriță a teatrului idiş, Betty Slonim, sosită din America și dornică să se scalde, pe parcursul unei promenade, în „pitorescul” mizeriei aceluia furnicar de oameni. Acest capriciu îi rezervă însă tânărului condeier un impact care-i va modifica radical viața. Fără să se aștepte, o regăsește aici pe Șoșa, dragostea lui din copilăria petrecută în aceeași clădire sordidă.

„Un copil dulce, o sfântă în felul ei”, astfel o caracterizează pe Șoșa un personaj din roman. Deși nu pe deplin dezvoltată somatic și psihic, ea impresionează prin candoarea mereu împletită cu scilipiri de sensibilitate, bunătate și inteligență. Reîntâlnirea îi prilejuiește lui Aaron Greidinger o revelație: sentimentele lui de odinioară pentru Șoșa au rămas nu numai intacte, ci au căpătat brusc tensiunea specifică vârstei lui actuale, aceea a unei iubiri autentice și profunde, care îl uimește și pe el. Legăturile erotice de până acum (inclusiv aceea cu Betty Slonim), marcate de îndoieli și crize, rămân în urmă și, spre surprinderea tuturor, ia decizia de a se căsători cu Șoșa.

În episodul pe care îl prezentăm cititorilor, Aaron Greidinger apare tulburat de această hotărâre (pe care o va duce totuși la îndeplinire) și de dificultăți profesionale, între care, mai ales, eșecul unei piese scrise pentru Betty Slonim. La starea lui depresivă contribuie mult atmosfera apăsătoare creată de amenințarea invadării Poloniei de către Germania hitleristă și de presimțirea Holocaustului.

Versiunea românească a romanului *Șoșa* va apărea în curând la Editura Hasefer.

– Nu, Betty, o iubesc cu adevărat.

– Există lucruri pe care trebuie să le vezi pentru a le socoti reale. Altfel, sunt inimaginabile: tu și Șoșa... eu și Sam Dreiman... El, cel puțin, se simte bine printre amicii lui.

Ridicând privirea, l-am zărit pe Feitelzohn. Se afla la câțiva pași de masa noastră, cu un trabuc între buze, cu palăria de panama împinsă spre ceafă și cu un baston agățat de umăr. Nu-l mai văzusem niciodată cu baston. Arăta îmbătrânit și schimbat. Avea același zâmbet delicat, dar obrajii îi erau supti, de parcă ar fi rămas fără dinți. Se îndreptă spre masa noastră cu pași mici.

– Așa stau deci lucrurile? făcu el cu o voce înăbușită și-i scoase trabucul din gură. Zau, Țuțik, încep să cred în puterile tale ascunse... Puse trabucul pe scrumiera de pe masa noastră și continua: Treceam prin dreptul restaurantului și ce mi-am zis? „Poate că Țuțik e aici”. Bună dimineață, doamnă Slonim. Sunt atât de zăpăcit, că am omis să vă salut. Cum vă simțiți? Îmi face plăcere să vă revăd. Ce voiam să vă spun? Da, e vorba de Țuțik. Mi-am zis în sinea mea: „Ce să facă el aici atât de devreme? Vine numai împreună cu Sam Dreiman și niciodată în cursul dimineții”. Eram gata să-mi continui drumul, dar picioarele m-au adus aici pentru că așa au vrut ele. Țuțik, ar trebui să-ți fie rușine. De ce te ții departe de prietenii tăi? Te-am cautat peste tot – Haiml, Celia și eu. Cred că te-am sunat de vreo douăzeci de ori, dar menajera mi-a dat întotdeauna același răspuns: „Nu-i aici”. Ce s-a întâmplat? Ți-ai găsit alți prieteni, mai buni, în Varșovia?

– Doctore Feitelzohn, luați loc, îi spuse Betty. De ce stați în picioare?

– Nu încape îndoială că aveți secrete, de vreme ce v-ați

așezat într-un ungher. Totuși, îmi permit să vă dau bună ziua.

– Nu avem secrete. Am discutat chestiuni de afaceri și am terminat. Luați loc.

– Nu știu ce să spun, am început eu să mă bâlbâi.

– Dacă nu știu ce să spui, atunci nu spune. Am s-o fac eu în locul tău. Ai fost un băiețel și ai să rămâi un băiețel toată viața. Uită-te la tine, zise Feitelzohn.

– Cum de-ai trecut dintr-o dată la baston? am întrebat eu pentru a schimba subiectul.

– L-am furat. Mi l-a lăsat unul dintre americanii mei. De la o vreme, picioarele îmi dau de furcă. Merg pe un drum drept și, brusc, încep să alerge, ca și cum aș patina pe gheață sau aș coborî un deal. Ce soi de boală o fi asta? Va trebui să-l întreb pe doctorul Lipkin, medicul nostru literar, care se pricepe în medicină tot atât cât se pricepe în literatură. Până una-alta, am socotit că un baston n-are ce să-mi strice. Țuțik, este palid. Ce-i cu tine? Ești bolnav?

– E perfect sănătos și nebun de-a binelea, spuse Betty. Un trăsnet de mână-ntâi.

FEITELZOHN ne-a asigurat că a luat micul dejun, dar, când Betty a comandat pentru el chifle, omleta și cafea, el zâmbi și spuse:

– Cel care trăiește câțiva ani în America devine american. Ce-ar face lumea fără America? Cât am trăit acolo, mă arătam întruna nemulțumit de unchiul Sam, vorbeam numai despre cusururile lui. Acum, însă, când sunt aici, America îmi lipsește. Dacă aș vrea, m-aș putea întoarce acolo cu o viză de turist. Probabil că aș putea obține chiar o viză de profesor. Dar, la New York sau la Boston, nici o universitate nu mi-ar asigura un angajament permanent. Și aș pieri de lehamite dacă aș fi

nevoit să predau într-unul dintre micile colegii din Vestul Mijlociu. Nu sunt în stare să stau și să citesc toată ziua ca un șoarece de bibliotecă. Studenții de acolo sunt mai copilăroși decât băiețarii noștri de la heider. Vorbesc numai despre fotbal, iar profesorii lor nu sunt cu mult mai luminați. America e o țară de copii. Newyorkezii sunt ceva mai copti la minte, dar nu foarte mult. Odată, unul dintre prietenii mei m-a urcat pe un feribot spre Coney Island. Ar fi trebuit să vezi și tu acel loc. Țuțik. Acolo totul e făcut pentru joacă: se trage cu pușca în rațe de tablă, se merge la un muzeu unde este expusă o fată cu două capete, se comandă unui astrolog horoscopul personal, se cere unui medium să aducă sufletul bunicului de pe cealaltă lume. Peste tot există vulgaritate, dar în Coney Island vulgaritatea este de un soi aparte – prietenoasă, de o anumită toleranță, care pare a spune: „Eu îmi fac jocul meu, tu ți-l faci pe al tău”. Când mă plimbam pe acele străzi mâncând un „hot dog” – așa-i zic ei unui cârnău –, avem impresia că văd viitorul omenirii. S-ar putea chiar spune: vremea venirii lui Mesia. Într-o zi, toată lumea își va da seama că nu există decât o singură idee pe care am putea-o socoti adevărată: totul e un joc – naționalism, internaționalism, religie, ateism, spiritualism, materialism, chiar și sinuciderea. Știi, Țuțik, că am o mare admirație pentru David Hume. În ochii mei el este singurul filozof care nu-i depășit; este astăzi la fel de proaspăt și de limpede ca pe vremea lui. Coney Island se potrivește cu filozofia lui David Hume. Deoarece nu suntem siguri de nimic, nici măcar că soarele va răsări mâine-dimineață, jocul rămâne adevărata esență a strădaniei umane, poate chiar lucrul-în-sine. Dumnezeu este jucător, iar cosmosul un te-

ren de joc. Ani la rând am căutat baza eticii, dar mi-am pierdut speranța de a o găsi. Deodată, a devenit clar pentru mine că baza eticii constă în dreptul omului de a practica jocurile pe care și le-a ales. Eu nu voi călca în picioare jucăriile tale, tu nu le vei călca în picioare pe ale mele. Eu n-am să scuip asupra idolului tău, tu nu vei scuipa asupra idolului meu. Nu există nici un temei pentru ca hedonismul, Cabala, poligamia, ascetismul, chiar și amestecul de erotism și hasidism adoptat de prietenul nostru Haiml să nu coexiste într-un oraș al jocurilor, într-o lume a jocurilor, un fel de Coney Island unde fiecare – bărbat sau femeie – să-și poată face jocul potrivit dorințelor sale. Sunt convins, doamnă Slonim, că ai vizitat Coney Island nu numai o dată.

– Da, dar nu am ajuns niciodată la concluziile dumneavoastră filozofice. [...]

– Doctore Feitelzohn, Țuțik și-a găsit o miresă pe strada Krochmalna.

Feitelzohn își lăsă jos furculița.

– Așa stau, deci, lucrurile? Judecând după felul în care obișnuiai să-l ridici în slava cerului pe nebunul de Otto Weininger, am crezut că ai să rămâi holtei.

Am vrut să-i răspund, dar Betty mi-a luat-o înainte:

– Ar fi putut rămâne celibatar, a descoperit însă o comoră – o cheamă Șoșa –, de dragul căreia s-a lepădat de toate principiile și convingerile sale.

– Își râde de mine, am spus. O cunosc pe Șoșa din copilărie. Ne jucam împreună înainte ca eu să fi mers la heider. Eram vecini în clădirea de la nr. 10 de pe strada Krochmalna. Mai târziu, au plecat de acolo și timp de mulți ani...

Feitelzohn luă iar în mână

furculița.

– Oricum, nu trebuia să fugi de prietenii tăi. Nu poți ține secret faptul că te însori. Dacă o iubești, vrem s-o cunoaștem și s-o primim printre noi. Pot s-o sun pe Celia și să-i dau vestea asta bună?

Văzând că Betty e gata de noi glume, i-am spus:

– Betty, fă-mi plăcerea de a nu mai vorbi în numele meu. Și, te rog, nu fi atât de sarcastică. Doctore Feitelzohn, nu e o știre prea bună și nu vreau să ajungă la Celia. Cel puțin deocamdată. Șoșa e o fată sărmană, fără școală. O iubeam când eram copil și n-am putut-o niciodată uita. Eram sigur că a murit, dar am regăsit-o – mulțumită lui Betty, de fapt.

– Nu am fost sarcastică. Am crezut-o foarte serios, încerca Betty să se apere.

– De ce să nu afle Celia adevărul? întrebă Feitelzohn. Ori de câte ori mă aștept ca viața să păstreze un anumit statu quo, se ivește ceva neașteptat. Istoria lumii este făcută dintr-un aluat identic cu acel al covrigilor. Ca și ei, trebuie să-și păstreze mereu prospețimea. Din cauza asta, democrația și capitalismul se îndreaptă spre pieire. S-au învechit. De aceea a devenit idolatria atât de ispititoare. În fiecare an poate fi cumpărat un nou Dumnezeu. Noi, evreii, am împovărat popoarele cu un Dumnezeu etern și de aceea suntem urâți. Gibbon s-a străduit mult să descopere cauzele căderii imperiului roman. S-a prăbușit pur și simplu pentru că a îmbătrânit. Aud că și cerul e pasionat de ceea ce-i nou. Când o stea obosește să fie stea, explodează și devine o Nova. Calea-Laptelui se plictisește de laptele ei acru și începe să se scurgă dracul știe unde.

Prezentare și traducere de
Anton Celaru

Ți-e sete de cultură? Bravo!

Te aștept la
cafeneaua literară

marți, miercuri, joi, vineri: 10³⁰ – 18³⁰

băutura – discount 25%
cărțile – gratis

la parter, în expoziția dedicată artelor vizuale.

MIERCURI, 15 ianuarie

Café concert:
4-Given

20⁰⁰

JOI, 16 ianuarie

Teatru: *Ciudad imobil*
cu Cerasela Iosifescu, Irinel Anghel și Andrei Chivu

20⁰⁰-20⁴⁵

VINERI, 17 ianuarie

Concert live:
4-Given

20³⁰

Discotecă - Muzica anilor '80

24⁰⁰

SÎMBĂTĂ, 18 ianuarie

Festivalul de muzică „Prometheus Live”
în colaborare cu Radio România Tineret

20³⁰

Discotecă - Muzica anilor '80

24⁰⁰

DUMINICĂ, 19 ianuarie

Jazz live:
Teodora Enache & 4-Given Band

20³⁰

MĂRȚI, 21 ianuarie

Muzică clasică live

20⁰⁰

MĂRȚI-JOI 19⁰⁰-21⁰⁰ discount 25%

CLUBUL
PROMETHEVS

FUNDATIA ANONIMVL

Piața Națională Unirii 1-3, etajul 4, București
rezervări la telefon: 336.66.38; 336.66.78

DIN PĂCATE, puține sunt scrierile despre București care apar astăzi în afara granițelor României. Anonimatul în care a fost proiectat acest mare oraș are numeroase cauze și, având în vedere importanța sa de-a lungul secolelor în această parte a Europei precum și numeroasele lui monumente, această stare de lucruri nu se justifică câtuși de puțin. În peisajul foarte sărac al publicațiilor privitoare la acest subiect se situează cartea doamnei Catherine Durandin, profesora de istorie românească și istoria relațiilor internaționale la Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale din Paris (INALCO, vechea "l'Ecole des Langues Orientales Vivantes", înființată de Colbert și reînființată în 1795), care este în Occident, la ora actuală, fără îndoială, una dintre cele mai bune cunoștințe ale României. După ce a scris romane cu subiect românesc, cărți de analiză politică privitoare la România în timpul lui Ceaușescu și mai ales după ce a publicat două sinteze despre istoria României, dintre care una la prestigioasa editură Fayard, domnia sa a resimțit nevoia să umple această lacună de mediatizare foarte evidentă, care privește orașul București.

Textul său și-ar găsi un loc deosebit în antologia adusă la zi a lui Paul Desfeuilles și Jacques Lassaing din 1937 sau în seria de scrieri ale călătorilor străini despre Țările Române. Este o carte scrisă cu afecțiune și cu o profundă cunoaștere a subiectului, ceea ce adesea nu este, din păcate, cazul unor occidentali

care vizitează București. În descrierile plimbărilor prin oraș, din primele capitole ale cărții, poate fi observată sensibilitatea prozatoarei. Scriitoarea Catherine Durandin este mișcată de acest "vertij al tristeții care emană din București, o tristețe tenace devenită ca un drog necesar, această tristețe a dezarticulării timpurilor care te cuprinde la fiecare vizită. O tristețe îmblânzită" (p.37) (traducerile pasajelor din carte sunt de M.S.R.). Talentul literar se află în slujba scrisului istoric. Inclinația autoarei pentru literatură este, de asemenea, vizibilă în cronologia inversată, în istoria urmărită "à rebours", care constituie structura cărții: București prezentului, apoi cei ai instaurării comunismului - perioadele lui Gheorghiu-Dej și Ceaușescu -, București interbelic și cei ai celui de-al doilea război mondial. Cea mai mare parte a textului o reprezintă evocarea prezentului și a trecutului comunist al orașului, ceea ce se explică prin interesul particular al autoarei pentru istoria recentă și pentru analiza politică precum și prin elementele de continuitate dintre București de dinainte de 1989 și de după.

Cartea se adresează publicului francez, puțin familiarizat cu trecutul românesc, și de aceea conține o scurtă prezentare a istoriei românești a secolului al XX-lea, cu faptele cunoscute. Ceea ce impresionează în acest "aperçu" este absența clișeele obișnuite, a imaginilor stereotipe asupra Bucureștilor și a României în general. Este aproape uimitor, așa spune, această adevărată îndrăzneală a autoarei de a nu se încadra cuminte în prejudecățile și atitudinile preconceptuate despre istoria românească, păstrând echilibrul între greutatea evenimentelor și cea a descrierii foarte fidele a societății bucureștene, cu moravurile

sale, viața cotidiană, atât din perioada interbelică cât și din timpul regimului comunist și după 1989. Privirea este îndreptată în același timp spre putere, în întreaga ei desfășurare de-a lungul secolului al XX-lea, spre societate și spre câteva clădiri reprezentative ale orașului. Este într-un fel o istorie de tip "Annales" aplicată trecutului bucureștean, dar fără a lua, din păcate, în considerare ceea ce a fost orașul înaintea primului război mondial.

PENTRU o imagine completă, ar fi trebuit poate ca cele cinci secole de istorie care preced pe cel de-al XX-lea să fie tratate cu mult mai multă atenție. Însemnătatea internațională a orașului, iradierea sa în lumea ortodoxă, modernizarea după modelul Franței lipsesc din carte cu desăvârșire.

Dincolo de această remarcă, mărturia doamnei Catherine Durandin rămâne, după părerea mea, foarte prețioasă. Cartea se află sub semnul a ceea ce istoriografia franceză numește "le regard de l'autre", privire care s-a exercitat asupra orașului, în cazul autoarei, timp de trei decenii. În 1971, ea a călătorit la București pentru prima oară, ca tânără studentă-pariziană și, de atunci, întreaga sa carieră intelectuală este legată de capitala noastră al cărei farmec și detalii semnificative a știut să le perceapă cu multă comprehensiune. Impresiile sale directe privesc atât viața de toate zilele a locuitorilor cât și monumentele simbolice, dintre care Casa Scânteii și Casa Poporului sunt descrise cu interes din cauza felului foarte sugestiv în care înfrunchează puterea totalitară.

Din păcate, monumentele din alte epoci lipsesc în carte, probabil de teama unei posibile, nemeritate, acuzații de "ghid turistic". Sunt prezente numai Templul Coral și Catedrala metropolitană, a cărei descriere mi se pare însă prea fugitivă. Diagnosticul cade într-o manieră șocantă: "Această Mitropolie nu emoționează" (p.59), fără ca autoarea să explice ce a născut această impresie. Călătorul venit din Occident, obișnuit cu catedralele romanice și gotice, se așteaptă cu siguranță la o biserică impunătoare, de mari dimensiuni și este decepționat de ceea ce vede la București. Totuși aici este vorba de a înțelege specificul arhitecturii ecleziastice românești în general, inclinația pentru construcțiile de proporții umane, cu un echilibru al volumelor moștenit în

bună măsură de la arhitectura bizantină, adesea dezvoltată într-o manieră originală.

Ceea ce face interesul cărții este întrepătrunderea istoriei propriu-zise cu etnologia urbană și antropologia culturală. Orașul nu înseamnă numai monumentele sale, ci și locuitorii săi. Există în carte descrieri evocatoare ale farmecului multor interioare din București, ale spațiului privat impregnat de amintiri. Sub regimul totalitar, spațiul privat s-a delimitat adesea de cel public ca un spațiu al libertății: "Când părăsești ascensorul de fier gri, fără nici o măsură de securitate, într-un bloc care amenință să se prăbușească la cea mai mică vijelie, și când pătrunzi într-un apartament cu plafonul jos, ale cărui uși par făcute din carton, pentru a descoperi un fel de capelă, te lași surprins: lămpi vechi, lumini difuze, covoare pe podea și pe pereți, icoane de colecție și picturi contemporane pe sticlă. Ești cuprins de o emoție puternică care se naște din acest contrast între înăuntru și afară; absența de repere tulbură și încântă. Pentru că acest loc de esteticism intim este suspendat și plutește într-un spațiu precar. Unde este adevărul acestui oraș? În fidelitatea față de aceste decoruri vechi inspirate din interioarele pline de liniște ale bisericilor bizantine sau în urțenia indiferentă a acestor construcții rapide, rău terminate și neîntreținute?" (p.44). În această carte, istoria orașului este mai ales cea a locuitorilor săi, cu iluziile, speranțele, angoasele și dezamăgirile lor. Este creionată, de asemenea, o paralelă între 1945 și 1989, pentru că istoria pare să se fi repetat la București, de câteva ori, de-a lungul secolului al XX-lea.

Trebuie, de asemenea, remarcată expresivitatea titlurilor unor capitole: "Orașul scandalurilor", "Orașul reculegerii",

"Orașul lui Ceaușescu", "Orașul sau cheștiunea de fond: orașul pe care îl părăsești, orașul pe care îl plângi", "Bucureștii naționali și cosmopoliți", "Orașul care se arată", "Orașul în război". În aceste titluri uneori metaforice se întrevide bogăția trecutului capitalei, a istoriei sale foarte frământate.

Una dintre calitățile principale ale cărții constă în trăirea personală a autorului, în mărturia directă asupra vieții locuitorilor de astăzi precum și din timpul regimului comunist. Asemenea descrieri sunt încă destul de puține și ele vor fi izvoare de cunoaștere pentru istoricii de mâine. Reflecțiile asupra psihologiei bucureștenilor, dar și asupra planului orașului și asupra alinierii străzilor (p.19 sq.) fac, de asemenea, savoaarea cititorului.

În ceea ce privește viziunea istorică, să cităm opinia autoarei despre cheștiunea, uneori controversată, a existenței și evoluției burgheziei românești: "A răspunde că România este lipsită de burghezie în acești ani 20 este un mod de a refuza să accepți caracterul cosmopolit al acestui grup social, precum și caracterul cosmopolit al capitalei" (p.168). Produsele culturale ale burgheziei, arhitectura modernă a lui Horia Creangă și Marcel Iancu, avangarda dar și extremismul de dreapta sunt în atenția autoarei care evocă civilizația bucureșteană din perioada interbelică cu o înțelegere profundă.

În același timp o "Kulturgeschichte" a orașului pentru secolul XX și, după cum am mai spus, rezultatul unor impresii directe, *Bucarest, Memoires et promenades* este, după părerea mea, o reușită notabilă atât din punctul de vedere al scriiturii cât și din cel al evocării unui mare oraș atât de neglijat.

Mihai Sorin Rădulescu

Concurs

Javier Cercas, autorul romanului *Soldații de la Salamina*, spune despre filmul cu același titlu al lui David Trueba: „Tocmai fiindcă trădează în anumite aspecte litera cărții, filmul este profund fidel spiritului acesteia”. Pornind de la această afirmație, vă invităm să răspundeți (în maximum 2000 de semne) la întrebarea:

În ce măsură filmul *Soldații de la Salamina* respectă litera și spiritul cărții?

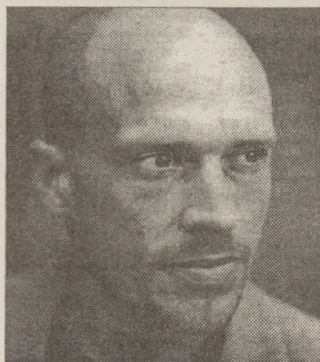
Concursul, organizat de Institutul Cervantes și Editura Humanitas, este deschis pînă în 1 martie 2004. Cartea e deja în librării (și la biblioteca Institutului Cervantes), iar filmul poate fi vizionat în fiecare miercuri și vineri, la ora 14.00, în sala de proiecții a Institutului Cervantes. Premiile vor consta în trei burse pentru studierea limbii spaniole și un substanțial pachet de cărți de la Humanitas.

Informații suplimentare la tel. 230 13 54; 230 17 81 sau la <http://bucarest.cervantes.es>.

³ Catherine Durandin, *Bucarest, Mémoires et promenades*, Editions Hesse (Collection Ister), 2000, 207 p.

Mici drame și mari tragedii

● Scriitorul suedez Ulf Eriksson (n. 1958) a studiat arheologia și filosofia științelor și a debutat în 1982 cu un volum de poeme. Au urmat alte 20 de cărți de poezie, proză și eseuri care l-au impus în prim-planul literaturii contemporane din Suedia. S-a remarcat și prin cronicile literare (în special la cărți din literatura hispanică) publi-

cate în cele mai citite ziare și prin cursurile de creație pe care le ține la Universitatea din Göteborg (recent a înființat un atelier de critică literară pluridisciplinară). Ultima sa culegere de nuvele, *Atingere sub furtună* (Ed. Bonner, Stockholm) se bucură de o cronică elogioasă în „Svenska Dagbladet”, fiind considerată cea mai bună carte a lui Ulf Eriksson de până acum. Tendința de limpezire a stilului, începută în precedentele volume de nuvele, *Paradis* (1996) și *Is* (1999), abordarea unui realism minimalist fac firul epic mai ușor de urmărit. Tonul a rămas însă sumbru și angajat: Stockholm e văzut ca un oraș violent, iar problema nordului Europei e valul în creștere de emigranți disperați, cu destine teribile, ce vin în căutarea unei vieți mai bune sau pur și simplu a supraviețuirii. În trei dintre noile nuvele, personajele principale au intenția de a se sinucide sau chiar o fac, în altele – ele dispar în vârtejul iubirilor schimbătoare sau al copilăriei haotice. Adevărate capodopere sînt considerate prozele *Despre băiat și morminte*, *Culoarea cerului*, *a speranței*. Raza de lumină pe care scriitorul o lasă să pătrundă în micile drame și marile tragedii din nuvelele lui o constituie întâlnirile neașteptate între oamenii ce par să plutească în derivă în realitatea bulimică de informație, în care singurul mod de a face să se vorbească despre tine e să distrugi sau să disperi spectaculos.

Premiul Anna Seghers

● Premiul internațional „Anna Seghers”, în valoare de 12.500 de euro, a fost acordat anul acesta scriitorului de limbă germană originar din România Cătălin Dorian Florescu. Născut la Timișoara în 1967, el s-a stabilit la Zürich, în Elveția, în 1982 și este autorul a două romane, *Timpul minunilor* (Ed. Pendo, 2001) și *Scurtul drum spre casă* (aceeași editură, 2002) – ambele cu un remarcabil

succes de critică și librărie. Acordat unui scriitor de limbă germană și unuia dintr-o țară latino-americană, Premiul „Anna Seghers” vine să se adauge altor distincții literare obținute până acum de Cătălin Dorian Florescu, precum Premiul Chamisso al Academiei de Artă din München, Premiul „Cartea anului 2001” pentru romanul de debut, *Bursa Pro Helvetia* pentru proză ș.a.

Generația Pif

● În urmă cu 35 de ani, apărea primul număr al revistei de benzi desenate „Pif Gadget”, care a devenit repede publicația favorită a copiilor nu doar din Franța (se găsea și la noi), atingând până la un milion de exemplare. Aventurile lui Pif le Chien și ale motanului Hercule, ale lui Gai-Luron, Coto Maltese și Concombre Masqué au făcut parte din imaginarul anilor '70, din educația unei generații. Richard Medioni, care a participat la crearea revistei și a fost redactorul ei șef, relatează într-un volum recent apărut, *Pif Gadget. Adevărata lui istorie de la origini pînă în 1973*, perioada mitică a săptămînalului ce a încântat copilăria a sute de mii de oameni.

În inima Vaticanului

● „Ministru al Culturii” la Vatican din 1985, cardinalul francez Paul Poupard este unul din martorii cei mai pasionați ai celor 25 de ani de pontificat ai lui Karol Wojtyła. Cea mai nouă lucrare a acestui autor prolific, intitulată *În inima Vaticanului. De la Ioan XXIII la Ioan-Paul II*, este mai mult decît un bilanț. Este povestirea unei aventuri intelectuale – a sa – și a unei cariere în slujba Sfințului Scaun. Fost rector al Institutului catolic din Paris și predicator la Notre-Dame, cardinalul face să renască, datorită prodigioasei sale memorii, o perioadă importantă din viața bisericii catolice.

Proză de Aurora Cornu

● La editura newyorkeză iUniverse inc. a apărut recent un volum de proză de Aurora Cornu,

Romanian Fugue in C Sharp (O fugă românească în Do diez), cuprinzând un roman și nouă povestiri.

Alfabetizare prezidențială

● Președintele Venezuelei, Hugo Chavez, și-a pierdut simpatia unei părți a electoratului, înlocuind niște emisiuni de televiziune populare, pentru a apărea el însuși să țină cursuri de două ore adulților analfabeți din cartierele sărace. Ex-pucistul Chavez i-a îndepărtat însă cu această ocazie și pe oamenii școliți, fiindcă în exemplele scrise de el pe o tablă din studio a făcut greșeli de ortografie, deși ministrul Educației, aflat de față, îi sufla formele corecte – scrie „El Temp” din Bogota.

corespondență din Stockholm

Un „adio” bergmanian

Ingmar Bergman și-a luat adio de la film. Da, maestrul ne-a spus clar, fermecător și energic: adio, când pe 1 decembrie s-a dat filmul *Sarabanda* la televiziunea suedeză. În zilele Crăciunului s-a dat la TV întregul film *Fanny și Alexander*, filmul cel lung, cel de cinci ore. *Sarabanda* e continuarea și sfârșitul seriei de filme *Scene dintr-o căsătorie* din anii '70 și un rămas bun plin de înțelepciune.

Bergman arăta mulțumit, vesel, un bătrân frumos alături de prietenii lui de o viață, actorul Erland Josephson și Liv Ullman (iubirea cea mare a maestrului din care s-a născut fiica lor, scriitoarea Linn Ullman). În noul film izbucnesc și scipiri din viața intimă a lui Bergman. Este vorba de cuplul Johan (Erland Josephson) și Marianne (Liv Ullman) care divorțaseră în ultimul episod din *Scene dintr-o căsătorie*, „refăcându-și” viața. Cei doi se vor întâlni în *Sarabanda* după treizeci de ani. E o mare emoție să-i vezi pe actorii îmbătrâniți – Bergman și-a obligat protagoniștii (cei doi prieteni iubiți) să se arate goi în filmul său, ultimul, cu trupurile lor de acum. Erland a făcut-o, dar Liv, mai pudică sau mai cochetă, a cerut să fie învăluită într-o umbră misterioasă. Deși cei doi eroi bătrâni sunt dezamăgiți în încercările de a-și reface viețile, ei constată că iubirea lor veche n-a murit. Din căsătoria a doua a lui Johan a rămas o flăcău nouă, Karin, fiica unui fiu neiubit (interpretat strălucit de Börje Ahlstedt).

Karin (Julia Dufvenius, 28 de ani, o nouă descoperire a lui Bergman) se va rupe de iubirea incestuoasă a tatălui său, organist, profesorul ei de muzică în arta violoncelului.

În inima Anxietății (cu A mare) stă, ca în toate filmele lui Bergman, eliberarea prin ruptura bruscă din lanțurile biologicului înăbușitor. La cererea tatălui ei, Karin îi va cânta la violoncel, pentru ultima oară (tatăl se va sinucide după plecarea ei), *Sarabanda* lui Händel, o muzică tumultuoasă, exprimând o tulburare sufletească maximă.

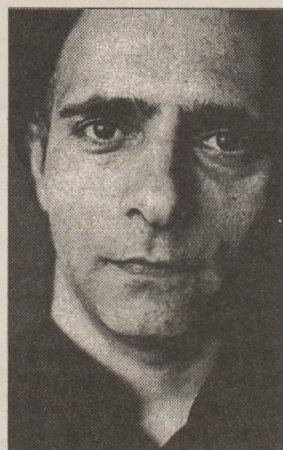
Excelentului dar de povestitor al maestrului e însoțit de „mesajul” său luminos, de acel „tidslöshet” (când timpul pare a sta liniștit), dând adâncime tuturor scenelor trăite. În acest sens toate filmele lui Bergman sunt „eterne” – actorilor nu li s-a permis niciodată să fie îmbrăcați la modă, interioarele au fost mereu comune, „noutățile” prezentului n-au fost niciodată acceptate. De aceea filmele au fost pline de „tidslöshet”, un prezent continuu, sugerând veșnicia. Bergman a fost fascinat numai la început, când era tânăr, de suprealismul lui Buñuel și de Fellini, în rest toate „isme” i-au fost străine, și „ismul” actual în artă nu există pentru cel care e pur și simplu un geniu. El a fost și este mereu creator de momente de intensitate, ale inimii, gândului și timpului interior, când totul pare liniștit ca oglinda apelor adânci pe suprafața cărora apar fulgerări. *Sarabanda* întruchipează poate chiar pe bătrânul liniștit și vesel de azi, pe „maestrissimo”; în interior agitat de uragane care în loc să-l doboare l-au fortificat.

Gabriela Melinescu

Subiecte dificile

cunoscut ca dramaturg. În 1990, romanul lui *The Buddha of Suburbia*, care avea ca temă sexul, drogurile și problema rasială în cartierele sărace ale Londrei, a avut un mare succes, în special la tineri. 13 ani mai târziu, el declară pentru „The Guardian” că nu mai știe cine îi sînt fani. A scris scenariul unui film, *Mama* (prezentat la Cannes, în secțiunea „La Quinzaine des réalisateurs”), despre viața sexuală a unei femei de aproape 70 de ani. „Nu prea vād tinerii făcînd coadă la cinema ca să vadă un film despre o babă, dar nu-mi pasă. L-am scris pentru că mă interesa subiectul, asta-i tot”. Subiectele lui Kureishi sînt totdeauna stîmperose: în *My Beautiful*

Laundrette (1985) descrie o legătură homosexuală interracială, în *The Buddha of Suburbia* – o poveste cu prostituție, în *Intimacy and other stories* (2001, tradusă anul acesta, la Humanitas, de Elena Ciocoiu, în colecția „Raftul întîi”) vorbește despre un bărbat care s-a plictisit de soția lui, cu detalii atît de apropiate de propria-i viață încît cronicile i-au reproșat autorului și nu personajului că e un infidel ticălos. „Subiectele dificile sînt singurele care mă pasionează – declară scriitorul. A scrie, pentru mine, înseamnă a accepta o provocare [...] Îmi petrec tot timpul scriind. Și asta nu pentru că sînt disciplinat și îmi respect contractele, ci pentru că sînt ticnit”.

● Hanif Kureishi s-a născut în 1954 și a crescut în cartierul mîrginaș Broomley, din sudul Londrei. Tatăl său era pakistanez, iar mama, engleză. A studiat filosofia, a început prin a scrie literatură pornografică sub pseudonim, apoi s-a făcut

post-restant

de
Constanța Buzea

MPOTRIVA dorinței dvs.,
vă răspund aici și nu pe
adresa de acasă, și nu la
telefon, ca să vă spun și cu
dinadinsul să vă arăt versuri
care mi-au plăcut: „Privind
lumina printr-un solz de pește/
Sau prin petala unei flori/ Simt
totul și nu înțeleg nimic.”;
„Fumez un vânt cu miros de
salcâm/ Cea mai albă floare este
culeasa de țigani/ Prin celulare,
fură fete blonde.”; „Nori
diafani, bolnavi de asfințit./
Fără replică tristețea oglinzii/
Nu are cui răspunde/ Nu știe ce
este frumusețea/ Un cocș de
munte, îndrăgostit în bătaia
glonțului./ Salvarea sunt eu,
privitorul.”; „Plouă în luna
septembrie la Eleusina./ Un canton
părăsit, un rodiu stingher.../
Plesnită de soare rodia:/ 2480
de sămburi sângerează pe
buze:/ Dinții sparti ai Iranului/
Hoplitul îngândurat, puțin
crispat, își dezleagă sandaia./
Își șterge sudoarea și sângele./
Surâsul sever, melancolic/ Ce
mult seamănă cu cel de după
îmbrățișarea ta, Orestia/ Aceași
voce obosită./ Parcă ar spune:
S-a făcut și asta/ Eschil, la
Salamina.” (Ioan Joca, Constanța)
☒ Nu este nici prima și
nici ultima dată când întârzi și
la fel, când îmi place cu mult
mai mult scrisoarea poetului
decât poemele lui, mai mult
mintea lui inimoasă decât
sentimentele care-l somează să se
elibereze de presiuni pasagere.
Îmi place și îmi inspiră încredere
definitiv cel ce-mi transmite
secretul sincerității lui și o
face atent la stil, atent la
detaliu, fericit de înțelegerea
limpede a grației darului său.
Capabil să și-l poarte studios,
capabil să-l stăpânească nu ca pe
un supus ci ca pe un egal care-l
provoacă la echilibru, ca și la
entuziasm. Am ales pentru

acum această *Rugă către verb*,
pentru a o transcrie și sărbători
concret eleganța acestei întâlniri
norocoase cu un copil mai
mult decât promițător: „soarele
picură foc/ nisipul mă ademenește
la somn/ marea se ceartă
cu cerul/ musonul înghite
amurgul/ fisiunea își susură
erezia.../ o verb mă lepădă de
marea în care peștii se înecă/
de cerul în care păsările cad/ de
pământul crestat de secetă/ o
verb/ dă-mi pricepere să-mi
potrivesc timpul frazei și viața
corului/ o verb/ protejează-mă/
când survolez vulcani”. Sugestiile
îmi sunt nevinovate, orgoliul
nu intră în vederile noastre.
Sunt de acord, la rândul meu,
să primesc replici și mai ales
vești despre *găsirea* domnului
Claus, și dincoace, și dincolo
de brazilianul bine făcut
din vis care vă plimbă în
disperare pe malul oceanului.
(Camelia Popovici, Turnu-Măgurele)
☒ Nu fac altceva decât să
confirm seriozitatea celor
din urbea în care vă aflați,
profesioniști ai literaturii cum îi
apreciați, că versurile dvs. „au
o oarecare valoare literară”.
Profitați cât mai mult de prietenia
lor și de sugestiile pe care
vi le fac pe texte. Insistați să
intre în amănunt, dincolo de
meșugul care se poate ușor
lustrui, parcă ar mai trebui ceva,
ca o ridicare la cer, ca o
frenetă a jocului, puțină exaltare
dincolo de povestea corectă,
de relatarea frumoasă, bine
cadențată dar lineară a întâmplărilor.
(Andrei Gâdei, Piatra Neamț)
☒ „Somn/ De plâng/ copacii
setea”, poemul începe excelent,
dar nu se susține până la capăt
cu aceeași încărcătură de
inspirație, ba chiar cade în derizoriu.
Ar mai fi de reținut *Nume din
nume*, dar și *Moartea este literatură*.
(Vasile Ghinea, Râmnicu
Sărat) ■

E-A LUNGUL acestui an, prietenul meu
Haralampy, având
meteahna tinereții unor
evidențe absolut inexplicabile
pentru mine, a cules de prin
emisiuni tv câteva date relativ
interesante, și a alcătuit un fel de
bilanț... Așa că, în prezent, stând
noi în fața televizorului și tăifăsuind
la gura caloriferului debransat,
înveliți în pături prin care se
poate citi ziarul cu interesante
promisiuni electoral-pesediste,
pedepneliste, emilconstantinesciste
(?!?) ș.a., am redescoperit bucuria
Crăciunului, Anului Nou și a
Bobotezei; adică a Sfințelor sărbători
de iarnă, apropiate de sufletul
românului; sărbători cu aromă
de cozonaci și miros de fripturi și
sarmale (de la vecini(*); cu colinde
frumoase și țânci rumeni la fața
(din cauza febrei, fiindcă n-au
avut bani de vaccin antigripal);
cu mese pline de bunătăți, împrejurile
cu cei dragi ai casei (și alții,
picați la ceas de seară spre
disperarea gazdelor); am trăit
sentimentul binefăcător că
nimic nu ne mai lipsește în
această perioadă de trăiri înălțătoare
ca să fim cu adevărat fericiți –
slavă Domnului din cer (și
domnilor de pe pământ!). Am
devenit buni și iertători constatănd
din pasișă lui de bilanț că, la
ora aceea, dispuneam de:

1. O țară bogată și frumoasă
(păcat că-i locuții); 2. Colinde
emoționant-creștine, cum ar fi
„O ce veste minunată!” (majorarea
pensiilor cu 3,1 la sută); 3. Clinchet
de clopoței (în semipustietatea
sălilor Parlamentului) 4. Folclor
minunat la Etno TV: „Merg prin
sat pocnind din dește + Zice lumea
că sunt pește/ Da’ nu-s pește și
nici crap/ Însă sunt amoretzat...”
(extraordinar, ce imaginație
sentimental-piscicolă spre
desfătarea realizatorului Aurelian
Preda!); 5. La rubrica „Diverse”
avem: crime, sechestrări de
persoane, furturi, escrocări,
corupție, agresiuni corporale,
prostituție, fraude, sinucideri,
spitale (fără medicamente),
birocratie, șantaje, sute de
mii de câini vagabonzi, droguri
și drogați, tineri (dezorientați),
bătrâni-schelete (care pot fi
folosiți ca material didactic în
facultățile de medicină); jurnaliști
arestați (în ideea că o putere
o umilește pe alta și amândouă
țara); mulțimi de aurolici,
violuri, corupție, mituiri,
pensii mizere, proxenetism,
case părăsite, văi cu vile și
piscine (construite cu sudoarea
frunții. mă!), alunecări de teren,
incendii, conduite petroliere
(cu ramificații terminate în
cisternele hoților, dați în
urmărire generală, acum și
pururea și...), neveste mutilate
de soți (și soți opăriți sau
înjunghiați de propriile neveste),
instituiții școlare prin care „șuieră,

cronica tv

Ora de bilanț

„șuieră vântul” (A. E. Baconsky:
„Dor de iarnă”, întreprinderi
falimentare, devalizări, abuzuri în
serviciu (și sexuale) patru grupe
mari de români: a) copiii; b)
disponibilizați, viitori șomeri; c)
pensionari și d) cerșetori (plus
muncitorii la negru fără nici un
Dumnezeu, și majoritatea
demnitarilor fără de legea aceasta);
locuințe (sordide), zone împădurite
(transformate în deșerturi prin
defrișări), găinării, flagranturi,
clădiri-monumente (gata să se
dărâme), incesturi, legi (stufos
cu posibilități nelimitate de
interpretare), armate de cerșetori,
delapidări, pederastie (după
abrogarea Art. 200 din C. P.),
atacuri armate, protecție socială
(mă crezi tâmpit?), mineri
asfixiați, greve, fratriciduri;
arestări-eliberări-arestări,
participanți la Revoluția din '89
(ascunși sub pat, iar acum cu
funcții importante în stat); 6. Doi
secretari generali de partid – Dan
Matei Agathon (PSD) și Lavinia
Șandru (PD) la un talk-show al
lui Radu Moraru (B1 TV), care au
pus bazele unei noi epoci naționale
(Angajăm Ion Budai-Deleanu;
așteptăm provincia); ca material
documentar și personaj, mai pot
fi utilizate: *Aria*

scârbei în do diez major, interpretată în primă audiție la Antena 1 de Mircea Dinescu în ziua de 1 Decembrie; *Moartea mașinii de tocat*, de Stelian Tănase, simfonia în do minor pentru TV România 1 și corul PSD dirijat de... De?! (- concurs cu premii electorale). 7. Ziua națională la Alba Iulia, când Domnul Președinte Iliescu l-a călcat pe picior pe Domnul Premier Năstase, care l-a înțeles imediat șoptindu-i la ureche un fragment dintr-un cântec cu topăituri al Savei Negrean-Brudașcu: „Nu mă calca pe picior/ Că știu eu de ce ți-i dor!”, adică (că) el nu trebuia să vorbească mulțimii (care saliva abundant, speriată că nu va ajunge la fasolea cu ciolan) – și ca să nu se mai spună că între cei doi ar exista oarece baiuri...

– Din cele de mai sus, comentează prietenul meu, rezultă că există baza reală pentru începerea unui An Nou, cu speranțe și plin de succese, prosperitate și bucurii.

... Și la anul, și la mulți ani!

Dumitru Hurubă

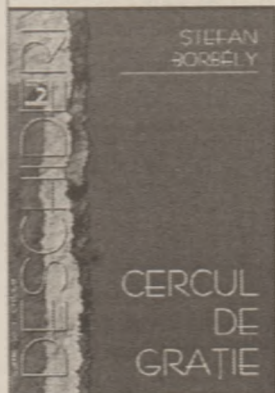
*În paranteze, cu bold, completările lui Haralampy.

EDITURA PARALELA 45

BELETRISTICĂ

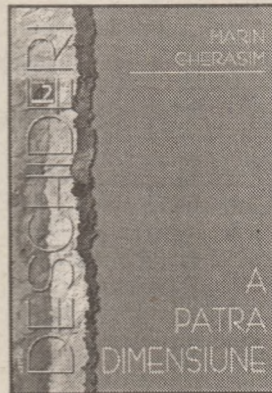
NOI APARIȚII ÎN COLECȚIA DESCHIDERI

Ștefan Borbély
Cercul de grație

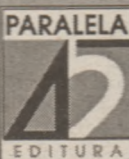
format 14 x 20, 282 p., 111.500 lei

Marin Gherasim
A patra dimensiune

format 14 x 20, 314 p., 100.000 lei

Reduceri de 30% pentru comenzile prin telefon sau e-mail.

Comenzile se primesc pe adresa:

Pitești, str. Frații Golești, nr. 128-130

Tel/fax: 0248 214 533; 0248 631 492

e-mail: comenzi@edituraparalela45.ro

scrisori către editorialist

(urmăre din pag. 1)

În anul universitar 1992-1993, șeful catedrei de filologie română de la Universitatea „Eötvös Loránd” din Budapesta, unde eu funcționam pe atunci ca *lector străin*, mă roagă să preiau, pentru un semestru, cursul de literatură română veche și premodernă, întrucât titularul acestui curs a primit o bursă de studii în Franța până în februarie 1993 și deci va lipsi din Budapesta. „Domnule profesor, îi răspund eu șefului de catedră, dumneavoastră știți foarte bine că eu nu sunt specialist în literatură, că dintotdeauna am predat numai discipline lingvistice: istoria limbii române, dialectologie, onomastică și, sporadic, lingvistică generală sau limba română contemporană. Cum să mă apuc eu acum, la peste 50 de ani, să învăț o materie atât de pretențioasă cum este literatura veche?” „Eu știu, îmi întoarce vorba șeful de catedră, că istoria limbii se interferează substanțial cu literatura veche, ba și cu cea modernă, deci...” N-am mai avut ce să zic. Am acceptat. Și m-am apucat de treabă. Înainte de toate, căutând bibliografie. Bineînțeles că prima carte cerce-

tată a fost *Istoria literaturii române*, vol. I, Editura Academiei, 1964 (deci tratatul oficial al Academiei!). Literatura modernă și premodernă e tratată în vol. II (1968). Material mult, chiar stufos. Și destul de greoi. Și arid. Or, eu aveam nevoie de altceva. De o carte care să mă pună în mișcare, să-mi facă noua „specializare” plăcută, atrăgătoare. Am continuat căutările. Și așa am dat peste volumul I al *Istoriei critice a literaturii române* de Nicolae Manolescu. Extraordinar! Nicolae Manolescu vorbind de Dosoftei, de Mumuleanu și de Conachi... Nu-mi venea la socoteală. Până atunci îi citisem, vreme de două decenii, cronicile de *întâmpinare* din „România literară” și niște cărți de critică/teorie literară, cu aplecare asupra literaturii actuale sau dintr-un trecut relativ apropiat. Acum... Grigore Ureche și Alecu Văcărescu. Nu-i prea mult? Nu! În acel op, Nicolae Manolescu e mai puțin *om de știință* și mai mult artist. *Istoria critică a literaturii române* e o... poezie. Sau un roman poetic, cu personaje vii și captivante. Da, asta e cuvântul. Pe lângă cele amintite deja, în acest roman sui-generis ne vom întâl-

ni cu cărturarul neîmblânzit nici chiar de sfârșitu-i tragic și nedrept (Miron Costin), cu *alter-ego*-ul său princiar Dimitrie Cantemir, cu hâtrul tovarăș de idei al lui Mitru Perea, care ne dădu spre înveselire *Țiganiada*, pentru a ajunge la Anton Pann, I. Codru-Drăgușanu, Ion Ghica și Al. Odobescu. Toți aceștia trăiesc, se frământă, se ceartă și se libovesc în opul lui Nicolae Manolescu. Zbaterea lor existențială am încercat și eu a o transmite studenților mei budapestani. Care s-au arătat încântați de *dramatizarea* istoriei literaturii române vechi și premoderne, mulțumind în gând celui care le-a oferit o atare plăsmuire intelectuală.

Iată de ce m-am bucurat enorm aflând că Nicolae Manolescu *se retrage pentru un timp din arenă*, spre a ne oferi în curând volumul II al *romanului* literaturii române. (Va fi și un volum III sau chiar IV? Să dea Domnul!)

Continuați, domnule Manolescu! Sunt mulți cei care se bucură de spectacolul literaturii române așa cum îl concepeți dumneavoastră.

Victor Iancu

Cărțile colegilor mei

(urmăre din pag. 21)

Asemenea naratorului din schițele lui Caragiale, Gabriel Dimisianu *face parte* din lumea bună-rea pe care o prezintă și își asumă binele și răul din lume. Între rolul de procuror și cel de avocat, îl preferă pe cel din urmă. Interviu din *Addenda* nu trebuie ratat, dacă vreți să îl cunoașteți pe autor.

Nicolae Manolescu, *Inutile silogisme de morală practică*, Ed. Albatros, 512 p., 115 000 lei

Cred că puțini scriitori de azi au ajuns la forma de cristal pe care o au editorialele lui Nicolae Manolescu, strânse acum în volum. Și pentru că nu toată lumea agreează metaforele, o s-o explic pe cea tocmai folosită: *cristal*. Nicolae Manolescu scrie scurt, clar, cu folos atât pentru proști (discursul său simplu poate ajunge pînă la ei), cît și pentru deștepti. De aceea nu cred că silogismele sale de morală practică sînt *inutile*, chiar dacă nu vor schimba radical fața lumii. Pledoariile, cele

mai multe, pornesc de la literatură sau de la literați și apără de fapt dreptul nostru la nor-

malitate. Rog nu întrebați „care normalitate?”, acest dialog s-a mai purtat. ■

Editura AULA

Roman

Ioan Groșan

O sută de ani de zile la Porțile Orientului 240 p. 70.000 lei

Epopeea spațială 2084 * Planeta mediocrilor 144 p. 60.000 lei

Județul Vaslui în N.A.T.O. 160 p. 60.000 lei

Alexandru Vakulovski Pizdeț 128 p. 45.000 lei

Ștefan Baștovoi Iepurii nu mor 160 p. 50.000 lei

Daniel Pișcu

Cel mai mare roman al tuturor timpurilor 112 p. 40.000 lei

Teatru. Eseu. Poezie

Matei Vișniec

Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintali 176 p. 70.000 lei

Alexandru Mușina

Sinapse 224 p. 60.000 lei

Personae 40 p. 20.000 lei

Hinterland 48 p. 20.000 lei

Și animalele sunt oameni ! 80 p. 45.000 lei

Doina Ioanid E vremea să porți cercei 40 p. 25.000 lei

Daniel Pișcu Game 40 p. 20.000 lei

Andor Vass Dermata 40 p. 20.000 lei

Al. Vakulovski Oedip regele mamei lui Freud 40 p. 20.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 500630

la microscop

de Cristian Teodorescu

Vînătoarea penală

N U CAUT noduri în papură demnitarilor noștri. Si le fac ei singuri. Ministrul

Agriculturii, Ilie Sîrbu, s-a împușcat sau a fost împușcat din greșală de șoferul său la o partidă de vînătoare, la sfîrșitul anului trecut. Nu se știe limpede. Ce s-a aflat, după multe cazne din partea ziaristilor, e că la vînătoarea cu pricina au mai luat parte premiul Năstase și alte personalități, bărbați unul și unul. Și toți acești bărbați cu înalte funcții în stat au tăcut mîlc după accidentalul nefericitului ministru. Ilie Sîrbu a fost transportat la spital pe furiș, de parcă săvîrșise cine știe ce faptă rușinoasă. Ce i s-a întîmplat ministrului nu e nici primul nici ultimul accident de vînătoare din țara asta. Dar felul în care au s-au pitit ca iepurii companionii săi într-ale trasului cu pușca e de-a dreptul jalnic. Premierul, care dă comunicate și interviuri pentru toate sfîrșiacurile, n-a avut curajul să spună că a fost și el la vînătoarea la care ministrul său a pățit-o. I se șifona imaginea dlui Năstase dacă zicea o vorbă de compasiune pentru Ilie Sîrbu? Se destabiliza SRI-ul dacă dl Radu Timofte, directorul acestei instituții, ar fi zis ceva? Se cutremura Palatul Cotroceni dacă dl Ion Talpeș, consilier al președintelui Iliescu, ar fi spus cîteva cuvinte despre durerosul accident al ministrului Sîrbu? Nu-mi vine să cred.

Mi se pare de necrezut că oameni cu funcții atît de importante au încercat să se ascundă după ce colegul lor de partid și de partidă cinegetică a ajuns la spital.

E cumva rușinos pentru demnitarul român să se ducă la vînătoare? Dacă-i așa, de ce nu stă acasă? Consilierul prezidențial Ioan Talpeș s-a dat după explicația că era în concediu, pentru a refuza la început să le spună ziaristilor ce știe despre accident. Sfătuitorul președintelui Iliescu nu putea găsi scuză mai lamentabilă. Adică dacă ești în concediu și te trezești martor la un

accident, spui pardon și te faci că plouă?! Nu mai vorbesc că omenia elementară te obligă să sari în ajutorul celui accidentat. Demnitarii noștri l-au lăsat pe colegul lor rănit în grija șoferului și s-au topit, să nu se afle că au fost și ei pe acolo.

Dacă n-ar fi fost un moment mai secetos în subiecte de presă, probabil că accidentul lui Ilie Sîrbu ar fi trecut fără a stîrni mare agitație, ci mai probabil, comentarii despre organul în care s-a rănit ghinionistul ministru al Agriculturii. Numai și numai curiozitatea ziaristilor l-a împins în cele din urmă pe ministrul de Interne să dea publicității lista cu participanții la simandicoasa partidă de vînătoare. Grija pentru transparență l-a apucat puțin cam tîrziu de tot pe ministrul Ioan Rus.

Din cauza secretoșeniei în care a fost vătuită inițial toată această afacere, diverși colegi din presă au fabricat tot soiul de scenarii. Ba că ministrul Sîrbu ar fi fost împușcat din greșală de unul dintre tovarășii săi de vînătoare, ba că șoferul acestuia ar fi tras dinadins în el, dintr-o misterioasă supărare, ba, în sfîrșit, că ministrul s-ar fi împușcat el însuși, de beat ce era. Astea toate în afara de scenariile care au fost publicate prin ziare, alimentate de spusele contradictorii ale împușcatului.

Nu-mi permit să mai adaug un scenariu celor cunoscute.

Constat că un ministru se încurcă în propriile sale minciuni – dinadins sau din cauza unui posibil șoc psihic, pe care ca bărbat îl înțeleg: să te trezești cu un testicol garnisit cu alice nu e puțin lucru! Iar oamenii cu funcții înalte în stat s-au străduit să se dea nevăzuți, abandonîndu-l pe ministru ca pe nimic. Ceea ce mi se pare un test de responsabilitate picat lamentabil. Cînd oameni cu răspunderi atît de înalte în țara asta se comportă ca niște nevolnici după un – sper – simplu accident de vînătoare, ce ar face aceiași oameni într-o situație de criză mai gravă? Tot așa – prin concedii sau incognito? ■

revista revistelor

Secretul lui Mihai Pascu

REPRODUCEM din *Observator cultural* nr. 198 (9-15 dec. 2003) o evocare a lui Mihai Pascu, fostul nostru coleg de redacție, prilejuită, vai, de moartea lui. Evocarea e semnată I(on) B(ogdan) L(etter):

"S-a stins din viață Mihai Pascu, secretar de redacție al *României literare* în ultimele trei decenii, multă vreme sub comanda lui Roger Cîmpeanu, apoi singur, după ce colegul lui mai vîrstnic se îmbolnăvise grav.

I-am cunoscut pe amîndoi în anii '80, cînd am fost colaborator frecvent (într-o vreme – săptămînal) al revistei. Mihai Pascu era un munte de om: înalt, masiv, buclat, cu un aer de urs pașnic, de bunic blajin (deși cred că n-avea pe-atunci decît vreo patruzeci de ani). Discret, retras, tăcut. Serios, de încredere, fidel, din specia rară a celor pe care te poți baza fără nici o ezitare. Nu-l interesa absolut deloc să iasă în evidență. Dimpotrivă, parcă grija lui principală era să nu fie băgat în seamă. Cînd vorbea, o făcea cu propoziții scurte, economice, precise, rotunjite ceremonios. politicos, deferent, parcă-și cerea scuze că îndrăznește, dar – în același timp – avea un aer liniștit, de om sigur pe ce are de spus. Nu se aventura în afirmații cu mari pretenții culturale, deși disimula un cititor compent și pasionat (era absolvent de istorie). Comunicînd minimal, reușea – totuși – să-ți transmită că te urmărește, te înțelege, te prețuiește. Sub aparență de tăcut, de distanță rezervată, se ascundea un suflet mare și generos. Un om bun, dintre aceia în fața cărora simți că ți se rupe inima, fiindcă, în lumea noastră prea înfrîntătoare, sînt – vai! – victime sigure.

În meseria lui de tehnician al gazetei, era conștiincios pînă la pedanterie, atent la detalii, perfecționist. Roger Cîmpeanu îl învățase s-o construiască atent, pînă mult după ce redactorii își terminaseră treaba, crezînd că au încheiat și numărul. Cusăturile ascunse le știau numai ei.

După 1989 l-am văzut pe domnul Pascu mari rar. Așa ne spuneam, respectînd eticheta: „domnu' Pascu”, „domnu'...”. Cînd se întîmpla să se întîlnim, comunicam la fel, cu o reciprocă simpatie laconică. Pe la mijlocul anilor '90, a trecut de la machetarea „clasică”, pentru paginarea în zețarie, la organizarea computerizată a revistei. Se ocupa de *website*, de baza de date, de Fundația României literare, de

administrație. La un moment dat, l-am regăsit brusc slăbit, subțiat. Auzisem că fusese bolnav, însă nu dădusem atenție vestii. Deși ceva îl măcina serios pe dinăuntru, nu se plîngea. Rămăsese la fel de discret și de devotat muncii lui de plan secund, complet anonime, dacă s-ar fi putut.

Pînă la urmă, boala l-a răpus. Rămîne imaginea unuia dintre oamenii de presă care au marcat istoria gazetăriei culturale românești de după 1965. Și amintirea zîmbetului blînd, de bunic tăcut, sentimental în fond; parcă și puțin trist – dar asta era un secret ascuns în sufletul lui mare... (I.B.L.)" ● Și *CONVORBIRILE LITERARE* reproduc (în numărul pe noiembrie 2003) un fragment din cele trei ore de înregistrare a discuțiilor care au avut loc în sala Teatrului Tineretului din Piatra Neamț în toamna lui 1993 între publicul local, din care făceau parte și scriitori, și Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, aflați la a doua vizită în țară după 1989. Prezentarea o datorăm tot poetului Adrian Alui Gheorghe. De ce nu se gîndește nimeni să publice întreaga discuție? Ar fi, probabil, foarte interesantă ● Și revista 22 participă la aniversarea doamnei Lovinescu. În numărul 718 ea acordă două pagini lansării la *Gaudeamus* a volumului al treilea din *Jurnalul de la Humanitas* ● În aceeași publicație, dl. Traian Ungureanu, recent mazilitul de la B.B.C., scrie un senzațional reportaj despre echipa de fotbal a Ungariei care zdrobea, cu o jumătate de secol în urmă, pe Wembley echipa țării care inventase sportul cu pricina. O veritabilă pagină de istorie, acest reportaj. Poate că bănuindu-l în stare să reamintească, și cu sînge rece! dezolanta înfrîngere a Angliei din 25 no-

ieembrie 1954, conducerea principalului radio britanic l-a pus pe dl. TRU pe liber! ● Un număr-document este acela triplu (4-5-6) din 2003 al revistei clujene *ECHINOX* aflată la 35 de ani de existență. De păstrat în bibliotecă! ● *AXIOMA* de la Ploiești s-a hotărît, se pare, să devină memoria noastră literară: după Tolstoi, iată, Camus împlinește și el o vîrstă rotundă, 90 de ani. Dl. Ieronim Tătaru îi închină scriitorului și eseistului francez (7 noiembrie 1913 – 4 ianuarie 1960) un admirabil editorial. Noi, ca noi, dar oare francezii și l-or fi amintit, cu acest prilej, pe autorul *Ciumei*? N-am văzut încă revistele de la finele anului trecut. ● În numărul pe sept.-oct. 2003 din revista sibiană *EUPHORION*, o pagină din jurnalul Mihaelei Stănișor. N-am uitat-o pînă acum pe tînăra eseistă. Jurnalul este admirabil gîndit și scris. O mică revelație de sfîrșit de an literar.

Vanghelion cu șampanie PSD

REVELIONUL și concediul prelungit în care s-au aflat românii bugetari de sărbători au fost două dintre subiectele întoarse pe toate fețele de ziarele noastre în aceste zile. *EVERIMENTUL ZILEI* a găsit un titlu inspirat pentru sumedenia de revelații organizate de reprezentanți ai partidului de guvernămînt în București și în țară: "Vanghelion". Cornel Nistorescu scrie pe această temă în comentariul său din 5 ianuarie: "În unele orașe, oamenii nici n-au mai știut dacă sărbătoresc trecerea în 2004 sau participă la o activitate politică-educativă a Partidului Social Democrat. S-a mîncat și s-a băut pe banii con-

tribuabilului (cotiți pe cine știe unde, incluși pe la sponsori), s-a luat act de actele mărețe ale PSD-ului, s-a distribuit inclusiv o nouă marcă de șampanie. E vorba de șampania PSD. Ce-i o șampanie PSD? Este o băutură contrafăcută, oferită cetățeanului naiv cu scopul ca, o dată ce este dată pe gîtlej, pe lîngă plăcerea înghițirii, să mai fixeze în capul băutorului și un nume de partid. Care? Cel de pe sticlă." ● Zăpezile care au blocat România de sărbători, lăsînd Bucureștiul blocat de Crăciun au stîmțit zănie în între prefectul Ovidiu Grecea și doi dintre primarii de sector aflăm din *ADEVĂRUL*: "Primarii Onțanu și Darabont s-au supărat pe prefectul <brazilian> al Capitalei. Dezăpezirea nu e Carnavalul de la Rio. Școala de samba nu scoate Bucureștiul de sub nămeți!" au replicat cei doi primari amenințării prefectului că pune Parchetul pe urmele lor, dacă se repetă haosul de sărbători în circulația din Capitală. ● "La an nou, scumpiri noi. Energia, gazele și benzina deschid în forță 2004" anunță *ROMÂNIA LIBERĂ* la începutul săptămânii trecute. În același număr Simona Popescu editorializează pe tema România atipică: "Conform ultimelor sondaje, peste 65 % din populație își exprimă nemulțumirea față de situația economică actuală. În vreme ce peste 60 % este de părere că țara se îndreaptă către o direcție greșită. În ciuda situației dezastruoase, românii ar părea că sînt grozav de optimiști. Cam tot atît cît sînt elvețienii. După noi abia urmează japonezii, francezii, nemții, grecii, italienii... O duc rău de tot, nu sînt perspective să le fie bine în viitorul apropiat, foarte mulți abia își duc zilele de azi pe mîine, recunosc că puterea nu face nimic pentru

îmbunătățirea situației lor, dar... românii, întrebați cu cine ar vota, zic că tot cu PSD! Este de neînțeles cum de se pot lăsa atît de mulți amăgiți de transformarea adevărului în minciună chiar sub privirile lor. În mod normal, oricine ar trebui să știe că are puterea să schimbe ceva, să contribuie la îmbunătățirea situației, prin modificarea opțiunii de vot. Dar cum noi trăim într-o Românie atipică, ce este normal unora li se pare anormal..." ● Pornind tot de la sondaje de opinie *Adevărul* din aceeași zi calculează că "Guvernul Năstase a pierdut jumătate de încredere în mai puțin de trei ani." Tot *Adevărul* lansează bomba politică a începutului de an: "Traian Basescu renunță să mai candideze la Primăria Capitalei". Ceva ne face să credem că șeful PD nu va renunța la candidatura la primărie, dar că a început unele manevre menite să-l ajute să crească din nou în sondajele de opinie. ● În *ZIUA Contrapunctul* lui Ioan Groșan are următorul titlu: "Iarna guvernării PSD" cu subtitlul "(tabel optic pentru dioptriile electoratului)". Textul repetă cu un corp de literă crescător: "Incompetență, iresponsabilitate, ticăloșie.", de la corpul 6 aproape imposibil de citit, pînă la corpul 18 pe care îl pot distinge și persoanele care de-abia vād să citească. Ce-o fi vrînd să zică Groșan cu asta?

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin cecuri la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, C.P. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR) deschis la Banca Română pentru Dezvoltare - Groupe Societe Generale, Sucursala Aviației, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.79.86.
Tel./Fax: 212.79.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19.
Abonamente în 2003: 3 luni - 195.000 lei; 6 luni - 390.000 lei;
1 an - 780.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
S.C. Ana-Maria Press

32 pag. - 15.000 lei
La redacție: 10.000 lei